

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΠΙ ΤΩΝ ΑΙΡΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΘΗΡΗΣΚΕΙΩΝ

15^{ος} ΚΑΝΩΝ ΠΡΩΤΟΔΕΥΤΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΙΧΙΣΙΣ

**Κριτική μελέτη στο σύγγραμμα
τοῦ Ὁσιολογιωτάτου Μοναχοῦ
π. Εὐθυμίου Τρικαμηνᾶ μέ τίτλο:
«Ἡ διαχρονική συμφωνία τῶν Ἀγίων Πατέρων γιά τό ὑποχρεωτικό
τοῦ 15^{ου} Κανόνος τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου περί διακοπῆς
μνημονεύσεως Ἐπισκόπου κηρύσσοντος ἐπ' Ἐκκλησίας αἵρεσιν»
(Ἐκδ. Degiorgio, Τρίκαλα 2012)**

Πειραιεύς Νοέμβριος 2012

15^{ος} ΚΑΝΩΝ
ΠΡΩΤΟΔΕΥΤΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ
ΚΑΙ
ΑΠΟΤΕΙΧΙΣΙΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΠΙ ΤΩΝ ΑΙΡΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΘΡΗΣΚΕΙΩΝ

15^{ος} ΚΑΝΩΝ ΠΡΩΤΟΔΕΥΤΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΙΧΙΣΙΣ

**Κριτική μελέτη στο σύγγραμμα
τοῦ Ὁσιολογιωτάτου Μοναχοῦ
π. Εὐθυμίου Τρικαμηνᾶ μέ τίτλο:
«Ἡ διαχρονική συμφωνία τῶν Ἀγίων Πατέρων γιά τό ὑποχρεωτικό
τοῦ 15^{ου} Κανόνος τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου περί διακοπῆς
μνημονεύσεως Ἐπισκόπου κηρύσσοντος ἐπ' Ἐκκλησίας αἵρεσιν»
(Ἐκδ. Degiorgio, Τρίκαλα 2012)**

Πειραιεύς Νοέμβριος 2012

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Είσαγωγή.....	5
Έρμηνευτική προσέγγισης τοῦ 15 ^{ου} Κανόνος τῆς ΑΒ' Συνόδου.....	7
Ὁ προαιρετικός χαρακτήρας τοῦ Κανόνος.....	15
Απόπειρα συγκρίσεως τοῦ 15 ^{ου} Κανόνος τῆς ΑΒ' Συνόδου μέ ἄλλους Κανόνες.....	17
Ὁ 15 ^{ος} Κανὼν τῆς ΑΒ' Συνόδου ἐν σχέσῃ μέ τήν Ἀγία Γραφή καί τοὺς Ἀγίους Πατέρες.....	22
1. Καινή Διαθήκη.....	22
2. Ἀποστολικοὶ Πατέρες.....	24
3. Πατέρες 4 ^{ου} καί 5 ^{ου} αἰῶνος.....	26
4. Πατέρες 6 ^{ου} καί 7 ^{ου} αἰῶνος.....	32
Ἡ ἀποτείχισις στά χρόνια της Εἰκονομαχίας.....	35
Ὅσιος Θεόδωρος Στουδίτης.....	37
Μέγας Φώτιος.....	39
Ἡ ἀποτείχισις σέ ἐπίπεδο Τοπικῶν Ἐκκλησιῶν.....	40
Ἡ ἀποτείχισις τῶν Ἀγιορειτῶν Πατέρων ἐπὶ Πατριάρχου Ἰωάννου Βέκκου.....	42
Ἡ ἀποτείχισις τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ.....	45
Ἰωσήφ Βρυέννιος.....	47
Ἅγιος Μάρκος Εὐγενικός.....	49
Τό Αὐτοκέφαλο τοῦ 1850.....	52
Ἡ ἀποτείχισις τοῦ Παλαιοῦ Ἡμερολογίου.....	54
Ἡ ἀποτείχισις τῶν Ἀγιορειτῶν Πατέρων ἀπό τόν Πατριάρχη Ἀθηναγόρα.....	56
Γενικά συμπεράσματα.....	58

Είσαγωγή

Οἱ Ἅγιοι καὶ Ἱεροὶ Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας μας, θεοπνεύστου κύρους καὶ διαχρονικῆς ἰσχύος, πάντοτε ἀποτελοῦσαν καὶ ἀποτελοῦν μαζί μέ τήν Ἀγία Γραφή τόν ὑπέρτατο ὁδηγό καὶ κανόνα πλεύσεως στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας. Θεοπισθέντες δέ ἀπό Θεοφόρους καὶ Ἁγίους Πατέρες καὶ ἐπικυρωθέντες ἀπό τήν Ἐκκλησία σέ Οἰκουμενικές Συνόδους, ἀφ' ἑνός μέν ἐκφράζουν τό ἀλάθητο της Ἐκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου δέ τονίζουν τήν ἀξία τοῦ Συνοδικοῦ θεσμοῦ της. Ἀλλ' ὅπως στήν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας μας ἡ παρερμηνεία τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἀπό τοὺς αἵρετικούς ὑπῆρξε αἰτία νά ἐμφανισθοῦν πάμπολλες αἵρέσεις, πού προκάλεσαν σάλο, ταραχή καὶ ἀναστάτωση στό ἐκκλησιαστικό Σῶμα καὶ ὁδήγησαν στήν ἀπώλεια πολλές ψυχές, ἔτσι καὶ προκειμένου περί τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἐνδεχομένη παρερμηνεία τους εἶναι δυνατόν νά ὁδηγήσει σέ παρέκκλιση τοῦ σκάφους τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τήν ἀσφαλῆ πορεία της καὶ στή διασάλευση τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως καὶ ἐνότητός της.

Ὁ ἀγαπητός π. Εὐθύμιος Τρικαμνηᾶς, ἐπαινετός κατὰ τὰ ἄλλα γιά τό πόνημα, τό ὁποῖο συνέγραψε μέ τόν παραπάνω τίτλο, ἐπιχειρεῖ ἐρμηνεῖα τοῦ 15^{ου} Κανόνος τῆς Πρωτοδευτέρας (στό ἐξῆς ΑΒ') Συνόδου, ἐπιστρατεύει μάλιστα πολλοὺς Ἁγίους Πατέρες καὶ παραδείγματα ἀπό τήν ἐκκλησιαστική ἱστορία, προκειμένου νά κατοχυρώσει τήν ἐρμηνεία, τήν ὁποία θέλει νά δώσει σ' αὐτόν. Καταβάλλει ἀγωνιώδη προσπάθεια, μέσω τῶν ἀγιογραφικῶν παραπομπῶν καὶ τῶν πατερικῶν κειμένων, τὰ ὁποία παραθέτει, νά πείσει τόν ἀναγνώστη γιά τόν ὑποχρεωτικό χαρακτήρα τοῦ ἐν λόγῳ κανόνος. Ὅτι δηλαδή ὁ Κανόνας αὐτός ἐπιβάλλει τήν διακοπή τῆς μνημονεύσεως τοῦ ἐπισκόπου ἐκείνου, πού κηρύσσει ἐπ' Ἐκκλησίας αἵρεση, ἔστω καὶ ἂν δέν ἔχει προηγηθεῖ συνοδική καταδίκη της αἵρέσεως ἢ τοῦ αἵρετικοῦ ἐπισκόπου. Ὡστόσο, ἓνα τέτοιο συμπέρασμα δέν συνάγεται ἀπό τήν ἐρμηνεία, πού ἀποδίδουν σ' αὐτόν πνευματικοὶ καὶ καταξιωμένοι ἄνδρες καὶ μελετητές τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ὅπως ἐπίσης, κατὰ τήν ταπεινή μας γνώμη, οὔτε ἀπό τίς πατερικές παραθέσεις. Τό θέμα τῆς ὑποχρεωτικῆς ἢ μή ἐφαρμογῆς τοῦ Κανόνος αὐτοῦ ἀποκτᾷ μία ἰδιαίτερη ἐπικαιρότητα καὶ σημασία στήν ἐποχή μας καὶ ἔχει γίνει ἀντικείμενο πολλῶν συζητήσεων, ἐπειδὴ ἔχει συνδεθεῖ ἄμεσα μέ τήν παναίρεση τοῦ Οἰκουμενισμοῦ, γιά τήν ὁποία, ὅπως εἶναι γνωστό, μέχρι σήμερα δυστυχῶς, δέν ἔχει ἐπιτευχθεῖ ἡ ἐπίσημη συνοδική καταδίκη της οὔτε ἀπό Τοπική οὔτε ἀπό Οἰκουμενική Σύνοδο.

Θεωρήσαμε χρέος μας στὶς γραμμές, ποὺ ἀκολουθοῦν παρακάτω, νὰ καταθέσουμε στὸ ὀρθόδοξο πλήρωμα τὴν ἰδική μας συμβολή στὸ ἐν λόγω πρόβλημα, ὥστε νὰ ἀποτελέσει ἀφορμὴ γιὰ περαιτέρω ἔρευνα καὶ μελέτη του. Ὅσα ἀκολουθοῦν παρακάτω δὲν διεκδικοῦν κάποιο ἀλάθητο, οὔτε ἔχουν τὴν ἀξίωση ὑποχρεωτικῆς παραδοχῆς των. Δὲν ἔχουν, ἐπίσης, χαρακτήρα πολεμικῆς ἀντιπαραθέσεως, ἀλλὰ ἀδελφικῶν ἐπισημάνσεων καὶ παρατηρήσεων, ποὺ γίνονται χωρὶς προκατάληψη καὶ πάθος ἐναντίον προσώπων, διότι μοναδικό σκοπὸ ἔχουν νὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ ἀποφύγουμε ἀκράϊες καὶ ἐπιζήμιες ἐνέργειες, οἱ ὁποῖες εἶναι δυνατόν νὰ καταλήξουν σὲ σχίσματα καὶ διαιρέσεις, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ ὀδυνηρότερο πλήγμα μέσα στὸ Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας.

Ἑρμηνευτική προσέγγις τοῦ 15^{ου} Κανόνος τῆς ΑΒ' Συνόδου

Κατ' ἀρχὴν ὁ Κανόνας αὐτός ἔχει δύο σκέλη. Τὸ πρῶτο ἀποτελεῖ συνέχεια τῶν δύο προηγουμένων Κανόνων, τοῦ 13^{ου} καὶ τοῦ 14^{ου}, καὶ ἀναφέρεται στὴν διακοπὴ ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας καὶ μνημονεύσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατριάρχου κατὰ τὴν Θεία Λειτουργία ἀπὸ πρεσβύτερο ἢ Ἐπίσκοπο ἢ Μητροπολίτη πρὶν ἀπὸ συνοδική καταδίκη του, ὅχι γιὰ λόγους πίστεως, ἀλλ' ἐξ αἰτίας ἄλλων προσωπικῶν ἀμαρτημάτων του. Ὁ Κανόνας ἀπειλεῖ μὲ καθάρσιν τοὺς ἐν λόγῳ κληρικούς, ποὺ θὰ τολμήσουν νὰ προχωρήσουν σὲ μιὰ τέτοια ἐνέργεια. Τὸ δεύτερο σκέλος ἔχει τελείως διαφορετικὸ περιεχόμενο. Ἀναφέρεται στὴ διακοπὴ μνημονεύσεως, ὅχι γιὰ ἠθικῆς φύσεως παραπτώματα ἢ ἀδικήματα κληρικῶν, ἀλλὰ γιὰ λόγους πίστεως. Γιὰ τὴν περίπτωση δηλαδὴ ἐκείνη, ποὺ ὁ κληρικός (πρεσβύτερος ἢ Ἐπίσκοπος ἢ Πατριάρχης) ἔχει παρεκκλίνει σὲ κάποια αἵρεση καὶ διδάσκει δημόσια κάποια αἰρετικὴ διδασκαλία. Ἡ αἵρεση, γιὰ τὴν ὁποία γίνεται λόγος δὲν εἶναι νεοφανῆς, ἄγνωστη στὸ ἐκκλησιαστικὸ σῶμα, ἀλλὰ ἤδη «*παρά τῶν Ἀγίων Συνόδων ἢ Πατέρων κατεγνωσμένη*», δηλαδὴ εἴτε ἔχει καταδικαστεῖ ἀπὸ Σύνοδο, εἴτε ἔχει καταγνωσθεῖ γραπτὰ ἢ προφορικὰ ἀπὸ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Πολύ σοφὰ ἐδῶ οἱ Ἅγιοι Πατέρες, ποὺ συνέγραψαν αὐτὸν τὸν κανόνα θέτουν ὡς ἀσφαλιστικὴ δικλείδα τὴν καταγνώσιν ἀπὸ Σύνοδο ἢ ἀπὸ Ἁγίου Πατέρος. Καὶ τοῦτο, διότι μᾶς ὑποχρεώνει νὰ βαδίσουμε **«ἐπόμενοι τοῖς Ἁγίοις Πατράσι»**, ἀκολουθοῦντες καὶ ὅχι προπορευόμενοι τῶν Ἀγίων Πατέρων καὶ προαρπάζοντες τὴν κρίσιν αὐτῶν σχετικὰ μὲ τὴν αἵρεση. Μᾶς ὑποχρεώνει μὲ ἄλλα λόγια νὰ στηριχθοῦμε στὴν διάγνωσιν, **ποὺ ἐκεῖνοι ἔκαναν**, μὲ τὴν δύναμιν καὶ τὸν φωτισμὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὡς πρὸς τὴν ἐν λόγῳ αἵρεσιν. Μάλιστα στὴ διατύπωση τοῦ Κανόνος αὐτοῦ χρησιμοποιεῖται ἡ λέξις διάγνωσις, ποὺ εἶναι παρμένη ἀπὸ τὴν ἰατρικὴ ὀρολογία, ἀκριβῶς γιὰ νὰ δοθεῖ ἔμφασις καὶ νὰ τονιστεῖ τὸ γεγονὸς, ὅτι δὲν εἶναι ἀρμόδιο τὸ κάθε μέλος τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἐπισημάνει καὶ νὰ διαγνώσῃ μὲ ἀσφάλεια τὴν αἵρεσιν, διότι δὲν ἔχει τίς ἀνάλογες πνευματικὲς προϋποθέσεις. Ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι ἱκανὸς καὶ ἀρμόδιος ὁ καθένας νὰ διαγνώσῃ μὲ ἀσφάλεια μιὰ ἀρρώστια, ἀλλὰ μόνον οἱ ἱατροὶ καὶ μάλιστα οἱ εἰδικευμένοι ἐξ αὐτῶν ἐπιστήμονες. Ἐπίσης, μὲ τὴν παραπάνω φράσιν «*παρά τῶν Ἀγίων Συνόδων...*» οἱ συντάκτες τοῦ Κανόνος ἐπιδιώκουν νὰ ἐμπνεύσουν στὸ Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τὸν **σεβασμὸ πρὸς τὸν**

Συνοδικό Θεσμό τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπομένως, ἡ φράση τοῦ π. Εὐθυμίου: «*Ἡ ἔκφρασις αὐτῇ ἐπίσης τοῦ παρόντος Κανόνος 'κατεγνωσμένη παρὰ τῶν Ἀγίων Πατέρων ἢ Συνόδων' δέν σημαίνει ὅτι διὰ μία 'μὴ κατεγνωσμένη' αἵρεση ὀφείλουμε ὑπακοή εἰς τοὺς ἐπισκόπους καί τοὺς φορεῖς τῆς αἱρέσεως...*» (σελ. 27-28) εἶναι μετέωρη καί ἄστοχη. Διότι, ὁ Κανόνας δέν κάνει λόγο γιὰ μὴ κατεγνωσμένη, ἀλλὰ γιὰ κατεγνωσμένη αἵρεση. Πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ προηγηθεῖ ἡ διάγνωση καί κατάγνωση τῆς αἱρέσεως καί κατόπιν νὰ ἐπακολουθήσει τὸ τί δέον γενέσθαι μέ τοὺς αἱρετικούς ἐπισκόπους, ἂν δηλαδή θὰ κάνουμε ὑπακοή σ' αὐτοὺς ἢ ὄχι, ὅπως ἀκριβῶς σέ μία ἀρρώστια πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ προηγηθεῖ ἡ διάγνωσή της καί κατόπιν νὰ ἐπακολουθήσει ἡ θεραπεία. Εἶναι ἀνόητο καί ἄστοχο νὰ ὁμιλοῦμε γιὰ θεραπεία μιᾶς ἀρρώστιας, προτοῦ νὰ ἔχουμε τὴν διάγνωσή της. Αὐτὴ δὲ ἡ διάγνωση, ὅπως ἐλέχθη, δέν εἶναι ἔργο τοῦ καθενός, ἀλλὰ μόνον τῶν Ἀγίων Πατέρων, ὅπως τοῦτο σαφέστατα φαίνεται ἀπὸ τὴν διατύπωση τοῦ κανόνος. Ἐπίσης, ἡ ἔκφρασις τοῦ Κανόνος «*πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως*», δέν ἀναφέρεται στὴν αἵρεση, ἀφοῦ αὐτὴ ἔχει ἤδη διαγνωστεῖ καί καταγνωστεῖ «*παρὰ τῶν Ἀγίων Συνόδων ἢ Πατέρων*», ἀλλὰ στὸν ἴδιο τὸν αἱρετικό. Τὸ ὅτι ἐδῶ ὁ Κανόνας ἐπιτρέπει τὴν διακοπὴ τῆς μνημονεύσεως τοῦ αἱρετικοῦ ἐπισκόπου «*πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως*», αὐτὸ δέν σημαίνει, ὅτι καταργεῖται ἡ ἀνάγκη τῆς συνοδικῆς διαγνώσεως καί καταγνώσεως αὐτοῦ, ὅπως θὰ ἐξηγήσουμε παρακάτω. Πολύ σωστά κατόπιν διατυπώνει ὁ π. Εὐθύμιος ὅτι στὴν περίπτωσή της μὴ κατεγνωσμένης αἱρέσεως «*ὁ δρόμος τῆς ἀποτειχίσεως δέν εἶναι ἀσφαλής*» (σελ. 28). Καί ὄχι μόνον δέν εἶναι ἀσφαλής, ἀλλὰ καί λίαν ἐπικίνδυνος, διότι σέ περίπτωσι λάθους καί ἐσφαλμένης διαγνώσεως τῆς αἱρέσεως, ὁ ἀποτειχιζόμενος ἀποκόπτει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὸ Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας καί χάνει τὴν σωτηρία του, ἐπιπλέον δὲ προκαλεῖ καί σχίσμα στὴν Ἐκκλησία καί ἔτσι γίνεται αἷτιος ἀπωλείας καί σὲ ἄλλες ψυχές. Μιά τέτοια ἐνέργεια μαρτυρεῖ ὄχι μόνον ἐπιπολαιότητα καί βιασύνη, ἀλλὰ καί ἔλλειψη ταπεινώσεως, διότι ἐπιχειρεῖ νὰ ὑποκαταστήσει τοὺς Ἁγίους Πατέρες, ποὺ εἶναι οἱ μόνοι ἀρμόδιοι γιὰ τὴν διάγνωση τῆς αἱρέσεως.

Ἐπίσης, τὸν Κανόνα αὐτὸν πρέπει νὰ τὸν ἐρμηνεύσουμε **στὸ πνεῦμα καί στὴ συνάφεια** τῶν δύο προηγουμένων, τοῦ 13^{ου} καί 14^{ου} Κανόνος καί τοῦ πρώτου μέρους τοῦ 15^{ου}. Ὅπως δηλαδή οἱ δύο παραπάνω κανόνες (13^{ος} καί 14^{ος}) κρίνουν ἀπαραίτητη τὴν συνοδική κρίση καί ἐξέταση τῶν ἠθικῶν παραπτωμάτων ἢ ἄλλων

ἀδικημάτων τοῦ Ἐπισκόπου, πρὶν ἀπὸ τὴν διακοπὴ τῆς μνημονεύσεώς του, ἔτσι καὶ πολὺ περισσότερο τώρα, ὅταν δηλαδὴ πρόκειται γιὰ τὸ σοβαρότατο παράπτωμα τῆς ἐκπτώσεως σὲ κάποια αἵρετική διδασκαλία, θεωρεῖται ἀναγκαῖα ἡ συνοδική κρίσις καὶ ἐξέτασις τοῦ αἵρετικοῦ ἐπισκόπου, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἀναγράφεται ρητῶς στὸ δεύτερο μέρος τοῦ 15^{ου}, ἀπλούστατα, διότι αὐτὸ εἶναι κάτι τὸ αὐτονόητο. Καὶ εἶναι αὐτονόητο ὄχι μόνον, διότι τὸ ἀπαιτεῖ ἡ συνάφεια μὲ τοὺς δύο προηγουμένους Κανόνες, ἀλλὰ καὶ διότι τὸ ἀπαιτεῖ ἡ ὅλη Συνοδικὴ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας. Ὅπως γνωρίζουμε, οἱ Ἅγιοι Πατέρες στίς Συνόδους, ποὺ συγκροτοῦσαν, δὲν περιορίζοντο μόνον στὴν καταδίκη τῆς αἵρέσεως, ἀλλὰ προχωροῦσαν ἐπιπλέον καὶ στὴν καταδίκη τῶν αἵρετικῶν.

Εἶναι ἄστοχη καὶ ἀνακριβὴς ἱστορικὰ ἡ θέση, τὴν ὁποία διατυπώνει, ὅτι ἡ αἵρεση τῆς Εἰκονομαχίας δὲν εἶχε καταγνωστῇ συνοδικὰ ἀπὸ τῆς ἐνάρξεώς της (726) μέχρι τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο (787), *«ἡ ὁποία τὴν κατέστησε κατεγνωσμένη»* (σελ. 28), διότι ἀγνοεῖ ἢ θέλει νὰ ἀγνοεῖ, τὴν **Τοπικὴ Σύνοδο τῆς Συρίας τὸ 726¹**, στὴν ὁποία μάλιστα πρωτοστάτησε ὁ μέγας Πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός. Ἐπομένως, τὰ παραδείγματα, τῶν Ἀγίων δέκα Μαρτύρων καὶ τῆς Ἀγίας Θεοδοσίας, ποὺ ἀναφέρει παρακάτω (σελ. 35-36), ποὺ προχώρησαν σὲ ἀποτείχιση καὶ ἐμαρτύρησαν κατὰ τὴν πρώτη περίοδο τῆς εἰκονομαχίας ἐπὶ εἰκονομάχου Πατριάρχου Ἀναστασίου, ὅπως ἐπίσης καὶ τῶν Ἀγίων Θεοφίλου, Λογγίνου τοῦ Στυλίου, Ὑπατίου κ.λπ., ποὺ ἀναφέρει παρακάτω (σελ. 37), δὲν ἀποτελοῦν παραδείγματα Ἀγίων, ποὺ ἀποτειχίστηκαν ἀπὸ μὴ κατεγνωσμένη αἵρεση, διότι ἡ αἵρεση εἶχε καταγνωστῇ συνοδικὰ ἤδη ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς της τὸ 726. Ἐπίσης, εἶναι ἄστοχη ἡ θέση ὅτι τὰ παραδείγματα τῶν παραπάνω Ἀγίων ἀποτελοῦν ὄχι ἀπλῶς ἐφαρμογή, ἀλλὰ καὶ *«ὕπερβαση καὶ αὐτοῦ τοῦ 15^{ου} Κανόνος τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου»* (σελ. 38). Ἡ ἔννοια τῆς ὑπερβάσεως τῶν Ἱερῶν Κανόνων εἶναι ἐπινόησις τοῦ π. Εὐθυμίου, διότι πουθενὰ σὲ κανένα Κανόνα δὲν υἱοθετεῖται καὶ ἐπομένως εἶναι ξένη πρὸς τὴν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Κάθε ὑπερβάσις κινδυνεύει νὰ καταντήσῃ παράβασις ἀπὸ ὑπερβολικὸ, μὴ κατ' ἐπίγνωσιν ζῆλο, διότι ὁ διάβολος γνωρίζει νὰ πλανᾷ τὸν ἄνθρωπο ὄχι μόνον ἀπὸ τὰ ἀριστερά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ δεξιά.

Στὴν ἐπόμενη παράγραφο (σελ. 28) πολὺ σωστὰ διατυπώνει ὅτι *«ἡ ἔκφρασις 'κατεγνωσμένη παρὰ τῶν Ἀγίων Πατέρων ἢ Συνόδων'»*

¹ Β. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, Αθήναι 1970, § Ιστ', σ. 259.

δέν περιθωριοποιεῖ τὴν Ἁγία Γραφή οὔτε καθ' οἷονδῆποτε τρόπο ἐπιβουλεύεται τὴν αὐθεντία της, ἀλλὰ σημαίνει τὸ ἐπιπλέον». Καὶ ὄχι μόνο σημαίνει τὸ ἐπιπλέον, ἀλλὰ σημαίνει ἐπίσης καὶ τὸ ἀντίστροφο. Ὅτι δηλαδή οὔτε ἡ Ἁγία Γραφή περιθωριοποιεῖ ἢ καθ' οἷονδῆποτε τρόπο ἐπιβουλεύεται τὴν αὐθεντία τοῦ Κανόνος. Ἐπομένως, ἡ ἔκφραση, ποὺ διατυπώνει «*ἂν ὑπάρξει αἵρεσις, ἡ ὁποία ἀντιστρατεύεται στὴν Ἁγία Γραφή ἢ ἀκυρώνει κάποια ἐντολή καὶ διδασκαλία της, πρέπει ἀμέσως νὰ ἀποτειχισθοῦμε ἀπὸ τοὺς φορεῖς της, χωρὶς νὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὸ ἂν ἔχει καταδικασθεῖ ἀπὸ τοὺς Ἁγίους Πατέρες ἢ τίς Συνόδους*» (σελ. 28), εἶναι ἄστοχη καὶ λανθασμένη. Ἐδῶ ὁ π. Εὐθύμιος ἐπικαλεῖται τὴν Ἁγία Γραφή καὶ μάλιστα τὴν ὑπερτέρα αὐθεντία της σέ σχέση μὲ τὸν Ἱερό Κανόνα, γιὰ νὰ περιθωριοποιήσῃ τὸν ἐν λόγῳ Κανόνα. Τὸ ὅτι μία αἵρεση ἀντιστρατεύεται τὴν Ἁγία Γραφή, αὐτὸ δέν σημαίνει ὅτι οἱ Ἅγιοι Πατέρες καὶ οἱ Σύνοδοι δέν ἔχουν λόγο καὶ ρόλο. Ἀπεναντίας σημαίνει ὅτι καλοῦνται προπάντων τώρα νὰ παίξουν κυρίαρχο ρόλο στὴν διάγνωση καὶ ἀντιμετώπιση τῆς αἵρέσεως. Οἱ Ἅγιοι Πατέρες εἶναι οἱ κατ' ἐξοχὴν ἀρμόδιοι, λόγῳ τοῦ θείου φωτισμοῦ, τὸν ὁποῖον διαθέτουν, νὰ διακρίνουν μὲ ἀσφάλεια, ὅτι ἡ ἐν λόγῳ αἵρεση ἀντιστρατεύεται τὴν Ἁγία Γραφή ἢ κάποια ἐντολή της καὶ νὰ προχωρήσουν στὴ συνέχεια στὴν καταδίκη της.

Στὴ συνέχεια (σελ. 30) προσπαθεῖ νὰ δώσῃ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα, πότε ὁ αἵρετικός, ὁ ὁποῖος ἀρχίζει νὰ κηρύττει «*γυμνῇ τῇ κεφαλῇ ἐπ' Ἐκκλησίας αἵρεσιν*», παύει νὰ εἶναι μέλος τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ. Δέν εἶναι ὀρθὴ ἡ θέσις ὅτι ὁ αἵρετικός, ποὺ θὰ πλανηθεῖ ἀπὸ μιὰ αἵρετική διδασκαλία, καθίσταται ἀμέσως ξένος πρὸς τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι ἓνα ἄρρωστο μέλος τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖο ἡ Ἐκκλησία προσπαθεῖ νὰ ἐπαναφέρει μὲ διαφόρους τρόπους (νουθεσίες κ.λπ.) στὴν Ὀρθόδοξη διδασκαλία καὶ νὰ τὸ θεραπεύσῃ ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τῆς αἵρέσεως. Ἐὰν δέ ὁ αἵρετικός ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπιμένει πεισματικά στίς αἵρετικές του διδασκαλίες, τότε τὸν ἀποκόπτει ἀπὸ τὸ Σῶμα τῆς ἐπίσης διὰ τοῦ ἀρμοδίου ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου της, δηλαδή τῆς Συνόδου. Τὸ ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔχει μέσα στοὺς κόλπους τῆς ἁρρωστα μέλη εἴτε ἐξαίτιας αἵρετικῶν διδασκαλιῶν, εἴτε ἐξαίτιας ἄλλων, ἡθικῆς φύσεως ἀμαρτημάτων, αὐτὸ δέν σημαίνει ὅτι παύει νὰ εἶναι ἄσπιλος καὶ ἄμωμος, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου στὴν Ἐφ. 5, 27, ὅπως ἀφήνει νὰ ἐννοηθεῖ ὁ π. Εὐθύμιος. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἄσπιλος καὶ ἄμωμος ἐξαίτιας τῆς Κεφαλῆς της, τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐξαίτιας τῶν μελῶν της ἐκείνων, ποὺ ἔχουν θεραπευθεῖ ἀπὸ τὴν νόσο τῆς ἀμαρτίας ἢ τῆς αἵρέσεως, δηλαδή τῶν Ἁγίων, καὶ ὄχι

ἐξαιτίας τῶν μελῶν της, πού βρίσκονται ἀκόμη ὑπὸ θεραπείαν. Οὔτε μπορούμε νά θεωρήσουμε τήν Ἐκκλησία *«ἀνομοιόμορφη κατά τήν πίστη»* (σελ. 30-31), ἐπειδὴ ἔχει μέσα στούς κόλπους της, μέχρι τήν ὀριστική ἀποκοπή τους, πολλά ἢ ὀλίγα, ἄρρωστα μέλη, λόγω αἰρέσεως.

Γράφει, ἐπίσης, ὅτι *«ἡ ἀπόφασις τῆς Συνόδου περί τῆς ἀποκοπῆς καί καταδίκης του (τοῦ αἰρετικοῦ) ἔχει τήν ἔννοια τῆς ἀποδοχῆς τῆς λόγω αἰρέσεως ἀποκοπῆς του ἀπό τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, κατά τόν τύπο τῆς παραιτήσεως κάποιου δι' αἰτήσεώς του ἀπό κάποιο ὀργανισμό, σύλλογο κ.λπ.»* (σελ. 31). Ἡ ἀπόφασις τῆς Συνόδου δέν ἔχει ἀπλῶς μόνον τήν ἔννοια τῆς *«ἀποδοχῆς»*, ἀλλά ἐπιπλέον, ἀφ' ἑνός μὲν τῆς διαγνώσεως μιᾶς ἄρρωστημένης καταστάσεως, πού ἔχει καταστεῖ ἀνιάτος, καί ἀφ' ἑτέρου τῆς διασφαλίσεως τοῦ ὑπολοίπου ὑγιοῦς ἐκκλησιαστικοῦ Σώματος ἀπό τήν ἀρρώστια τῆς αἰρέσεως. Ἡ Σύνοδος δηλαδή μέ τήν καταδικαστική ἀπόφασή της ἀφ' ἑνός μὲν ἀποκόπτει τόν ἀνιάτως νοσήσαντα αἰρετικόν, ἀφ' ἑτέρου δέ προφυλάσσει τό ἐκκλησιαστικό Σῶμα ἀπό τήν μετάδοσις τῆς αἰρετικῆς διδασκαλίας στά ὑπόλοιπα ὑγιῆ (Ὁρθόδοξα) μέλη της.

Ἡ ἀποκοπή ἀπό τό Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας δέν γίνεται κατά τρόπον ἄορατο καί αὐτόματο, ἀπό μόνη της, μόλις δηλαδή ἐκπέσει ὁ αἰρετικός στήν αἵρεσι, ὅπως ἀφήνει νά ἐννοηθεῖ ὁ π. Εὐθύμιος μέ τήν φράση *«ὁ φορέας κατεγνωσμένης αἰρέσεως εἶναι, λόγω τῆς αἰρέσεως, ξένος πρὸς τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ»* (σελ. 31), **ἀλλά μέ τήν συγκεκριμένη καταδικαστική συνοδική ἀπόφασιν.** Ἄν ἡ ἀποκοπή τοῦ αἰρετικοῦ γινόταν αὐτόματα, ἀπό μόνη της, θά ἦταν περιττή ἡ συνοδική καταδίκη του. Ἐπίσης, ἡ φράσις τοῦ Κανόνος *«ψευδεπίσκοπος καί ψευδοδιδάσκαλος»* δέν σημαίνει κατ' ἀνάγκην τόν ἀποκομμένο ἀπό τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Σημαίνει ὅτι ὁ ἐπίσκοπος αὐτός ὀφείλει νά ἀποκοπεῖ συνοδικά, ἔστω καί ἂν αὐτό δέν ἔχει γίνει μέχρι τώρα. Ὅπως γιά παράδειγμα, ἓνας ἐπίσκοπος, ὁ ὁποῖος ἔχει πέσει στό ἁμάρτημα τῆς πορνείας, θεωρητικά καθίσταται μὲν ψευδεπίσκοπος, λόγω τῆς σαρκικῆς πτώσεώς του, ὡστόσο ὅμως μέχρις ὅτου καθαιρεθεῖ συνοδικά, θεωρεῖται κανονικός ἐπίσκοπος καί ἐξακολουθεῖ νά τελεῖ ἔγκυρα μυστήρια, παρά τήν ἀναξιότητά του. Μόνον ὅταν καθαιρεθεῖ συνοδικά παύει νά εἶναι ἐπίσκοπος, διότι τότε χάνει τήν Χάριν τῆς Ἱερωσύνης. Ἐπομένως, ἡ συνοδική πράξις τῆς καθαιρέσεως καί στή συνέχεια τῆς ἀποκοπῆς τοῦ αἰρετικοῦ ἀπό τό Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας δέν ἔχει τυπικό, ἀλλά οὐσιαστικό χαρακτήρα. Οὔτε, ἐπίσης, ἔχει τήν ἔννοια *«τῆς παραιτήσεως κάποιου δι' αἰτήσεώς του ἀπό κάποιον ὀργανισμό, σύλλογο κ.λπ.»* (σελ. 31), διότι ἐδῶ δέν ἔχουμε

οίκειοθελή παραίτηση τοῦ αἰρετικοῦ ἀπό τὸ Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ οὐσιαστική πράξη ἀποκοπῆς του παρὰ τὴν θέλησή του.

Ἐνα παράδειγμα ἀπὸ τὸν χῶρο τῆς Ἱατρικῆς μπορεῖ νὰ μᾶς βοηθήσει στὴν προκειμένη περίπτωση : Ὅταν κάποιος μέλος τοῦ σώματός μας πάθει γάγγραινα, τότε ἡ νέκρωση τοῦ μέλους αὐτοῦ δὲν γίνεται ἀμέσως, ἀλλὰ προοδευτικά. Στὴν περίπτωση αὕτῃ ὁ χειρουργὸς δὲν κόβει ἀμέσως τὸ μέλος αὐτό, τοῦ ὁποῖου πάσχει ἡ αἱμάτωση καὶ κινδυνεύει νὰ νεκρωθεῖ, ἀλλὰ καταβάλλει κάθε δυνατὴ προσπάθεια νὰ ἀποκαταστήσει τὴν αἱμάτωση καὶ νὰ σώσει ἔτσι τὸ πάσχον μέλος. Ἐάν, παρὰ τίς ἐπίμονες προσπάθειές του, δὲν κατορθώσει τίποτε, τότε ἐπέρχεται ἡ νέκρωση λόγω κακῆς αἱματώσεως τοῦ μέλους. Ὅποτε πλέον ὁ χειρουργὸς εἶναι ἀναγκασμένος νὰ ἀποκόψει τὸ μέλος, γιὰ νὰ μὴν μεταδοθεῖ ἡ γάγγραινα καὶ στὸ ὑπόλοιπο σῶμα. Κατὰ παρόμοιο τρόπο ὁ αἰρετικός, ποὺ θὰ νοσήσει ἀπὸ τὴν γάγγραινα τῆς αἵρέσεως, καθίσταται ἀνάξιος τῆς ἀρχιερωσύνης (ψευδεπίσκοπος). Ἐξακολουθεῖ, ὅμως, παρὰ τὴν ἀρρώστια του, νὰ εἶναι μέλος τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία, διὰ τῶν πνευματικῶν χειρουργῶν της, τῶν Ἀγίων Πατέρων, καταβάλλει κάθε δυνατὴ προσπάθεια νὰ τὸν θεραπεύσει καὶ νὰ τὸν ἐπαναφέρει στὴν Ὁρθόδοξη διδασκαλία. Ἐάν δὲν κατορθώσει τίποτε, τότε πλέον τὸν ἀποκόπτει ὁριστικά μετὰ τὴν χειρουργικὴ πράξη τῆς καθαιρέσεως καὶ τοῦ ἀναθεματισμοῦ. Ὅπως δὲ ἡ χειρουργικὴ ἐπέμβαση τῆς ἀποκοπῆς οὔτε ἀπὸ μόνη της γίνεται οὔτε τὴν πραγματοποιεῖ ἀπὸ μόνο του τὸ ὑπόλοιπο Σῶμα, ἀλλὰ μόνον ὁ χειρουργός, ἔτσι καὶ ἡ ἀποκοπὴ τοῦ αἰρετικοῦ ἀπὸ τὸ Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας οὔτε αὐτόματα γίνεται οὔτε εἶναι ἔργο τοῦ κάθε μέλους τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ μόνον τῶν πνευματικῶν χειρουργῶν, δηλαδή τῶν ἐπισκόπων ἐκείνων, ποὺ συνοδικῶς θὰ καθαιρέσουν καὶ θὰ ἀναθεματίσουν, διότι αὐτοὶ μόνον ἔχουν λάβει τὴν ἐξουσία τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν καὶ κατ' ἐπέκτασιν καὶ τοῦ ἀποκόπτειν. Τὸ Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τὸ μόνο, ποὺ μπορεῖ νὰ κάνει, μέχρις ὅτου πραγματοποιηθεῖ ἡ συνοδικὴ ἀποκοπὴ τοῦ αἰρετικοῦ, εἶναι νὰ ἐπισημάνει τὴν αἵρεση, νὰ ἀνταγωνιστεῖ πρὸς αὐτήν, ἀντιπαραθέτοντας τὴν Ὁρθόδοξη διδασκαλία, νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν Ἱεραρχία τὴν ἐπίσημη συνοδικὴ καταδίκη της καὶ τοῦ ἐν λόγῳ αἰρετικοῦ καὶ νὰ λάβει κάθε δυνατὴ προφύλαξη, ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ τὸν αἰρετικὸ ἐπίσκοπο. Ὁ παρὼν Κανόνας δίδει ἐπιπλέον τὴν δυνατότητα τῆς ἀποτείχισεως, δηλαδή τῆς διακοπῆς τῆς μνημονεύσεως τοῦ αἰρετικοῦ ἐπισκόπου, μετὰ τὴν προϋπόθεση βέβαια πάντοτε ὅτι οἱ αἰρετικές του διδασκαλίαι νὰ ἔχουν καταγνωστεῖ ἀπὸ Σύνοδο ἢ ἀπὸ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Πέρα γιά πέρα ἄστοχοι καί ἐσφαλμένοι εἶναι ἐπίσης καί οἱ ἰσχυρισμοί του, ὅτι στήν «περίπτωση τῶν θεμάτων τῆς πίστεως ὁ κάθε πιστός γίνεται κριτής καί δικαστής πρό συνοδικῆς κρίσεως τοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος ἐπισκόπου καί 'στέλλεται' ἀπό αὐτόν σύμφωνα μέ τήν ἔκφραση τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου τῶν Ἑθνῶν: 'Παραγγέλομεν δέ ὑμῖν...'² (σελ. 41-42). Ἀλλοίμονο, ἂν ὁ κάθε πιστός μεταβληθεῖ σέ κριτή καί δικαστή καί τοποθετήσῃ ἔτσι τόν ἑαυτό του ὑπεράνω Συνόδων καί Πατέρων καί ἔχει τήν ἀξίωση νά κρίνει τήν ἀκεραιότητα τῆς πίστεως τοῦ κάθε ἐπισκόπου. Στήν περίπτωση αὐτή καταργεῖται κάθε ἔννοια ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, καταργεῖται οὐσιαστικά ὁ Συνοδικός Θεσμός τῆς Ἐκκλησίας, ἀνατρέπονται τά πάντα καί ἐπικρατεῖ μία χαώδης κατάσταση, στήν ὁποία κάθε πιστός, ἀνάλογα μέ τὸ ἐπίπεδο τῆς πνευματικῆς του καταστάσεως, κρίνει καί ἀξιολογεῖ πόσο «Ὁρθόδοξος» ἢ πόσο «αἵρετικός» εἶναι ὁ κάθε ἐπίσκοπος. Στούς πιστοὺς αὐτοὺς, πού θά φθάσουν σέ μιὰ τέτοια κατάσταση πλάνης καί ὑπερηφανείας ἀρμόζει ὁ λόγος τοῦ ΞΔ' (64ου) Κανόνος τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου : «*Τί σεαυτὸν ποιεῖς ποιμένα, πρόβατον ὦν; Τί γίνῃ κεφαλὴ, πούς τυγχάνων; Τί στρατηγεῖν ἐπιχειρεῖς, τεταγμένος ἐν στρατιώταις*»; Ὁ Θεὸς νά μᾶς φυλάξῃ ἀπὸ τέτοιο κακὸ!

Κάτι ἀνάλογο μέ τήν παραπάνω φράση θέλει νά ἐκφράσῃ ὁ π. Εὐθύμιος, ὅταν ὁμιλεῖ περὶ τῆς «*ἐξ ἐνστίκτου ἀποτειχίσεως*». Μέ τήν φράση αὐτή θέλει νά δηλώσῃ ὅτι τὸ ἐνστικτο τοῦ κάθε πιστοῦ καί ὄχι ἡ γνώμη καί ἡ κρίσις πνευματικῶν ἀνδρῶν καί θεοφόρων Πατέρων, καλεῖται νά γίνῃ κριτής καί ὁδηγὸς στήν ἀποτειχίση καί ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὸν αἵρετικό ἐπίσκοπο. Γι' αὐτὸ καί σέ πολλὰ σημεῖα τοῦ βιβλίου του γράφει: «*Εἶναι σαφές, λοιπόν, ἡ γραμμὴ τῶν Ὁρθοδόξων πρὸς τοὺς αἵρετικούς ἐπισκόπους καί κληρικούς μὴ καταδικασθέντας ὑπὸ Συνόδου, ἀσχέτως ἂν ἡ συγκεκριμένη αἵρεσις εἶχε καταδικασθεῖ ἢ ὄχι. Αὐτὸ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν Ὁρθοδόξων ἀπὸ κάθε αἵρεση καί κάθε αἵρετικό ἦτο Παράδοσις, ἡ ὁποία λειτουργοῦσε ὡς **ἔνσικτο** ὄχι μόνο εἰς τοὺς κληρικούς, ἀλλὰ καί εἰς τὸν ἀπλό λαόν*» (σελ. 84). Καί ἄλλοῦ: «*Αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι ἡ **ἐξ ἐνστίκτου ἀποτειχίσις** τῶν Ὁρθοδόξων, χωρὶς φυσικά νά ἀναμένουν συνοδική ἀπόφαση, ἡ ὁποία νά καταδικάζει τοὺς συγκεκριμένους αἵρετικούς*» (σελ. 85). Σέ ἄλλο σημεῖο: «*Εἶναι ἀλήθεια ὅτι οἱ Ὁρθόδοξοι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τοῦ Ἁγίου (Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ) ἦταν πολὺ πιὸ εὐαίσθητοι στὰ θέματα τῆς πίστεως ἀπὸ*

² Α' Θεσ. 3, 6.

τούς Ὀρθοδόξους τῆς ἐποχῆς μας. Διὰ τοῦτο, ὡς ἀπό **ἐνστίκτου**, θά λέγαμε, ἀπετειχίζοντο ἀπό τούς ἐνωτικούς καί λατινόφρονες Ἐπισκόπους καί κληρικούς» (σελ. 200). Τέλος, «...ἡ ἀποτείχισις ἀπό τούς αἵρετικούς ποιμένες πρέπει νά λειτουργεῖ μέσα μας ὡς **ὀρθόδοξο ἐνστίκτο**, κάτι δηλαδή σάν τό τίναγμα τοῦ χεριοῦ μας, ὅταν ἔλθει σέ ἐπαφή μέ τή φωτιά» (σελ. 212). Ἡ ἀντίληψη αὕτη εἶναι καινοφανής καί ξένη πρὸς τὴν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, διότι οὐδεὶς Ἱερός Κανὼν ὁμιλεῖ περὶ **«ἐξ ἐνστίκτου ἀποτειχίσεως»**. Μιά τέτοια θεώρηση καί ἀντιμετώπιση, πού βασίζεται στὸ ἐνστίκτο, οὐσιαστικά καταργεῖ τούς Ἱερούς Κανόνες, τὸ Πηδάλιο καί τίς Ἁγίες Συνόδους, ὁδηγεῖ σέ προτεσταντικές νοοτροπίες, ὅπου ὁ κάθε πιστὸς γίνεται ὁ ἴδιος ἡ Παράδοση, ἡ Ἐκκλησία. Κάθε πιστὸς γίνεται ἓνας Πάπας, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νά ἀποφασίζει σέ θέματα πίστεως, χωρὶς νά δεσμεύεται ἀπὸ κανένα καί ἀπὸ πουθενά.

Ὁ προαιρετικός χαρακτήρας τοῦ Κανόνος

Ἐπειδὴ ὁ Κανόνας αὐτός, ὅπως ἐλέγχθη προηγουμένως, βρίσκεται σὲ στενὴ νοηματικὴ συνάφεια μὲ τοὺς δύο προηγουμένους (13°, 14° καὶ πρῶτο μέρος τοῦ 15^{ου}), θεωρεῖται ἀναγκαῖα ἡ συνοδικὴ κρίση καὶ καταδίκη τοῦ συγκεκριμένου αἰρετικοῦ ἐπισκόπου, ποὺ μέχρι προτινὸς ἦταν «πρόεδρος», κανονικὸς ἐπίσκοπος, καὶ στὴ συνέχεια ἔπese στὴν αἵρεση. Ἐπειδὴ δὲ ἀκριβῶς ὁ Κανόνας ἀπαιτεῖ τὴν ὀνομαστικὴ συνοδικὴ καταδίκη τοῦ αἰρετικοῦ, δὲν εἶναι δυνατόν ἡ ἀποτείχιση ἀπὸ αὐτὸν νὰ ἔχει ὑποχρεωτικὸ χαρακτήρα. Ἄν ὁ Κανόνας ὑποχρέωνε τοὺς πιστοὺς νὰ ἀποτειχιστοῦν ἀπὸ αὐτὸν, θὰ ἦταν περιττὴ ἡ συνοδικὴ κρίσις καὶ ἀποκοπὴ τοῦ ἀπὸ τὸ Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ τὴν κρίση καὶ τὴν ἀποκοπὴ θὰ τὴν εἶχε κάνει ἤδη ὁ λαός, ἀποτειχιζόμενος ἀπὸ αὐτὸν.

Εἶναι ἐπίσης σημαντικό νὰ τονιστεῖ ὅτι ὁ Κανὼν αὐτός, ἐνῶ ἐπαινεῖ μὲν ἐκείνους, ποὺ ἀποτειχίζονται ἀπὸ τὸν αἰρετικὸ ἐπίσκοπο «*πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως*», δὲν ἐπιβάλλει ὅμως κάποια ποινὴ σ' ἐκείνους, ποὺ χωρὶς νὰ ἀποδέχονται τίς διδασκαλίες τοῦ ἐν λόγῳ ἐπισκόπου, ἐξακολουθοῦν νὰ τὸν μνημονεύουν, ἀναμένοντες συνοδικὴ διάγνωση καὶ καταδίκη καὶ ἀνταγωνιζόμενοι μὲ κάθε τρόπο πρὸς τὴν αἵρεση. Ἐάν ὁ Κανόνας εἶχε ὑποχρεωτικὸ χαρακτήρα, θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει **ὅπωςδὴποτε** μία ἀνάλογη διατύπωση γιὰ ὅλους ἐκείνους, ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ ἔχουν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μὲ τὸν αἰρετικὸ ἐπίσκοπο πρὶν ἀπὸ τὴν συνοδικὴ καταδίκη τοῦ, καὶ στὴ διατύπωση αὕτῃ θὰ ὑπῆρχε ἡ προβλεπόμενη ποινὴ, ἀφοῦ μάλιστα πρόκειται γιὰ ἓνα τόσο σοβαρὸ θέμα, ὅπως εἶναι ἡ αἵρεση. Θὰ ἔπρεπε δηλαδὴ ὁ Κανόνας, μετὰ τὴν φράση: «*Οἱ γάρ... ἑαυτοὺς τῆς πρὸς τὸν καλούμενον ἐπίσκοπον κοινωνίας ἀποτειχίζοντες... τῆς πρεπούσης τιμῆς τοῖς Ὁρθοδόξοις ἀξιωθήσονται*», νὰ περιλαμβάνει τὴν ἀκόλουθη φράση: «*Οἱ δὲ τῆς πρὸς τὸν καλούμενον ἐπίσκοπον πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως **μὴ** ἑαυτοὺς ἀποτειχίζοντες **καθαιρείσθωσαν καὶ ἀφοριζέσθωσαν***». Τέτοια ὅμως φράση **δὲν** ὑπάρχει. Ὅπως πολὺ εὖστοχα παρατηρεῖ ὁ ἀειμνηστὸς ἀρχιμ. π. Ἐπιφάνιος Θεοδωρόπουλος³, ὁ Κανόνας αὐτός «*δὲν νομοθετεῖ ὑποχρέωσιν, ἀλλ' ἀπλῶς παρέχει δικαίωμα. Οὐδαμοῦ λέγει **ὀφείλουν** οἱ κληρικοὶ νὰ ἀποχωρίζονται ἀπὸ τοιοῦτου ἐπισκόπου πρὸ τῆς καταδίκης αὐτοῦ οὐδὲ ὁμιλεῖ περὶ τιμωρίας τινός ἢ καὶ ἀπλῶς ἔστω μέμψεως, κατὰ τῶν μὴ ἀποχωριζομένων, καίτοι εἶναι συνήθη εἰς τοὺς Ἱερούς Κανόνες τὰ*

³ ΑΡΧΙΜ. ΕΠΙΦΑΝΙΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ, *Τὰ δύο ἅκρα Ὀικουμενισμός καὶ Ζηλωτισμός*, ἐκδ. Ἱεροῦ Ἰνστιτούτου Κεχαριτωμένης Θεοτόκου 2008, σ. 95.

«**καθαιρείσθω**» προκειμένου περί κληρικῶν μὴ ἐκπληρούντων εἰς τὸ ἀκέραιον τὰς ἑαυτῶν ὑποχρεώσεις. Ἀπλῶς λέγει ὅτι οἱ ἀποκοπτόμενοι ἀπὸ τοιοῦτου Ἐπισκόπου Κληρικοί δὲν εἶναι κατακριτέοι. Ὅτι τοῦτο εἶναι ἀληθές πείθει καὶ τὸ γεγονός ὅτι, ἐνῶ ἐν τῇ μακρᾷ ἱστορίᾳ τῆς Ἐκκλησίας καθηρέθησαν ἀμέτρητοι ἐπίσκοποι ἐπὶ αἵρέσει, **οὐδέποτε ἐτιμωρήθη κληρικός τις** ἢ καὶ ἀπλῶς **ἐπετιμήθη** διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν ἔσπευσε νὰ ἀποσχισθῇ πάραυτα ἀπὸ τοῦ αἵρετικοῦ ἐπισκόπου, **ἀλλ' ἀνέμενε τὴν ὑπὸ συνόδου καταδίκην αὐτοῦ**». Σὲ ἄλλο σημεῖο⁴ πάλι σημειώνει ὅτι «ἐάν ἡ Ἐκκλησία ἐθεώρει **ὀφειλὴν** τοῦ κληρικοῦ τὴν **ἄμεσον** ἀπόσχισιν αὐτοῦ ἀπὸ ἐπισκόπου πεσόντος εἰς αἵρεσιν, **θὰ εἶχε θεσπίσει εἰδικούς κανόνας** ἐπὶ τοῦ θεμελιώδους αὐτοῦ ζητήματος καὶ μάλιστα αὐστηροτάτους. Δέν θὰ ἤρκεῖτο νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ οἶονεῖ ἐν παρενθέσει, δηλαδή δέν θὰ ἤρκεῖτο νὰ παρεμβάλῃ ἀπλῶς μίαν ἐξαίρεσιν εἰς κανόνας θεσπισθέντας πρὸς ἀποθάρρυνσιν ἀκριβῶς καὶ τιμωρίαν τῶν σχισμάτων».

⁴ ΑΡΧΙΜ. ΕΠΙΦΑΝΙΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ, *Τὰ δύο ἅκρα Ὁικουμενισμός καὶ Ζηλωτισμός*, ἐκδ. Ἱεροῦ Ἰνστιτούτου Κεχαρισμένης Θεοτόκου 2008, σ. 140.

Ἀπόπειρα συγκρίσεως τοῦ 15^{ου} Κανόνος τῆς AB Ὑσυνόδου μέ ἄλλους Κανόνες

Τὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου του ἀφιερώνει ὁ π. Εὐθύμιος στὴν προσπάθειά του νὰ συγκρίνει τὸν ἐν λόγω Κανόνα μέ ἄλλους Κανόνες, οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὴν ἄποψή του, συνηγοροῦν καὶ ἐπιβεβαιώνουν τὸν ὑποχρεωτικὸ χαρακτήρα του. Πρὸς τὸν σκοπὸ αὐτὸ ἀναφέρει τὸν **31^ο Ἀποστολικὸ Κανόνα**. Κατ' ἀρχὴν πολὺ σωστὰ παρατηρεῖ ὅτι «ὁ Κανὼν αὐτὸς καθαιρεῖ τοὺς κληρικούς καὶ ἀφορίζει τοὺς λαϊκούς, οἱ ὁποῖοι θὰ κάνουν παρασυναγωγή, δηλαδὴ χωρὶς τὴν ἄδεια τοῦ ἐπισκόπου θὰ κτίσουν ἐκκλησία καὶ θὰ συγκεντρώνονται ἐκεῖ διὰ νὰ ἐπιτελοῦν τίς λατρευτικὰς τῶν συνάξεις. Ἡ προϋπόθεσις, ποὺ ἀναφέρει ὁ Κανὼν, διὰ νὰ εἶναι ἡ σύναξις ὄντως παρασυναγωγή καὶ συνεπῶς ἐφάμαρτος, εἶναι ἢ κατεγνωκῶς τοῦ ἐπισκόπου ἐν εὐσεβείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ» δηλαδὴ, ὅπως ἐρμηνεύει ὁ Ὅσιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης ἢ χωρὶς νὰ γνωρίζει αὐτὸς πῶς σφάλλει φανερά ἢ εἰς τὴν εὐσέβεια ἢ εἰς τὴν δικαιοσύνη, ταυτὸν εἶπεῖν χωρὶς νὰ γνωρίζει αὐτὸν πῶς εἶναι φανερά ἢ αἰρετικὸς ἢ ἄδικος» (σελ. 59). Τὸ ὅτι ὁ παρὼν Κανόνας θέτει ὡς ἐξαίρεση γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο τὰ θέματα πίστεως καὶ δικαιοσύνης, δὲν σημαίνει ὅτι δίδει τὸ δικαίωμα στὸν κάθε πιστὸ, νὰ γίνῃ κριτὴς καὶ δικαστὴς αὐτοῦ τοῦ ἐπισκόπου, ἐὰν καὶ κατὰ πόσον δηλαδὴ ὁ ἐπίσκοπος αὐτὸς εἶναι αἰρετικὸς ἢ ἄδικος. Καὶ τοῦτο, διότι, ὅπως ἤδη ἐτονίσθη, δὲν εἶναι ἀρμόδιο καὶ ἱκανὸ τὸ κάθε μέλος τῆς Ἐκκλησίας νὰ κάνει αὐτὸ τὸ ἔργο ἀλάνθαστα καὶ δίκαια, ἐπεὶ δὲν ἔχει τὴν ἀνάλογη πνευματικὴ ὠριμότητα καὶ γνώση. Αὐτὸ τὸ ἔργο ἀνήκει μόνον σὲ Σύνοδο ἐπισκόπων. Ἐὰν ὁλόκληροι Σύνοδοι ἐπισκόπων συνέβη, ὅπως γνωρίζουμε ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ μας ἱστορία, νὰ πλανηθοῦν καὶ νὰ βγάλουν ἐσφαλμένες καὶ ἄδικες συνοδικὰς ἀποφάσεις γιὰ διάφορα πρόσωπα, πόσο μᾶλλον εἶναι εὐκόλο νὰ πλανηθεῖ καὶ νὰ πέσει ἔξω ἓνας ἀπλοϊκὸς πιστὸς, ἀνώριμος περὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν πνευματικὴν ζωὴν; Τοῦτο γιὰ παράδειγμα συνέβη στὴν Σύνοδο τῆς Δρυὸς (404), ἢ ὁποῖα ἀδίκως καὶ παρανόμως καθήρεσε τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο καὶ τὸν ἔστειλε στὴν ἐξορία. Ἐξάλλου τὸ ὅτι ὁ Κανόνας αὐτὸς δὲν παρέχει ἓνα τέτοιο δικαίωμα στὸν κάθε πιστὸ, φαίνεται ἀπὸ ὅσα νομοθετοῦν οἱ 13^{ος}, 14^{ος} καὶ 15^{ος} Κανόνες τῆς AB Ὑσυνόδου, οἱ ὁποῖοι κατὰ τρόπο συμπληρωματικὸ ἔρχονται νὰ διασαφήσουν τὸ νοηματικὸ περιεχόμενον τοῦ ἐν λόγω Ἀποστολικοῦ Κανόνος. Ἐξ αὐτῶν οἱ 13^{ος}, 14^{ος} καὶ τὸ πρῶτο μέρος τοῦ 15^{ου} ἀπειλοῦν μέ καθαίρεση τοὺς κληρικούς ἐκείνους, ποὺ θὰ τολμήσουν

νά απομακρυνθοῦν καί δέν μνημονεύσουν, ταυτὸν εἰπεῖν ἀποτεριστοῦν, ἀπὸ τὸν οἰκεῖο ἐπίσκοπο, προτοῦ ἡ Σύνοδος νά ἐξετάσει καί καταδικάσει τὰ ἐγκλήματα καί παραπτώματα (ἢ ἀδικήματα) του. Ὁ 13^{ος} μάλιστα αἰτιολογεῖ παρακάτω, γιατί ἐπιβάλλει μία τέτοια ποινὴ : *«Ὁ γάρ ἐν πρεσβυτέρου τάξει τεταγμένος καί τῶν Μητροπολιτῶν ἀρπάζων τὴν κρίσιν καὶ πρό κρίσεως αὐτός κατακρίνων, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ τὸν οἰκεῖον πατέρα καί ἐπίσκοπον, οὗτος οὐδέ τῆς τοῦ πρεσβυτέρου ἐστὶν ἄξιος τῆς τιμῆς ἢ ὀνομασίας»*. Ἐάν ὁ ἐπίσκοπος κατηγορεῖται γιὰ αἵρεση, τότε καί πάλι ἡ Σύνοδος (πολλῶ μᾶλλον τῶρα) εἶναι ἀρμοδία νά κρίνει καί νά ἀξιολογήσει ἐάν καί κατὰ πόσον ὁ ἐπίσκοπος εἶναι αἵρετικός, ἔστω καί ἂν αὐτὸ δέν ἀναγράφεται ρητῶς στὸ δεύτερο μέρος τοῦ 15^{ου} Κανόνος. Ὅπως ἐξηγήσαμε στὸ προηγούμενο κεφάλαιο, οἱ συντάκτες τοῦ Κανόνος τὸ θεωροῦν αὐτὸ ὡς κάτι τὸ αὐτονόητο. Καί εἶναι αὐτονόητο ὄχι μόνον, διότι τὸ ἀπαιτεῖ ἡ συνάφεια μέ τοὺς δύο προηγουμένους Κανόνες, ἀλλὰ καί διότι τὸ ἀπαιτεῖ ἡ ὅλη Συνοδικὴ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἐάν ἐξετάσουμε τὰ Πρακτικά καί τοὺς Κανόνες τῶν Συνόδων (Οἰκουμενικῶν καί Τοπικῶν), θά διαπιστώσουμε ὅτι οἱ Ἅγιοι Πατέρες δέν περιορίζοντο μόνο νά ἐπισημάνουν καί νά καταδικάσουν τὴν αἵρεση, ἀλλὰ καί αὐτοὺς τοὺς ἰδίους τους αἵρετικούς. Ἐπομένως ἡ φράση τοῦ π. Εὐθυμίου *«οὐδεμία ὑπόνοια δυνητικῆς ἐρμηνείας (τοῦ 31^{ου} Ἀποστολικοῦ) δύναται νά υπάρξει»* (σελ. 61), εἶναι ἄστοχη καί μετέωρη. Οὐσιαστικὰ ἀποτελεῖ ἓνα ψευτοδίλημμα. Ἐδῶ δέν τίθεται θέμα δυνητικῆς ἢ μὴ ἐρμηνείας τοῦ Κανόνος, (ὁ Κανόνας οὕτως ἢ ἄλλως εἶναι ὑποχρεωτικός), ἀλλὰ θέμα ὀρθῆς κρίσεως τῶν ἀδικημάτων ἢ τῶν αἵρετικῶν διδασκαλιῶν τοῦ ἐπισκόπου. Τὸ ἐρώτημα, π. Εὐθύμιε, εἶναι **ποιὸς εἶναι ὁ ἀρμόδιος νά κρίνει ἓνα τέτοιο ἐπίσκοπο**. Τὴν ἀπάντηση σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα τὴν δίδουν, ὅπως διασαφήσαμε παραπάνω, ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ 13^{ος}, 14^{ος} καί 15^{ος} Κανόνας καί ἀφ' ἑτέρου ἡ διαχρονικὴ Συνοδικὴ Παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἀπὸ τὰ παραπάνω, ἐπίσης, γίνεται φανερό ὅτι εἶναι τελείως ἄστοχη ἡ σύγκριση τοῦ ἐν λόγῳ Κανόνος μέ τὸν 15^ο τῆς ΑΒ'.

Ἀναφέρει ἐπίσης τὸν **Α' Κανόνα τοῦ Μεγάλου Βασιλείου**. Στὸν Κανόνα αὐτὸν ὁ Μέγας Πατήρ, ἀφοῦ προηγουμένως ἐρμηνεύει τί εἶναι αἵρεση, τί σχίσμα καί τί παρασυναγωγή, στὴ συνέχεια κάνει λόγο γιὰ τὸ βάπτισμα τῶν αἵρετικῶν καί τῶν σχισματικῶν. Ἀναφέρει ὀρισμένες περιπτώσεις σχισματικῶν, τῶν ὁποίων τὸ βάπτισμα γίνεται κατ' οἰκονομίαν δεκτὸ, καθὼς καί μέ ποιά κριτήρια θά πρέπει νά ἐφαρμόζεται ἡ ἀκρίβεια ἢ ἡ οἰκονομία

στό θέμα τοῦ βαπτίσματος. Στή συνέχεια ὁ π. Εὐθύμιος μεταφέρει τὰ περί οἰκονομίας καί ἀκρίβειας τοῦ ἐν λόγῳ κανόνος σὸν 15^ο τῆς ΑΒ' καί ἐξετάζει, ἂν ἡ ἀποτειχίσις ἢ ἡ μὴ ἀποτειχίσις ἀπὸ τὸν αἵρετικό ἐπίσκοπο ἀποτελεῖ ἐφαρμογή τῆς ἀκρίβειας ἢ τῆς οἰκονομίας. Καί τοῦτο διότι, ὅπως σημειώνει παρακάτω : *«Τὸ νὰ ἐκλάβει κάποιος ἓνα Ἱερό Κανόνα, καί μάλιστα δογματικό, δυνητικά, (δηλαδή ἂν θέλει δύναται νὰ τὸν ἐφαρμόσει), αὐτό νομίζω δὲν ὑπάρχει σάν διδασκαλία σὸ Πηδάλιο, οὔτε σάν παράδοση στήν Ἐκκλησία»* (σελ. 64). Καταλήγει δὲ σὸ συμπέρασμα ὅτι *«δὲν ὑπάρχει ὅχι περίπτωση δυνητικῆς ἐφαρμογῆς, βασισμένη στήν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά οὔτε περίπτωση νομίμου οἰκονομίας»* (σελ. 65). Κατ' ἀρχὴν θὰ θέλαμε νὰ υπογραμμίσουμε καί μάλιστα μέ κεφαλαία γράμματα, τὸ ἐξῆς : Τὸ τί ἀποτελεῖ ἀκρίβεια καί τί οἰκονομία σὸ θέμα τῆς ἀποτειχίσεως ἀπὸ αἵρετικό ἐπίσκοπο φαίνεται ξεκάθαρα ἀπὸ ὅλη τὴν **Συνοδικὴ Παράδοση** τῆς Ἐκκλησίας μας. Φαίνεται δηλαδή ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ Ἅγιοι Πατέρες, πού συνεκρότησαν τίς διάφορες Συνόδους, **ἐπεφύλασαν δι' ἑαυτοὺς** τὸ δικαίωμα νὰ κρίνουν, καταδικάσουν, ἀποκόψουν μέ ἀφορισμό καί ἀνάθεμα, δηλαδή ἀποτειχίσουν, (μέ συνέπεια νὰ διακόψουν κατόπιν καί τὴν μνημόνευση), τοὺς αἵρετικούς ἐπισκόπους. Αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ Παράδοση ἀποτελεῖ τὴν ἀκρίβεια καί ὅχι ὅσα διαλαμβάνει ἡ δευτέρη παράγραφος τοῦ 15^{ου} Κανόνος τῆς ΑΒ'. Δὲν εἶναι δυνατόν παράγραφος ἑνὸς Κανόνος νὰ ἐπέχει θέσις ἀκρίβειας, νὰ ἀνατρέπει καί νὰ περιθωριοποιεῖ μία ὁλόκληρη Συνοδικὴ Παράδοση αἰώνων, Οἰκουμενικῶν καί Τοπικῶν Συνόδων. Ἐάν ὁ 15^{ος} Κανόνας τῆς ΑΒ' ἀποτελοῦσε τὴν γραμμὴ τῆς ἀκρίβειας, τότε οἱ Ἅγιοι Πατέρες θὰ περιορίζοντο στίς Συνόδους νὰ καταδικάσουν μόνο τὴν αἵρεση καί ὅχι καί τοὺς αἵρετικούς, διότι ἡ καταδικαστικὴ κρίσις καί στή συνέχεια ἡ ἀποτειχίσις ἀπὸ αὐτοὺς, ὅφειλε νὰ γίνῃ ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς πιστοὺς. Μιά τέτοια γραμμὴ, ὅμως, ποτέ δὲν ἐφαρμόστηκε στήν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ἡ στάσις καί ἡ διαγωγή τῶν Ἀγίων τῆς Ἐκκλησίας μας, πού ἀγωνίστηκαν ἐναντίον τῶν αἱρέσεων τῆς ἐποχῆς των, μᾶς βοηθεῖ νὰ συνειδητοποιήσουμε καλύτερα τὴν παραπάνω ἀλήθεια. **Οἱ Ἅγιοι Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς καί Σωφρόνιος**, γιὰ παράδειγμα, πού ἀγωνίστηκαν κατὰ τῆς αἱρέσεως τοῦ Μονοθελητισμοῦ, ἐξακολουθοῦσαν νὰ ἔχουν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μέ τὸν αἵρεσιάρχη Σέργιο Κωνσταντινουπόλεως τουλάχιστον μέχρι τὸ 634, ὁπότε συνεκλήθη ἡ Τοπικὴ Σύνοδος τῶν Ἱεροσολύμων, πού καταδίκασε τὸν Μονοφυσитισμό, ἂν καί ὁ Σέργιος εἶχε ἀρχίσει νὰ

κηρύσσει τὴν αἵρεση ἤδη ἀπὸ τὸ 615, δηλαδή ἐπὶ 19 χρόνια. Δὲν ἔσπευσαν δηλαδή, ἀμέσως μετὰ τὴν διαπίστωση τῶν αἰρετικῶν τοῦ διδασκαλιῶν, νὰ τὸν ἀναθεματίσουν καὶ νὰ ἀποτειχιστοῦν ἀπ' αὐτόν, ἀλλὰ ξεκίνησαν ἀντιαιρετικὸ ἀγῶνα μὲ συγγράμματα, ποὺ συνέγραψαν, καὶ διαλόγους, ποὺ εἶχαν μὲ διάφορα ἐκκλησιαστικά πρόσωπα, μὲ σκοπὸ νὰ ἐπισημάνουν τὴν αἵρεση καὶ νὰ εὐαισθητοποιήσουν τὸ ἐκκλησιαστικὸ πλήρωμα, ἔτσι ὥστε νὰ ἐπιτύχουν τὴν συνοδική καταδίκη τῆς αἵρέσεως. Μάλιστα εἰδικότερα ὁ Ἅγιος Μάξιμος, ποὺ ἦταν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀντιαιρετικοῦ ἀγῶνος, ἐπεχείρησε ὁλόκληρη περιοδεῖα (Κρήτη, Βόρειος Ἀφρική, Ρώμη) πρὸς τὸν σκοπὸ αὐτό. Ἔτσι, ἐπέτυχε δεύτερη Συνοδική καταδίκη τῆς αἵρέσεως στὴ Ρώμη στὴ Σύνοδο τοῦ Λατερανοῦ (649), ποὺ εἶχε ἐπισημότερο χαρακτήρα σὲ σχέση μὲ τὴν προηγούμενη τῶν Ἱεροσολύμων, ἀφοῦ τώρα πλέον ὄχι μόνον καταδικάστηκε ἡ αἵρεση, ἀλλὰ ἐπιπλέον ἀναθεματίστηκαν καὶ οἱ αἰρετικοὶ Πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως Σέργιος, Πύρρος καὶ Παῦλος. Ἐάν οἱ ἐπίσκοποι τῆς Συνόδου αὐτῆς (τὸ 649), ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἅγιος Μάξιμος, θεωροῦσαν τοὺς παραπάνω αἰρετικούς ὡς ἤδη εὐρισκομένους ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας (ἀναθεματισμένους), λόγω τῶν αἰρετικῶν τοῦ διδασκαλιῶν, τότε γιατί νὰ τοὺς ἀναθεματίσουν; Μία τέτοια ἐνέργεια θὰ ἦταν περιττή. Τίθεται λοιπὸν τὸ ἐρώτημα: Πότε ὄντως οἱ αἰρετικοὶ αὐτοὶ ἀναθεματίστηκαν; Ὅταν ἄρχισαν νὰ διδάσκουν τίς αἰρετικές τοὺς διδασκαλίες (615) ἢ μετὰ ἀπὸ 34 χρόνια, ὅταν συνεκλήθη ἡ Σύνοδος τοῦ Λατερανοῦ; Ἀσφαλῶς, ὅταν συνεκλήθη ἡ Σύνοδος.

Στὴ συνέχεια ἀναφέρει μία σειρά Κανόνων (Ἀποστολικῶν καὶ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Τοπικῆς Συνόδου), ποὺ ἀναφέρονται στὰ θέματα τῶν **συμπροσευχῶν μὲ αἰρετικούς** καὶ τῶν μυστηρίων αὐτῶν. Ἀσφαλῶς ὅλοι αὐτοὶ οἱ Κανόνες ἔχουν ὑποχρεωτικὸ χαρακτήρα. Οἱ αἰρετικοὶ αὐτοί, γιὰ τοὺς ὁποίους ἐδῶ γίνεται λόγος, ἀνήκουν σὲ αἵρέσεις, ποὺ ἔχουν καταδικαστεῖ ἐπίσημα ἀπὸ Συνόδους καὶ ὀφείλουμε νὰ τοὺς ἐφαρμόσουμε, χωρὶς νὰ ἐξετάσουμε, ἂν οἱ ἴδιοι οἱ αἰρετικοὶ σὰν πρόσωπα ἔχουν καταδικαστεῖ ἀπὸ Σύνοδο. Στὴν προκειμένη περίπτωση ὀφείλουμε νὰ λάβουμε ὑπ' ὄψιν μας, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς παραπάνω Κανόνες, καὶ τοὺς Κανόνες Α', Β' καὶ Ζ' τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς, οἱ ὁποῖοι καταδικάζουν μὲ ἀφορισμὸ καὶ καθάραιση κάθε κληρικὸ ἢ λαϊκὸ, ὁ ὁποῖος θὰ παρασυρθεῖ σὲ γνωστὴ αἵρεση, ποὺ ἔχει ἤδη καταδικαστεῖ ἀπὸ Σύνοδο καὶ θὰ ἔρθῃ σὲ ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μὲ τοὺς αἰρετικούς αὐτῆς τῆς αἵρέσεως. Ἡ διαφορὰ τοῦ 15^{ου} τῆς ΑΒ' ἀπὸ τοὺς Κανόνες τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς εἶναι ὅτι αὐτοὶ μὲν καταδικάζουν μὲ ἓνα γενικὸ, μὴ ὀνομαστικὸ,

ἀφορισμό κάθε μεταγενέστερο αίρετικό γνωστής και καταδικασμένης ἀπὸ Σύνοδο αίρέσεως, ἐνῶ ὁ 15^{ος} τῆς ΑΒ' ἀπαιτεῖ καὶ τὴν ὀνομαστικὴ καταδίκη τοῦ αίρετικοῦ. Τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὴν διατύπωση τοῦ Κανόνος : «*Οἱ γάρ δι' αίρεσιν τινά παρὰ τῶν Ἁγίων Συνόδων ἢ Πατέρων κατεγνωσμένην **τῆς πρὸς τὸν πρόεδρον κοινωνίας ἑαυτοὺς διαστέλλοντες...***». Δηλαδή οἱ κληρικοὶ αὐτοὶ ἔπαυσαν νὰ μνημονεύουν τὸν μέχρι προτινὸς **πρόεδρό** τους, τὸν ἱεραρχικὰ προϊστάμενό τους. Στὴν περίπτωση αὐτὴ εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἐπακολουθήσῃ συνοδικὴ ἐξέταση καὶ κρίση αὐτοῦ τοῦ κληρικοῦ-προέδρου, διότι, ἂν ὄντως εἶναι αίρετικός καὶ δὲν μετανοεῖ γιὰ τίς αίρετικὲς διδασκαλίες του, πρέπει νὰ καθαιρεθεῖ, γιὰ νὰ παύσῃ τὸ σκάνδαλο καὶ νὰ προφυλαχθεῖ τὸ ποίμνιο, τοῦ ὁποῖου αὐτὸς προϊσταται, ἀπὸ τίς αίρετικὲς του διδασκαλίες.

Ὁ 15^{ος} Κανὼν τῆς ΑΒ΄ Συνόδου ἐν σχέσῃ μὲ τὴν Ἁγία Γραφή καὶ τοὺς Ἁγίους Πατέρες

Τὸ τρίτο μέρος τοῦ βιβλίου του ὁ π. Εὐθύμιος τὸ ἀφιερώνει στὴν προσπάθειά του νὰ καταδείξει ὅτι τόσο ἡ Καινὴ Διαθήκη ὅσο καὶ οἱ Πατέρες ἐπιβεβαιώνουν καὶ συνηγοροῦν ὑπὲρ τοῦ ὑποχρεωτικοῦ χαρακτήρος τοῦ Κανόνος. Θὰ ἀναφερθοῦμε ἐν συντομίᾳ σ' ὅλες αὐτές τίς περιπτώσεις.

1. Καινὴ Διαθήκη

Ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη ἀναφέρει κατ' ἀρχὴν δύο χωρία, τὸ Γαλ. 1, 8, *«ἀλλὰ καὶ ἂν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζεται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τίς ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω»*, καὶ τὸ Τίτ. 3, 10 *«αἵρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος καὶ ἀμαρτάνει ὧν αὐτοκατάκριτος»*. Μὲ βάση τὸ πρῶτο μεν χωρίο βγάζει τὸ συμπέρασμα, ὅτι *«δὲν χρειάζεται ἄλλη ἀπόφαση Συνόδου παρὰ μόνον πρὸς κατοχύρωση τῶν Ὁρθοδόξων»* (σελ. 77), μὲ βάση δὲ τὸ δεύτερο ὅτι ἡ λέξη *«αὐτοκατάκριτος»* σημαίνει *«τὴν αὐτόματη ἀποκοπὴ τοῦ αἵρετικοῦ ἀπὸ τοῦ Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, χωρὶς ἀπόφαση Συνόδου»* (σελ. 77). Τὸ ὅτι τὰ συμπεράσματα αὐτὰ εἶναι αὐθαίρετα, μόλις εἶναι ἀνάγκη νὰ υπογραμμιστεῖ, γιὰ τοὺς λόγους, ποὺ ἐξηγήσαμε παραπάνω, στὸ προηγούμενο κεφάλαιο, ὅπως ἐπίσης καὶ στὸ κεφάλαιο τῆς ἐρμηνείας τοῦ Κανόνος. Πέραν αὐτῶν, ἐδῶ προσθέτουμε, ὅτι οἱ Ἅγιοι Πατέρες, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ὑπ' ὄψιν τους τὰ παραπάνω χωρία (ὅπως καὶ τὰ ἄλλα χωρία, ποὺ ἀναφέρει παρακάτω), καὶ μὲ βάση αὐτὰ ἐρύθμιζαν τὴν διαγωγή τους ἀπέναντι στίς αἵρέσεις καὶ στοὺς αἵρετικούς, δὲν κατενόησαν καὶ δὲν ἐρμήνευσαν τὰ χωρία αὐτὰ, ὅπως τὰ ἐρμηνεύει ὁ π. Εὐθύμιος. Δὲν ἔβγαλαν δηλαδὴ τὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν εἶναι ἀναγκαῖα ἡ συγκρότηση Συνόδου, ἡ ὁποία θὰ καταδικάσει τὴν αἵρεση καὶ θὰ ἀναθεματίσει τοὺς αἵρετικούς, ἐπειδὴ εἶναι ἀρκετὸ τὸ *«ἀνάθεμα»* ἢ ἡ λέξη *«αὐτοκατάκριτος»*, γιὰ τὴν *«αὐτόματη ἀποκοπὴ τοῦ αἵρετικοῦ ἀπὸ τοῦ Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας»*, ποὺ ἐξαπολύει στὰ χωρία αὐτὰ ὁ Ἀπ. Παῦλος. Ἀπεναντίας ἐθεώρησαν χρέος τους νὰ συγκροτήσουν Συνόδους καὶ συνοδικὰ νὰ ἐξουδετερώσουν τίς πλάνες τῶν αἵρετικῶν καὶ ἔτσι νὰ ἐφαρμόσουν στὴν πράξη τὸ *«ἀνάθεμα»* τοῦ Ἀπ. Παύλου, ἀναθεματίζοντες καὶ αὐτοὶ μὲ τὴν σειρά τους τοὺς αἵρετικούς. Δὲν εἶναι δυνατόν ἡ Ἁγία Γραφή νὰ

ἀκυρώνει τὴν Κανονικὴ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, διότι τὰ δύο αὐτὰ μεγέθη, Γραφή καὶ Παράδοση, ὡς ἰσόκυρα, ἀλληλοσυμπληρώνονται μεταξύ τους, ὥστε νὰ ἀποτελοῦν ἓνα ἐνιαῖο σύνολο. Ὅ, τι ἐλέχθη γιὰ τὰ δύο χωρία, ποὺ ἐξετάσαμε, ἰσχύει καὶ γιὰ τὰ ἄλλα χωρία, ποὺ ἀναφέρει στή συνέχεια (Β' Ἰω. 10, Β' Κόρ. 6, 14-17, Β' Πέτρ. 2, 1, Ἑφ. 4, 5). Δηλαδή καὶ τὰ χωρία αὐτὰ δὲν καταργοῦν τὴν ἀνάγκη τῆς Συνοδικῆς καταδίκης τῶν αἱρέσεων καὶ τῶν αἰρετικῶν.

2. Άποστολικοί Πατέρες.

Στό κεφάλαιο αυτό ο π. Εὐθύμιος ἀναφέρει ἓνα χωρίο ἀπό τίς Ἀποστολικές Διαταγές : *«ἵνα μήποτε εἴπῃ ὁ λαϊκός ὅτι ἐγὼ πρόβατον εἰμί καί οὐ ποιμήν. Καί οὐδένα λόγον ἑμαυτοῦ πεποιῆμαι. Ὁ ποιμήν ὄψεται καί αὐτός μόνος εἰσπραχθήσεται τήν ὑπέρ ἐμοῦ δίκην. Ὡσπερ γάρ τῷ καλῷ ποιμένι τό μή ἀκολουθοῦν πρόβατον λύκοις ἔκειται εἰς διαφθοράν, οὕτω καί τῷ πονηρῷ ποιμένι τό ἀκολουθοῦν πρόδηλον ἔχει τόν θάνατον, ὅτι κατατρώξεται αὐτῷ. Διό φευκταῖον ἀπό τῶν φθορέων ποιμένων»⁵*. Μὲ βάση τό χωρίο αὐτό συμπεραίνει : *«Εἶναι ἄραγε δυνατόν νά περιμένει ἀπόφαση Συνόδου τό πρόβατο, γιά νά ἀπομακρυνθεῖ ἀπό τόν λύκο; Καί εἶναι δυνατόν νά μήν βλαφθεῖ παραμένοντας ἐκκλησιαστικά κοντά του, σύμφωνα μέ τήν δυνητική ἐρμηνεία τοῦ ὑπό ἐξέτασιν Κανόνος»;* (σελ. 79). Στό παραπάνω χωρίο γίνεται λόγος γιά ποιμένες-φθορεῖς, ἀπό τοὺς ὁποίους καλοῦνται τὰ πρόβατα νά ἀπομακρυνθοῦν. Κατ' ἀρχήν στό χωρίο αὐτό δέν γίνεται λόγος ἀποκλειστικά περί αἰρετικῶν ποιμένων, ἀλλά περί πονηρῶν ποιμένων, πού εἶναι μία γενικότερη ἔκφρασις, διότι πονηροὶ ποιμένες δέν εἶναι μόνον οἱ αἰρετικοί, ἀλλά γενικότερα ἄνθρωποι διεφθαρμένοι, πού μέ τήν ζωή καί τὰ ἔργα τους, σκανδαλίζουν καί καταστρέφουν τίς ψυχές τοῦ λογικοῦ ποιμνίου τους. Ὅπως τονίσαμε παραπάνω στό κεφάλαιο τῆς ἐρμηνείας τοῦ Κανόνος, δέν εἶναι ἰκανό καί ἀρμόδιο τό κάθε πιστό μέλος τῆς Ἐκκλησίας νά διαγνώσῃ μέ ἀσφάλεια τίς αἰρετικές διδασκαλίες τοῦ ἐπισκόπου, πού κατηγορεῖται γιά αἵρεση, οὔτε ἐπίσης νά κρίνει ἄλλα ἀδικήματα καί παραπτώματά του. Τό ἔργο τῆς διαγνώσεως καί τῆς κρίσεως ἀνήκει στοὺς ἐπισκόπους, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται Συνοδικῶς νά κρίνουν τόν κατηγορούμενο ἐπίσκοπο. **Δέν ὑπάρχει κανένας Κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, πού δίδει ἓνα τέτοιο δικαίωμα σέ ἀπλούς πιστούς.** Ἀλλοίμονο ἂν ὁ κάθε πιστός μπορούσε νά ὑποκαταστήσῃ τήν Σύνοδο. Θά ἐπικρατοῦσε τότε μία χαώδης κατάσταση μέσα στήν Ἐκκλησία. Ἐπομένως τήν φράση τοῦ χωρίου τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν, *«...διό φευκταῖον ἀπό τῶν φθορέων ποιμένων»*, θά πρέπει νά τήν ἐρμηνεύσουμε ὡς ἐξῆς : *«Φευκταῖον ἀπό τῶν φθορέων ποιμένων, τῶν ὁποίων τὰ διεφθαρμένα ἔργα ἢ ἡ διεφθαρμένη διδασκαλία, ἔχουν διαγνωσθεῖ καί κατακριθεῖ ἀπό Σύνοδο ἐπισκόπων»*. Γιά νά καταλάβουμε καλύτερα πόσο λανθασμένη εἶναι ἡ ἐρμηνεία, πού δίδει ὁ π. Εὐθύμιος στό παρόν χωρίο, ἄς σκεφθοῦμε τήν ἀντίθετη

⁵ Β' βιβλίο κεφ. 10.

περίπτωση. Τήν περίπτωση δηλαδή, πού ὁ ἐπίσκοπος ἄδικα κατηγορεῖται μέ συκοφαντικές κατηγορίες, γιά δῆθεν ἠθικά παραπτώματα ἢ γιά διδασκαλίες του, πού, ἐπειδὴ παρανοήθηκαν, θεωρήθηκαν ὡς αἰρετικές. Τί γίνεται, λοιπόν, στήν περίπτωση αὐτή; Ποιός παίρνει τήν εὐθύνη τόσο γιά τίς ἄδικες κατηγορίες ἐνός ἀθώου ἀνθρώπου ἢ τὸ χειρότερο γιά τὸ σχίσμα, πού θά ἐπακολουθήσει ἐξαίτιας τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ ποιμνίου ἀπὸ ἓναν ἄξιο ἐπίσκοπο; Καί δέν εἶναι λίγες οἱ περιπτώσεις ἀδίκων, συκοφαντικῶν κατηγοριῶν ἢ παρανοήσεων.

Στὴ συνέχεια ἀναφέρει χωρίο τοῦ Ἀγίου Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου: *«Εἰ δέ οἱ τοὺς ἀνθρωπίνους οἴκους διαφθείροντες θανάτω καταδικάζονται, πόσω μᾶλλον οἱ τὴν Χριστοῦ Ἐκκλησίαν νοθεύειν ἐπιχειροῦντες, αἰωνίαν τίσσουσιν δίκην... Ὅμοίως δέ καί πᾶς ἄνθρωπος ὁ τὸ διακρίνειν παρὰ Θεοῦ εἰληφῶς, κολασθήσεται, ἀπείρω ποιμένι ἐξακολουθήσας καί ψευδῇ δόξαν ὡς ἀληθῆ δεξάμενος»⁶*. Στὸ χωρίο αὐτὸ ὁ Ἅγιος θεωρεῖ ἀξιοκατάκριτο τὸν ἄνθρωπο ἐκεῖνο, πού, ἐνῶ ἔχει λάβει ἀπὸ τὸν Θεὸ τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως, δέν ἀπομακρύνεται ἀπὸ ἅπειρο ποιμένα καί ἀποδέχεται τίς ψευδεῖς διδασκαλίες του ὡς ἀληθεῖς. Ἐδῶ ὁ Ἅγιος ὁμιλεῖ γιά τὴν εἰδική περίπτωση τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, πού ἔχει τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως. Δέν ἀναφέρεται στοὺς ἀνθρώπους, **πού δέν ἔχουν αὐτὸ τὸ χάρισμα**. Καί αὐτοὶ βέβαια ἀποτελοῦν τὴν συντριπτικὴ πλειοψηφία, διότι πολὺ ὀλίγοι εἶναι ἐκεῖνοι, πού ἔχουν ἀξιωθεῖ νὰ λάβουν ἓνα τέτοιο χάρισμα. Ἡ Ἐκκλησία, ὅμως, δέν ἐνδιαφέρεται μόνον γιά τοὺς ὀλίγους χαρισματοῦχους, ἀλλὰ ἐνδιαφέρεται νὰ προφυλάξει ὅλο τὸ πλήρωμα τῶν πιστῶν ἀπὸ τὴν λύμῃ τῆς αἵρέσεως. Τὸ ὅτι ὁ Ἅγιος *«πουθενά δέν ἀναφέρει ἀπόφαση Συνόδου»* (σελ. 80) δέν σημαίνει ὅτι καταργεῖ τὴν ἀνάγκη Συνοδικῆς ἀποφάσεως. Ἡ Συνοδικὴ ἀπόφαση εἶναι ἀναγκαῖα γιά τοὺς πολλοὺς ἐκείνους, πού δέν ἔχουν τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως.

⁶ Πρὸς Ἐφεσίους, ΒΕΠΕΣ 2, 291.

3. Πατέρες 4^{ου} και 5^{ου} αιώνας

Από τούς Πατέρες τοῦ 4^{ου} αἰῶνος ὁ π. Εὐθύμιος ἀναφέρει κατ' ἀρχὴν τὸν **Μέγα Βασίλειο**. Παραθέτει ἀποσπάσματα ἐπιστολῶν του (Ἐπιστολή 242 τοῖς Δυτικοῖς⁷, Ἐπιστολή τοῖς ἀγιωτάτοις ἀδελφοῖς καὶ ἐπισκόποις τοῖς ἐν τῇ Δύσει⁸, Ἐπιστολή 92 πρὸς Ἰταλοὺς καὶ Γάλλους Ἐπισκόπους⁹, Ἐπιστολή 238 τοῖς Νικοπολίταις Πρεσβυτέροις¹⁰, Ἐπιστολή 240 τοῖς Νικοπολίταις Πρεσβυτέροις¹¹), μέσα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁ Ἅγιος περιγράφει τὴν τραγικὴ κατάσταση, στὴν ὁποία τότε εἶχε περιέλθει ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, καθὼς ὑπέμενε φοβερό διωγμὸ ἀπὸ τοὺς Ἀρειανούς. Ὁ πιστὸς λαὸς τοῦ Θεοῦ, καθοδηγούμενος ἀπὸ τὸν Ἅγιο, εἶχε διακόψει κάθε ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μὲ τοὺς αἰρετικούς ἐπισκόπους καὶ τοὺς ὁμόφρονες των καὶ προτιμοῦσε νὰ προσεύχεται στὴν ἔρημο, ἐγκαταλείποντας τοὺς ναοὺς, τοὺς ὁποῖους εἶχαν καταλάβει οἱ Ἀρειανοί. Σχετικὰ με τὴν διαγωγὴ αὐτῇ τοῦ Ἁγίου καὶ τοῦ ποιμνίου του ἔχουμε νὰ παρατηρήσουμε τὰ ἑξῆς : Τὸ ποῖμνιο δὲν ἐνεργεῖ αὐθαίρετα, ἀπὸ μόνον του, βασιζόμενο στὴν δική του κρίση, ἀλλὰ ἔχει ἀσφαλῆ καὶ ἀπλανῆ ὁδηγὸ του τὸν μεγάλο φωστήρα τῆς Καισαρείας καὶ ἄλλες ὁσιακές μορφές τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος δὲν ἐνεργεῖ καὶ αὐτὸς αὐθαίρετα. Ἐχει καὶ αὐτὸς ὡς ἀσφαλῆ καὶ ἀπλανῆ ὁδηγὸ του τίς ἀποφάσεις τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἡ ὁποία κατεδίκασε ὅχι μόνον τὴν αἵρεση, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἀρειο καὶ τοὺς ὁμόφρονάς του. Πολύ σωστὰ ἐδῶ στὴν προκειμένη περίπτωση ὁ Ἅγιος διέκοψε κάθε ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μὲ τοὺς ἀρειανούς τῆς ἐποχῆς του, ἔστω καὶ ἂν αὐτοὶ δὲν εἶχαν ἀναθεματιστεῖ ὀνομαστικά ἀπὸ Σύνοδο. Καὶ τοῦτο διότι ἐφ' ὅσον ἡ Α' Οἰκουμενικὴ διέκοψε κάθε ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μὲ τὸν Ἀρειο, αὐτὸ σημαίνει ὅτι κατ' ἐπέκτασιν διακόπτει κάθε ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μὲ κάθε ἄλλον μεταγενέστερο ἀρειανόφρονα κληρικὸ, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸς ὁ συγκεκριμένος κληρικὸς δὲν ἔχει ἀναθεματιστεῖ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Αὐτὴ τὴν διαγωγὴ τοῦ Ἁγίου ἀποτύπωσε καὶ κωδικοποίησε ἀργότερα ἡ Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἡ ὁποία στὸν Ζ' Κανὸνα τῆς λέγει : *«Εἰ φωραθεῖεν τινές, εἴτε ἐπίσκοποι εἴτε κληρικοί εἴτε λαϊκοί, ἢ φρονοῦντες ἢ διδάσκοντες τὰ ἐν τῇ προκομισθείσῃ ἐκθέσει παρὰ Χαρισίου τοῦ Πρεσβυτέρου περὶ τῆς ἐνανθρωπίσεως τοῦ*

⁷ ΕΠΕ 2, 28.

⁸ ΕΠΕ 2, 20.

⁹ ΕΠΕ 3, 86.

¹⁰ ΕΠΕ 3, 220.

¹¹ ΕΠΕ 3, 226.

Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἡγουν τὰ μιὰ καὶ διεστραμμένα τοῦ Νεστορίου δόγματα, ἃ καὶ ὑποτέτακται, ὑποκείσθωσαν τῇ ἀποφάσει τῆς Ἀγίας ταύτης καὶ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὡστε δηλονότι, τὸν μὲν ἐπίσκοπον ἀπαλλοτριοῦσθαι τῆς Ἐπισκοπῆς καὶ εἶναι καθηρημένον, τὸν δὲ κληρικὸν ὁμοίως ἐκπίπτειν τοῦ κλήρου. Εἰ δὲ λαϊκὸς τις εἴη, καὶ οὗτος ἀναθεματιζέσθω, καθ' ἃ εἴρηται»¹². Τὰ αὐτὰ νομοθετοῦν καὶ οἱ δύο προηγούμενοι Κανόνες, δηλαδή ὁ Α' καὶ ὁ Β' τῆς αὐτῆς Συνόδου¹³. Ἐπομένως εἶναι λανθασμένη ἡ θέση τοῦ π. Εὐθυμίου ὅτι «εἶναι σαφὴς λοιπὸν ἡ γραμμὴ τῶν Ὁρθοδόξων πρὸς τοὺς αἰρετικούς ἐπισκόπους καὶ κληρικούς μὴ καταδικασθέντας ὑπὸ Συνόδου, **ἀσχέτως ἂν ἢ συγκεκριμένη αἵρεσις εἴχε καταδικαστεῖ ἢ ὄχι**» (σελ. 84), διότι ὁ Ἅγιος καὶ ὁ λαὸς δὲν ἐνεργοῦσαν ἄσχετα μὲ τίς ἀποφάσεις, ἀλλὰ μὲ βάση τίς καταδικαστικὲς ἀποφάσεις τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἐπίσης δυνάμει τῶν Κανόνων Α', Β' καὶ Ζ' τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς ἦταν καταδικασμένοι καὶ οἱ αἰρετικοὶ ἐπίσκοποι καὶ κληρικοί, ἂν καὶ ὄχι ὀνομαστικῶς, ἀλλὰ κατὰ ἓνα γενικὸ τρόπο. Συμπερασματικὰ μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι στὴν προκειμένη περίπτωση ὁ Ἅγιος καὶ ὁ λαὸς οὐσιαστικὰ ἐφαρμόζουν ἀφ' ἑνὸς μὲν τίς ἀποφάσεις τῆς Α' Οἰκουμενικῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοὺς παραπάνω ἀναφερθέντας Κανόνας τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς, ἔστω καὶ ἂν οἱ Κανόνες αὐτοὶ θεσπίσθηκαν ἀργότερα. Δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ἐδῶ ὁ Ἅγιος ἐφαρμόζει τὸν 15^ο Κανόνα τῆς ΑΒ', διότι τὸ πνεῦμα τοῦ Κανόνα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ σκοπὸς, γιὰ τὸν ὁποῖο ἐγράφη, εἶναι διαφορετικὸς. Ὁ Κανὼνας αὐτὸς θεωρεῖ αὐτονόητη τὴν ἀνάγκη τῆς Συνοδικῆς κρίσεως (ὀνομαστικὰ) τοῦ συγκεκριμένου αἰρετικοῦ ἐπισκόπου, διότι αὐτὸ ἀπαιτεῖ, ὅπως ἐλέχθη ἤδη, ἡ νοηματικὴ συνάφειά του μὲ τοὺς δύο προηγούμενους (13^ο, 14^ο καὶ πρῶτο μέρος τοῦ 15^{ου}). Πάντως Συνοδικὴ καταδίκη τῶν αἰρετικῶν, εἴτε ὀνομαστικὰ εἴτε μὴ ὀνομαστικὰ, εἶναι ἀπαραίτητη καὶ πουθενὰ σὲ καμμιά περίπτωση δὲν ὑπάρχει διακοπὴ ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας (ἀποτείχιση) χωρὶς καταδίκη τῶν αἰρετικῶν. Ἐπομένως ἡ ἀγωνιώδης προσπάθεια τοῦ π. Εὐθυμίου νὰ πείσει τὸν ἀναγνώστη γιὰ «ἀποτείχιση πρὸ συνοδικῆς κρίσεως», εἴτε τῆς αἵρέσεως εἴτε τῶν αἰρετικῶν, ἐπαναλαμβάνοντας παντοῦ σ' ὅλο τὸ βιβλίον του τὴν παραπάνω φράση εἶναι ἐσφαλμένη. Ἀπλούστατα ὁ κανὼνας αὐτὸς ἐπαινεῖ μὲν ὅσους ἀποτείχιστηκαν ἀπὸ αὐτὸν πρὸ τῆς συνοδικῆς καταδίκης του, δὲν τιμωρεῖ, ὅμως, ὅσους, ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὸν Συνοδικὸ θεσμὸ τῆς Ἐκκλησίας, περιμένουν Συνοδικὴ κρίση,

¹² ΟΣΙΟΣ ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, ἐκδ. Ρηγόπουλος, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 173.

¹³ Ὁ.π., σσ. 170-171.

(ή όποία όπωςδήποτε πρέπει νά έπακολουθήσει), χωρίς νά αποδέχονται τίς αίρετικές του θεωρίες καί ανταγωνιζόμενοι μέ κάθε τρόπο πρός τήν αίρεση.

Μετά τόν Μέγα Βασίλειο αναφέρεται στόν **Μέγα Άθανάσιο**. Βασικά ό, τι έλέχθη γιά τόν Μέγα Βασίλειο, ίσχύει καί γιά τόν Μέγα Άθανάσιο καί γιά τούς άλλους Πατέρες, όπως θά δοϋμε παρακάτω. Στήν παράγραφο αύτή θά κάνουμε μερικούς επί πλέον σχολιασμούς. Κατ' άρχήν παραθέτει απόσπασμα λόγου του, στο όποίο διδάσκει τούς Χριστιανούς νά διώχνουν τόν επίσκοπο ή κληρικό, όταν αύτοί «*κακώς άναστρέφονται καί σκανδαλίζουσι τόν λαόν*»¹⁴. Έδω δέν γίνεται λόγος γιά αίρεση, αλλά γιά άλλης φύσεως άμαρτήματα (ήθικά παραπτώματα ή άδικήματα) τοϋ επισκόπου, πού προκαλοϋν σκάνδαλο στόν λαό. Αύτοϋ τοϋ είδους, όμως, τά άμαρτήματα ρυθμίζουν, όπως είδαμε οί Κανόνες 13^{ος}, 14^{ος} καί τό πρώτο μέρος τοϋ 15^{ου} τής ΑΒ'. Σέ άπόλυτη συμφωνία μέ τούς παραπάνω κανόνες είναι καί ό Άγιος Ίωάννης ό Χρυσόστομος, ό όποίος σ' ένα έρμηνευτικό του λόγο στήν Β' πρός Τιμόθεον έπιστολή παρατηρεί : «*Εί μέν γάρ δόγμα έχει διεστραμμένον κών άγγελος ή, μή πείθου. Εί δέ όρθά διδάσκει, μή τώ βίω πρόσεχε, αλλά τοίς ρήμασιν... Άλλ' οϋ δίδωσι πένησι, φησίν, οϋδέ καλώς διοικεί. Πόθεν σοί τοϋτο δήλον; Πρίν ή μάθης, μή μέμψη, φοβήθητι τάς εύθύνας. Πολλά από ύπονοίας κρίνεται... Εί δέ κατέμαθες καί εξήτασας καί είδες, **ανάμενε τόν κριτήν. Μή προαρπάξης τοϋ Χριστοϋ τήν τάξιν.** Εκείνου ταϋτα έστί εξέτάζειν, οϋ σοϋ. Σύ δοϋλος εί έσχατος, οϋ δεσπότης. Σύ πρόβατον εί, μή τοίνυν περιεργάζου τόν ποιμένα, ίνα μή καί έφ' οίς εκείνου κατηγορείς, εύθύνας δῶς*»¹⁵. Στήν προκειμένη περίπτωση δέν ίσχύει ή γνώμη ενός μεμονομένου Πατρός (τοϋ Μεγάλου Άθανασίου), αλλά όσα νομοθετοϋν Συνοδικώς οί Άγιοι Πατέρες, πού συνέταξαν τούς παραπάνω Κανόνες, οί όποίοι έχουν ίσχύ νόμου μέσα στήν Έκκλησία. Δέν θά σχολιάσουμε τό απόσπασμα από τήν πρός Δρακόντιον έπιστολή τοϋ Αγίου¹⁶, διότι έχει παρεμφερές περιεχόμενο μέ τίς έπιστολές τοϋ Μεγάλου Βασιλείου, τίς όποιες ήδη σχολιάσαμε. Τό ίδιο ίσχύει καί γιά τό απόσπασμα τής έρμηνείας στο κατά Ματθαϊον Εϋαγγέλιο¹⁷, όπως επίσης καί γιά τό απόσπασμα της έπιστολής του πρός μοναχούς¹⁸. Η άπάντησις έχει ήδη δοθεί από όσα έλέχθησαν προηγουμένως. Είναι λανθασμένο τό

¹⁴ Ρ.Γ. 33, 35.

¹⁵ ΕΠΕ 23, 492-494.

¹⁶ Πρός Δρακόντιον έπιστολή 1, 4, ΒΕΠΕΣ 33, 172.

¹⁷ ΒΕΠΕΣ 33, 197.

¹⁸ ΒΕΠΕΣ 33, 182.

συμπέρασμα, πού βγάζει στο τέλος, ὅτι «εἶναι ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς τό ὅτι παντοῦ οἱ Ἅγιοι ὁμιλοῦν γιά τό φρόνημα κάποιου προκειμένου περί ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας καί ὄχι γιά τήν ἀπόφαση τῆς Συνόδου» (σελ. 92). Οἱ Ἅγιοι «ὁμιλοῦν γιά τό φρόνημα κάποιου προκειμένου περί ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας», **ὄχι παραθεωροῦντες καί πετῶντες στόν κάλαθο τῶν ἀχρήστων τίς Συνοδικές ἀποφάσεις Οἰκουμενικῶν καί Τοπικῶν Συνόδων, ἀλλά μέ βάση αὐτές τίς ἀποφάσεις.** Ὁ Ἅγιος ὅ,τι ἔλεγε καί ὅ,τι ἔπραττε, τό ἔλεγε καί τό ἔπραττε, ἔχοντας ὑπ' ὄψιν του τίς ἀποφάσεις τῆς Α' Οἰκουμενικῆς, ἡ ὁποία, ὅπως ἤδη ἐλέχθη, κατεδίκασε ὄχι μόνο τήν αἵρεση, ἀλλά καί τόν Ἄρειο καί κατ' ἐπέκτασιν καί ὅλους τους ὁμόφρονές του. Μέ τήν λανθασμένη ἐρμηνεία, πού δίδει ὁ π. Εὐθύμιος στά πατερικά κείμενα, τινάζει κυριολεκτικά στόν ἀέρα ὅλο τόν Συνοδικό θεσμό τῆς Ἐκκλησίας καί εἰσάγει ἓνα πνεῦμα ἀκαταστασίας καί ἀνταρσίας, ὅπου ὁ κάθε πιστός καλεῖται νά ὑποκαταστήσει τίς Συνόδους καί νά γίνει κριτής καί δικαστής τῶν αἵρετικῶν διδασκαλιῶν τοῦ κάθε ἐπισκόπου.

Δέν θά σχολιάσουμε ἀποσπάσματα λόγων καί ἐπιστολῶν τοῦ **Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καί τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου**, τά ὁποία παραθέτει στή συνέχεια, διότι ἡ ἀπάντηση γιά ὅλ'αὐτά ἔχει ἤδη δοθεῖ μέ ὅσα ἐλέχθησαν στίς παραγράφους τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καί τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου.

Ἐρχόμαστε στήν παράγραφο τοῦ **Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας**. Ἐδῶ κάνει λόγο γιά τίς τρεῖς ἐπιστολές, πού ἔστειλε ὁ Ἅγιος Κύριλλος πρὸς τόν Νεστόριο, μέ τίς ὁποῖες προσπαθεῖ νά τόν νουθετήσῃ καί νά τόν ἐπαναφέρει στήν Ὁρθόδοξο διδασκαλία. Δέν διακόπτει δηλαδή ὁ Ἅγιος ἀμέσως τήν ἐκκλησιαστική κοινωνία μαζί του, ὅπως θά ἐνεργοῦσε ὁ π. Εὐθύμιος, ἂν ἦταν στή θέση του, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψιν μας τά ὅσα περί «*ἐξ ἐνστίκτου ἀποτείχισεως*» (σελ. 84-85) ἀναφέρει, ἢ ὅσα σέ ἄλλο σημεῖο τοῦ βιβλίου του ἀναφέρει : «*ὁ πραγματικά Ὁρθόδοξος ἐνεργεῖ εἰς τά θέματα τῆς πίστεως ἐμπειρικά καί δέν χρειάζεται κανόνας διά νά ὀριοθετήσῃ τήν γραμμή του, ἀλλά ἀπομακρύνεται ἀπό τήν αἵρεση καί τοὺς αἵρετικούς πάραυτα*» (σελ. 26). Ἄν ὅμως «*δέν χρειάζεται κανόνας διά νά ὀριοθετήσῃ τήν γραμμή του*», τότε γιατί ἔκανε τόν κόπο νά γράψῃ ἓνα ὁλόκληρο βιβλίο, γιά νά ἐρμηνεύσῃ τόν 15^ο Κανόνα τῆς ΑΒ' ; Ὁ Ἅγιος ἀντιμετωπίζει τόν Νεστόριο σάν ἄρρωστο μέλος τῆς Ἐκκλησίας καί σάν σοφός ἰατρός κάνει ὅ,τι εἶναι δυνατόν γιά τήν θεραπεία του. Ὅταν, ὅμως, διαπίστωσε, μετά τίς δύο πρῶτες ἐπιστολές, ὅτι δέν θεραπεύεται, ἀναγκάζεται στήν τρίτη, νά τον

ἀπειλήσει ὅτι, ἂν δὲν παύσει τίς αἵρετικές του διδασκαλίες, θὰ διακόψει κάθε ἐκκλησιαστική κοινωνία μαζί του¹⁹. Εἶναι δὲ λάθος αὐτὸ ποὺ ἀναφέρει, ὅτι δῆθεν ὁ Ἅγιος «*θά διέκοπτε τὴν ἐκκλησιαστική κοινωνία μαζί του χωρίς νὰ ἔχει καταδικαστεῖ ἀπὸ Σύνοδο ὁ Νεστόριος*» (σελ. 108), διότι ὁ Ἅγιος διέκοψε τὴν ἐκκλησιαστική κοινωνία μὲ τὸν Νεστόριο μετὰ ἀπὸ δύο Τοπικές Συνόδους, μία στὴν Ρώμη ἀπὸ τὸν Πάπα Κελεστίνου καὶ μία στὴν Ἀλεξανδρεία ἀπὸ τὸν Ἅγιο, ποὺ ἔγιναν τὸ ἴδιο ἔτος τὸ 430²⁰. Τὸ ὅτι προηγήθηκαν οἱ δύο αὐτές Σύνοδοι καὶ κατόπιν ἐπακολούθησε ὁ ἀναθεματισμὸς τοῦ Νεστορίου, φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιστολή, ποὺ ἔστειλε ὁ Ἅγιος πρὸς τὸν κλῆρο καὶ τὸν λαὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως : «*Τοῖς ἀγαπητοῖς καὶ ποθεινοτάτοις ἀδελφοῖς πρεσβυτέρους, διακόνους, καὶ λαῶ Κωνσταντινουπόλεως, Κύριλλος ἐπίσκοπος, καὶ ἡ συνελθοῦσα Σύνοδος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκ τῆς Αἰγυπτιακῆς διοικήσεως, ἐν Κυρίῳ χαίρειν...* Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐξ ὧν παρ' ὑμῖν ἐπ' ἐκκλησίας λαλῶν οὐ παύεται καὶ ἐκ τῶν ἐγγράφως ἐξηγήσεων αὐτοῦ πεπλανημένον εὐρίσκομεν καὶ οὐ μετρίως δυσσεβούντα περὶ τὴν πίστιν, λοιπὸν ἀναγκαίως ἤλθομεν ἐπὶ τὸ χρῆναι **διὰ Συνοδικοῦ γράμματος** αὐτῷ διαμαρτύρασθαι, ὡς **εἰ μὴ ἀποσχοίτο τὴν ταχίστην τῶν ἑαυτοῦ καινοτομιῶν** καὶ κατὰ τὴν ὀρισθεῖσαν προθεσμίαν παρὰ τοῦ ὀσιωτάτου καὶ θεοσεβεστάτου τῆς Ρωμαίων Ἐκκλησίας ἐπισκόπου Κελεστίνου... **οὐδένα κοινωνίας ἔχει τόπον πρὸς τοὺς ἱερέας τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἔσται πάντων ἀλλότριος...**»²¹. Ἡ παραπάνω ἐπιστολή εἶναι ἓνα Συνοδικὸ κείμενο τῆς Συνόδου τῆς Ἀλεξανδρείας, μὲ τὴν ὁποία ὁ Ἅγιος ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ πάνω στὸν κίνδυνο τῆς αἵρέσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοὺς ἐνημερώνει ὅτι ἡ Σύνοδος ἔστειλε Συνοδικὸ γράμμα πρὸς τὸν Νεστόριο καὶ τοῦ ἔδωσε προθεσμία, ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν Πάπα Κελεστίνου, ὅτι «*εἰ μὴ ἀπόσχοιτο*», ἂν δὲν ἀπομακρυνθεῖ καὶ δὲν ἀναθεματίσει τίς αἵρετικές του διδασκαλίες, «*οὐδένα κοινωνίας ἔχει τόπον*», θὰ παύσουν πλέον νὰ ἔχουν ἐκκλησιαστική κοινωνία μαζί του. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι, ὅταν ἐγράφη τὸ Συνοδικὸ γράμμα, ἡ Σύνοδος εἶχε μὲν καταδικάσει καὶ τὸν Νεστόριο καὶ τίς αἵρετικές του διδασκαλίες, ὡστόσο δὲν ἔκρινε σκόπιμο νὰ διακόψει ἀμέσως τὴν ἐκκλησιαστική κοινωνία μαζί του. Αὐτὸ θὰ γινόταν μόνο μετὰ τὴν λήξη τῆς προθεσμίας καὶ μὲ βάση τίς δύο αὐτές Τοπικές Συνόδους. Καὶ στὴν προκειμένη δηλαδὴ περίπτωσι ἔχουμε διακοπὴ ἐκκλησιαστικῆς

¹⁹ PG 77, 108A.

²⁰ ΒΛΑΣΙΟΣ ΦΕΙΔΑΣ, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία*, τ. Α', Αθήναι 2002, σσ. 607-608.

²¹ PG 77, 124A.

κοινωνίας μετά και όχι πρό Συνοδικής κρίσεως. Από το ίδιο Συνοδικό κείμενο, επίσης, φαίνεται ότι ο Άγιος τότε μόνον προτρέπει τον λαό να αποσχισθεί από τον Νεστορίο, έφ' όσον αποδειχθεί άμετάπειστος στις αίρετικές του διδασκαλίες : « **...μήτε κοινωνεῖν αὐτῷ, εἰ μένει λύκος ἀντί ποιμένος**». Ἡ εἶδηση, πού μᾶς μεταφέρει ο Άγιος, ότι ο λαός, όταν γιά πρώτη φορά άκουσε τίς αίρετικές διδασκαλίες τοῦ Νεστορίου έφυγε άμέσως από τόν Ναό μέ βοή και άλαλαγμό : «*καί γέγονε μέν κραυγή μεγάλη παρά παντός του λαοῦ και έκδρομή...*», δείχνει μέν πόσο άνεπτυγμένο ήταν τότε τό Όρθόδοξο αίσθητήριο τοῦ λαοῦ και ότι διέκοψε πρό Συνοδικής κρίσεως κάθε έκκλησιαστική κοινωνία μέ τόν Νεστορίο, ώστόσο όμως ή διαγωγή αὐτή τοῦ λαοῦ δέν δικαιώνεται και δέν βρίσκει κανένα στήριγμα σέ κανένα Κανόνα τῆς Έκκλησίας, οὔτε και σέ αὐτόν άκόμη τόν 15^ο τῆς ΑΒ', ο όποῖος όμιλεῖ «*δί' αίρεσιν τινά παρά τῶν Αγίων Συνόδων ἢ Πατέρων κατεγνωσμένην*». Ἐν ή διαγωγή αὐτή τοῦ λαοῦ είχε υἰοθετηθεῖ ως νόμος μέσα στην Έκκλησία, θά είχε άποτυπωθεῖ μέ κάποιον συγκεκριμένο Κανόνα στην άμέσως έπακολουθήσασα Γ' Οἰκουμενική Σύνοδο. Τέτοιος όμως κανόνας δέν ύπάρχει. Ἐπομένως, ή διαγωγή αὐτή τοῦ λαοῦ δέν μπορεί νά άποτελέσει παράδειγμα πρός μίμηση και γραμμή πλεύσεως στή ζωή τῆς Έκκλησίας.

4. Πατέρες 6^{ου} και 7^{ου} αιώνας.

Από τούς Πατέρες τοῦ 6^{ου} και 7^{ου} αἰῶνος ὁ π. Εὐθύμιος ἀναφέρει τόν Ἅγιο Μάξιμο τόν Ὁμολογητή καί τόν Ἅγιο Σωφρόνιο Ἱεροσολύμων. Σχετικά μέ τόν **Ἅγιο Μάξιμο** ἔχουμε ἤδη ἀναφερθεῖ ἐν ὀλίγοις στήν παράγραφο, πού ἀναφέρεται στόν Μέγα Βασίλειο. Ἐδῶ ἐπιπλέον προσθέτουμε τά ἐξῆς. Καί σ' αὐτόν τόν Ἅγιο παρατηροῦμε τήν ἴδια διαγωγή, ὅπως καί μέ τόν Ἅγιο Κύριλλο. Ὅλα τά ἀποσπάσματα τῶν λόγων τοῦ Ἁγίου, τά ὁποῖα παραθέτει ὁ π. Εὐθύμιος, τοποθετοῦνται χρονολογικά μετά τήν σύλληψή του ἀπό τόν Αὐτοκράτορα Κώνστα καί τήν ἀπολογία του ἐνώπιον του αὐτοκράτορος καί τοῦ αἵρετικοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Παύλου, ὅπως καί κατά τόν χρόνο τῆς πρώτης ἐξορίας του στήν Βιζύη τῆς Θράκης, δηλαδή μετά τήν Τοπική Σύνοδο τῶν Ἱεροσολύμων (ἐπί Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Σωφρονίου), τίς Τοπικές Συνόδους τῆς Ἀφρικῆς (τῶν ἐπαρχιῶν Νουμιδίας, Βυζακινῆς, Μαυριτανίας καί Ἀνθυπατικῆς Ἀφρικῆς), καί τήν Σύνοδο τοῦ Λατερανοῦ. Ἐπομένως ὁ Ἅγιος σ' ὅλες τίς διαδοχικές ἀνακρίσεις καί πιέσεις, πού ἐδέχθη, εἶχε πρό ὀφθαλμῶν του ὅλες τίς ἀποφάσεις ὅλων τῶν παραπάνω Συνόδων καί μάλιστα αὐτῆς τοῦ Λατερανοῦ (449), στήν ὁποία, ὅπως ἐλέχθη, καταδικάστηκε ὄχι μόνον ἡ αἵρεση, ἀλλά ἐπιπλέον ἀναθεματίστηκαν οἱ αἵρετικοί Πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως Σέργιος, Πύρρος καί Παῦλος. Ὁ Ἅγιος διέκοψε τήν ἐκκλησιαστική κοινωνία μέ τούς αἵρετικούς Πατριάρχες, βασιζόμενος στίς παραπάνω Συνοδικές ἀποφάσεις καί ἀναθεματισμούς. Αὐτό φαίνεται καθαρά ἀπό τά ἴδια τά κείμενα. Γιά παράδειγμα, στήν ἀνάκριση, πού δέχθηκε ἀπό τούς ἀπεσταλμένους τοῦ αὐτοκράτορα προκειμένου νά τόν μεταπείσουν, τοῦ ἔθεσαν τό ἐξῆς ἐρώτημα : *«Τότε λέγει πρὸς αὐτόν ὁ ἑπαρχος : κοινωνεῖς τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν ὧδε ἢ οὐ κοινωνεῖς; - Ἀπεκρίθη καί εἶπε: οὐ κοινωνῶ. - Λέγει αὐτῷ διὰ τί; - Ἀπεκρίθη : Ὅτι ἔξω ἔβαλε τάς Συνόδους»*²². Δηλαδή δέν κοινωνεῖ ἐκκλησιαστικά, ὄχι γιατί ὁ ἴδιος ἀπό τήν ἰδική του προσωπική κρίση ἔβγαλε τό συμπέρασμα, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως βρίσκεται στήν αἵρεση, ἀλλά διότι *«ἔξω ἔβαλε τάς Συνόδους»*, διότι ἀπέρριψε τίς Τοπικές Συνόδους, πού ἀναφέραμε παραπάνω. Ἐπομένως εἶναι μεγάλο λάθος αὐτό, πού ἀναφέρει παρακάτω, ὅτι *«ἡ ἀποτείχισις αὐτῇ τοῦ Ὁσίου ἐγένετο πρό συνοδικῆς κρίσεως, δηλαδή πρὶν καταδικαστοῦν οἱ αἵρετικοί πατριάρχες καί ἐπίσκοποι ἀπό Σύνοδο»* (σελ. 116).

²² Φιλοκαλία 15Γ, 102.

Έχουμε και άλλη μία χαρακτηριστική μαρτυρία τοῦ Ἁγίου, κατὰ τὸν χρόνο τῆς πρώτης ἐξορίας του στὴν Βιζύη, ποὺ ἀποδεικνύει τὸ Συνοδικό του φρόνημα. Ὅταν ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Πατριάρχου ἐπίσκοπος Θεοδόσιος ἐπρότεινε στὸν Ἅγιο νὰ ἔλθει σὲ κοινωνία μαζί τους μέ τὴν ὑπόσχεση ὅτι ἐγγράφως θὰ ἀποδεχθεῖ τὴν Ὁρθόδοξη διδασκαλία, ὁ Ἅγιος καὶ πάλι ἀρνήθηκε: *«Καὶ τότε ἀποκριθεὶς ὁ Θεοδόσιος ἐπίσκοπος εἶπε... εἰ τί εἶπαν οἱ Πατέρες λέγω καὶ ἐγγράφως εὐθέως ποιῶ, δύο φύσεις καὶ δύο θελήματα καὶ δύο ἐνεργείας. Καὶ εἴσελθε μεθ' ἡμῶν κοινωνήσων, καὶ γενέσθω ἔνωσις. - Δέσποτα, ἐγὼ οὐ τολμῶ δέξασθαι συγκατάθεσιν παρ' ὑμῶν ἔγγραφον περὶ τοιοῦτου πράγματος, ψιλὸς ὑπάρχων μοναχός. Ἀλλ' ἐάν κατένυξεν ὑμᾶς ὁ Θεός, τὰς τῶν Ἀγίων Πατέρων δέξασθαι φωνάς, καθὼς ἀπαιτεῖ ὁ Κανὼν, **πρὸς τὸν Ρώμης περὶ τούτου ἐγγράφως ἀποστείλατε**, ἡγουν ὁ Βασιλεὺς καὶ ὁ Πατριάρχης καὶ ἡ κατ' αὐτόν Σύνοδος. Ἐγὼ γάρ οὐδέ τούτων γενομένων κοινωνῶ, ἀναφερομένων τῶν ἀναθεματισθέντων ἐπὶ τῆς Ἀγίας Ἀναφορᾶς»²³.* Ἐδῶ ὁ Ἅγιος δὲν θεωρεῖ τὸν ἑαυτό του ἀρμόδιο, γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἔνωση μέ τοὺς αἰρετικούς, παρ' ὅλο ποὺ αὐτὸς ἦταν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀντιαιρετικοῦ ἀγῶνος καὶ πάνω στὴν διδασκαλία του στηρίχθηκαν οἱ ἐργασίες τῆς Συνόδου τοῦ Λατερανοῦ. Ἡ ἔνωσις ἔπρεπε νὰ γίνῃ πάλι μέ νέα Σύνοδο, ἡ ὁποία θὰ ἀποδεχθεῖ τοὺς αἰρετικούς, ἐπιστρέφοντας στὴν Ὁρθόδοξο πίστη, καὶ θὰ ἄρῃ τὰ ἀναθέματα. Γί' αὐτὸ καὶ προτρέπει τὸν Θεοδόσιο : *«πρὸς τὸν Ρώμης περὶ τούτου ἐγγράφως ἀποστείλατε»*, νὰ στείλουν δηλαδὴ ἔγγραφο ὁμολογίας πίστεως στὸν ἐπίσκοπο Ρώμης, ὥστε ἐκεῖνος στή συνέχεια μέ βάση τὴν ὁμολογία αὐτὴ, νὰ συγκαλέσῃ Σύνοδο, γιὰ νὰ γίνῃ ἐπίσημα Συνοδικὴ ἀποκατάστασις. Ἐπομένως, εἶναι λανθασμένα τὰ συμπεράσματα, ποὺ βγάζει στή συνέχεια ὁ π. Εὐθύμιος, ὅτι δῆθεν *«στὶς συζητήσεις μέ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τοῦ Πατριάρχου στὴν ἐξορία καὶ στὴν Κωνσταντινούπολη, οὐδόλως ἀνέφερε ὁ Ὅσιος τὴν Σύνοδο τῆς Ρώμης, ἀλλὰ πάντοτε προέβαλε τὸ Ὁρθόδοξο δόγμα σὲ ἀντιπαράθεση μέ τὴν αἵρεση τοῦ Μονοθελητισμοῦ»* (σελ. 128).

Σχετικὰ μέ τὸν **Ἅγιο Σωφρόνιο Ἱεροσολύμων** ὁ π. Εὐθύμιος ἀναφέρει ἀπόσπασμα τοῦ λόγου του *«Περὶ ἐξαγγελιῶν»*, μέ τὸ ὁποῖο ὁ Ἅγιος ταυτίζεται, πλήρως θὰ λέγαμε, μέ τὸν 15^ο Κανόνα τῆς AB' : *«Εἰ δὲ τινὲς ἀποσταῖεν τινὸς οὐ διὰ πρόφασιν ἐγκλήματος, ἀλλὰ δι' αἵρεσιν ὑπὸ Συνόδου ἢ Ἀγίων Πατέρων κατεγνωσμένην, τιμῆς καὶ ἀποδοχῆς ἄξιοι, ὡς οἱ Ὁρθόδοξοι»²⁴.* Πράγματι ἐδῶ ὁ

²³ ΕΠΕ 15Γ, 38-40.

²⁴ PG 87Γ, 3369D.

Ἅγιος ἐπιτρέπει τὴν ἀποτείχιση ἀπὸ τὸν αἵρετικό ἐπίσκοπο μόνον ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ὅτι ἡ αἵρεση ἔχει καταγνωσθεῖ ἀπὸ Σύνοδο ἢ ἀπὸ Ἀγίους Πατέρες. Μὲ τὴν παραπάνω φράση ὁ Ἅγιος δὲν ἀποκλείει τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ὀνομαστικῆς Συνοδικῆς καταδίκης τοῦ αἵρετικοῦ ἐπισκόπου. Ἐάν ἐννοοῦσε κάτι τέτοιο, θὰ τὸ ἔλεγε μὲ σαφήνεια. Ὁ τρόπος τῆς διατυπώσεως αὐτῆς τῆς φράσεως τοῦ Ἀγίου, μᾶς βοηθᾷ νὰ καταλάβουμε καλύτερα τὸν προαιρετικό χαρακτήρα τοῦ 15^{ου} Κανόνος τῆς ΑΒ'. Ὁ Ἅγιος λέγει : *«εἰ δέ τινές ἀποσταῖεν...»*, ἐάν δηλαδή κάποιοι ἀποστατήσουν, ἀποτειχιστοῦν, αὐτοὶ *«τιμῆς καὶ ἀποδοχῆς ἄξιοι»*. Ὁ Ἅγιος δὲν λέγει : *«ὀφείλουν οἱ πάντες νὰ ἀποστατήσουν, νὰ ἀποτειχιστοῦν»*. Ἐάν ὁ λόγος τοῦ εἶχε ὑποχρεωτικό χαρακτήρα, δὲν θὰ εἶχε αὐτὴ τὴν διατύπωση: *«Ἐάν κάποιοι...»*.

Ἡ ἀποτείχισις στὰ χρόνια τῆς Εἰκονομαχίας.

Στό κεφάλαιο αὐτό ὁ π. Εὐθύμιος ἀναφέρει ὀρισμένους Ἁγίους καί Ὁμολογητάς, πού ἀγωνίστηκαν σθεναρά ἐναντίον τῆς αἵρέσεως τῆς Εἰκονομαχίας, ὑπέφεραν διωγμούς, μερικοί ἀπό αὐτούς ἐμαρτύρησαν γιά τήν ἀλήθεια τῆς πίστεως, καί οἱ ὅποιοι βέβαια ἀποτειχίστηκαν ἐκκλησιαστικά ἀπό τοὺς εἰκονομάχους Πατριάρχες. Κατά περίεργο τρόπο ὅμως ἀγνοεῖ (σκόπιμα ἄραγε;) τὸν Μεγάλον Πατέρα καί διδάσκαλο τῆς Ἐκκλησίας μας **Ὅσιον Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνόν**. Ὁ Μέγας αὐτός Πατήρ ὑπῆρξε ὁ πνευματικός ἡγέτης τοῦ ἀντιαιρετικοῦ ἀγῶνος κατὰ τῶν Εἰκονομάχων, ὅχι μόνον διότι μέ τίς τρεῖς περίφημες πραγματεῖες του *«Περὶ τῶν ἱερῶν εἰκόνων»*²⁵, κονιορτοποίησε κυριολεκτικά τὰ θεολογικά ἐπιχειρήματα τῶν εἰκονομάχων, ἀλλὰ καί διότι πρωτοστάτησε στήν σύγκληση Τοπικῆς Συνόδου στή Συρία τὸ 726 (δηλαδή μέ τήν ἔναρξη τοῦ ἀντιαιρετικοῦ ἀγῶνος), ἡ ὁποία καταδίκασε τήν αἵρεση. Μέ τήν Σύνοδο αὕτη ἔχουμε τήν πρώτη καταδίκη τῆς αἵρέσεως καί ἐπομένως ἡ αἵρεση ἦταν ἤδη κατεγνωσμένη Συνοδικά ἀπὸ τὸ 726. Ἐπίσης, ὁ π. Εὐθύμιος ἀγνοεῖ ἢ θέλει νὰ ἀγνοεῖ, μία ἄλλη πολὺ σπουδαιότερη Σύνοδο, τήν Σύνοδο τοῦ Λατερανοῦ, πού ἐγίνε τὸ 769 στή Ρώμη, στήν ὁποία συμμετεῖχαν τὰ τέσσερα ἀπὸ τὰ πέντε Πατριαρχεῖα (Ρώμης, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων). Ἡ Σύνοδος αὕτη, πού μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ἦταν σχεδὸν Οἰκουμενική, κατεδίκασε καί πάλι τήν αἵρεση καί εἰδικότερα τήν Εἰκονομαχική Σύνοδο τῆς Ἱέρειας (754). Ἐδῶ δηλαδή ἔχουμε καταδίκη ὅχι μόνον τῆς αἵρέσεως, ἀλλὰ καί τῶν εἰκονομάχων ἐπισκόπων, πού ἔλαβαν μέρος στή Σύνοδο αὕτη. Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι ὅλος ὁ ἀντιαιρετικός ἀγῶνας ἀπὸ τήν ἀρχή ὡς τὸ τέλος δέν ἐγίνε πρό συνοδικῆς κρίσεως καί καταδίκης τῆς αἵρέσεως, ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ Συνοδική κρίση : α) τῆς Τοπικῆς Συνόδου τῆς Συρίας (726), β) τῆς Συνόδου τοῦ Λατερανοῦ (769) καί γ) τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (787). Οἱ δὲ Ἅγιοι Πατέρες καί Ὁμολογητές, ὅλος ὁ λαός, ὁ κλῆρος καί οἱ μοναχοὶ εἶχαν πρό ὀφθαλμῶν τους τίς παραπάνω Συνόδους, καθὼς καί τὰ συγγράμματα τοῦ Ὁσίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ὡς ὁδηγὸ καί γραμμὴ πλεύσεως στήν ἀποτείχισή τους ἀπὸ τοὺς αἵρετικούς ἐπισκόπους. Ἀποτειχίστηκαν δὲ ὅχι ἐφαρμόζοντες τὸν 15^ο Κανόνα τῆς ΑΒ', ὅπως θέλει νὰ πιστεύει ὁ π. Εὐθύμιος, ἀλλὰ μέ βάση τίς παραπάνω Συνόδους, καθὼς καί τοὺς Κανόνες Α', Β' καί Ζ' τῆς

²⁵ PG 94, 1232-1420.

Γ' Οίκουμενικῆς. Ἐξάλλου, ἂν ἐξαιρέσουμε τὸν Ἅγιο Στέφανο τὸν Νέο καὶ τοὺς Ἁγίους, ποὺ ἐμαρτύρησαν στὰ χρόνια τοῦ εἰκονομάχου Πατριάρχου Ἀναστασίου, ἡ συντριπτικὴ πλειοψηφία τῶν Ἀγίων, ποὺ ἐμαρτύρησαν ἢ ἐδιώχθησαν ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς, τοποθετοῦνται στὴν περίοδο μετὰ τὴν Ζ' Οἰκουμενική, ὅπως τοῦτο σαφέστατα φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν ὀνομάτων, ποὺ παραθέτει ὁ π. Εὐθύμιος (σελ. 138-139). Οἱ μὴ ἀποτεριχισθέντες ἐπίσκοποι, γιὰ τοὺς ὁποίους κάνει ἐκτενῆ λόγο ὁ π. Εὐθύμιος (σελ. 132-137), ὀρθῶς ἐθεωρήθησαν ἔνοχοι καὶ ὑπόλογοι ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς, διότι δὲν ἔλαβαν ὑπ' ὄψιν τους τίς δύο προηγούμενες Συνόδους, τὴν Σύνοδο τῆς Συρίας (726) καὶ τὴν Σύνοδο τοῦ Λατερανοῦ (769). Μὲ βάση τὰ παραπάνω, δὲν εὐσταθεῖ τὸ συμπέρασμά του ὅτι δῆθεν «*ὁλος ὁ ἀγώνας τῶν ὁμολογητῶν κατὰ τὴν περίοδο τῆς εἰκονομαχίας ἐγένετο χωρὶς κἄν ἢ αἵρεσις νά εἶναι κατεγνωσμένη*» (σελ. 131).

Όσιος Θεόδωρος Στουδίτης

Στό κεφάλαιο αυτό ο π. Εὐθύμιος ἀναφέρει κατ' ἀρχήν ὅτι «ὁ Ὅσιος θεωροῦσε αἵρεση τήν δημοσία καί συνοδική ἀθέτηση ἔστω καί μιᾶς εὐαγγελικῆς ἐντολῆς» (σελ. 143). Σχετικά μέ τό τί εἶναι αἵρεση ἔχουμε τόν ἐπίσημο ὀρισμό, πού μᾶς δίδει ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ ὁποῖος μάλιστα εἶναι καταχωρημένος στόν πρῶτο του Κανόνα, πού ὑπάρχει μέσα στό Πηδάλιο (σελ. 587) : «Αἱρέσεις μέν (ὀνόμασαν οἱ παλαιοί) τούς παντελῶς ἀπερρηγμένους καί κατ' αὐτήν τήν πίστιν ἀπηλλοτριωμένους». Δέν ταυτίζει δηλαδή ἐδῶ ὁ Μέγας Βασίλειος τήν ἀμαρτία τῆς αἵρέσεως μέ τήν ἀμαρτία καί ἀθέτηση κάθε ἄλλης εὐαγγελικῆς ἐντολῆς. Τήν ἴδια διάκριση μεταξύ ἀμαρτίας τῆς αἵρέσεως καί ἄλλης φύσεως ἀμαρτημάτων βλέπουμε νά κάνουν καί οἱ Κανόνες 13^{ος}, 14^{ος} καί 15^{ος} τῆς ΑΒ', γιά τούς ὁποῖους ἔγινε ἤδη λόγος προηγουμένως. Αὐτή ἡ διάκρισις, πού ἔχει ἀποτυπωθεῖ στούς παραπάνω Κανόνες, ἀποτελεῖ καί τήν ἐπίσημη θέση τῆς Ἐκκλησίας καί ὄχι ἡ γνώμη ἑνός μεμονωμένου Ἀγίου, τοῦ Ὁσίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. Σ' αὐτήν ἀντίληψη τοῦ Ὁσίου Θεοδώρου περί αἵρέσεως ὀφείλεται καί ἡ ὀξὺτατη ἀντίδρασή του στόν παράνομο γάμο τοῦ αὐτοκράτορα Κωνσταντίνου τοῦ ΣΤ' μέ τήν συγγενή τοῦ Ὁσίου Θεοδότη, τόν ὁποῖο ὅμως (γάμο) ἐδέχθη κατ' οἰκονομίαν ὁ Ἅγιος καί Ὁμολογητής Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Νικηφόρος, τόν ὁποῖο ὁ Ὅσιος Θεόδωρος ἀποκαλοῦσε «μοιχειανό» γιά ἓνα διάστημα. Ὅπως δέ εὐστοχα ἔχει παρατηρηθεῖ «τά παλαιότερα προσωρινά σχίσματα τοῦ Ὁσίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου γιά τίς οἰκονομίες τῶν Ἀγίων Πατριαρχῶν Ταρασίου καί Νικηφόρου οὐ μικρόν πτῶμα τοῖς πατράσιν ἔδοξε, ἀλλ' ὅμως πάλιν διορθώσατο»²⁶. Ἀκόμη καί ὁ βιογράφος του, Μιχαήλ ὁ Στουδίτης, δέν τολμᾷ νά ὑποστηρίξει τήν πράξη τοῦ Ὁσίου Θεοδώρου²⁷. Τά σχίσματα αὐτά κατέκριναν μεταξύ ἄλλων οἱ ἱεροί Μεθόδιος καί Δοσίθεος²⁸. Ἐπίσης, δέν τά ἀκολούθησαν ἄλλοι μοναχοί ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, οἱ ὁποῖοι ἀνεδείχθησαν μεγάλοι Ἅγιοι. Τέτοιος ἦταν ὁ μέγας Ὁμολογητής Θεοφάνης, ὁ ὁποῖος στήν «Χρονογραφία» του ἀναφέρει τήν ἀπόσχιση τοῦ Ὁσίου Θεοδώρου ἀπό τήν Ἁγία Ἐκκλησία καί τόν ἀγιώτατο πατριάρχη Νικηφόρο. Ἡ αἰτία τῆς κατακρίσεώς τους ἦταν ὅτι δέν ὑπῆρχε ζήτημα πίστεως, ἀλλά ἀπόκλιση ἀπό τούς Ἱερούς Κανόνες. Βέβαια ὁ Ὅσιος Θεόδωρος εἶναι Μέγας Ὁμολογητής ἔνεκα τῶν ἡρωϊκῶν ἀγώνων

²⁶ *Περί Ταρασίου καί Νικηφόρου τῶν ἐν ἁγίοις Πατριαρχῶν*, PG 99, 1853C.

²⁷ PG 99, 157D.

²⁸ *Περί Ταρασίου...* ὁ.π., PG 99, 1853D.

του ἔναντι τῆς εἰκονομαχικῆς αἵρέσεως. Μόνο τὰ προσωρινὰ σχίσματά του γιά τίς ἀνωτέρω οἰκονομίες δέν μπορεῖ νά ἀποτελέσουν κανόνα γιά τήν Ἐκκλησία». Ὅχι μόνον δέ οἱ παραπάνω ἀναφερθέντες Ἅγιοι ἀποδοκίμασαν τὰ σχίσματα τοῦ Ὁσίου Θεοδώρου, ἀλλά καί οἱ Ἅγιοι Μεθόδιος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, Ὁσιος Ἰωαννίκιος, Μιχαήλ Συνάδων, Εὐθύμιος Σάρδεων, Αἰμιλιανός Κυζίκου, Θεοφύλακτος Νικομηδείας, Δανιήλ ὁ Στυλῖτης κ.ἄ.²⁹.

²⁹ ΜΟΝΑΧΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΑΤΗΣ, *Ἀντιπατερική ἡ στάση τοῦ Ζηλωτικοῦ Παλαιοημερολογισμοῦ*, Ἅγιον Ὅρος 2000, σσ. 12-13.

Μέγας Φώτιος

Στό κεφάλαιο αυτό ο π. Εὐθύμιος παραθέτει δύο αποσπάσματα λόγων τοῦ Ἀγίου³⁰, στὰ ὁποῖα οὐσιαστικά ὁ Ἅγιος ἐπαναλαμβάνει τήν πλούσια προγενέστερη πατερική παράδοση σχετικά μέ τήν στάση τῶν πιστῶν ἀπέναντι στούς αἵρετικούς. Ἐπομένως, δέν χρειάζεται νά τά σχολιάσουμε, διότι ἡ ἀπάντηση ἔχει ἤδη δοθεῖ μέ ὅσα ἐλέχθησαν στὰ κεφάλαια τῶν προγενεστέρων μεγάλων Πατέρων. Ἐδῶ τοῦτο μόνον θά ὑπογραμμίσουμε ὅτι ὁ Ἅγιος, γράφοντας γιά τήν στάση τῶν πιστῶν ἀπέναντι στούς αἵρετικούς, μέ κανέναν τρόπο δέν ἀποσκοποῦσε νά ἀχρηστεύσει ἢ νά περιθωριοποιήσει τόν πρωταρχικό ρόλο τῶν Συνόδων στήν διάγνωση καί κατάγνωση τῆς αἱρέσεως καί τῶν αἵρετικῶν, ὅπως ἀφήνει νά ἐννοηθεῖ ὁ π. Εὐθύμιος : «*χωρίς διαδικασίες ἢ ἀποφάσεις Συνόδων*» (σελ. 148). Οὔτε κατά διάνοιαν μιά τέτοια σκέψη. Διότι πῶς εἶναι δυνατόν ὁ Ἅγιος νά ἀγνοήσει ἕνα θεσμό, ὁ ὁποῖος εἶχε παγιωθεῖ πλέον ὡς παράδοσις ἐννέα αἰώνων στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας, καθ' ὃν χρόνον μάλιστα ὁ ἴδιος ὡς Πατριάρχης Κων/λεως συνεκρότησε δύο Συνόδους, τήν Πρωτοδευτέρα, καί τήν Σύνοδο τοῦ 879, ἡ ὁποία στή συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας θεωρεῖται ὡς ἡ Ἑ' Οἰκουμενική, μέ τήν ὁποία μάλιστα ἐπέφερε τό πρῶτο καίριο πλήγμα κατά τοῦ Παπισμοῦ;

³⁰ ΕΠΕ 12, 400, 31 καί ΕΠΕ 13, 290, 25.

Ἡ ἀποτειχίσις σέ ἐπίπεδο Τοπικῶν Ἐκκλησιῶν

Στό κεφάλαιο αὐτό ὁ π. Εὐθύμιος ἐξετάζει τήν περίπτωση, πού μιᾶ ὁλόκληρη Τοπική Ἐκκλησία ἔχει ἐκπέσει σέ μιᾶ αἵρεση, ὅπως τοῦτο γιά παράδειγμα συνέβη μέ τήν Τοπική Ἐκκλησία τῆς Ρώμης, ἡ ὁποία ἤδη ἀπό τίς ἀρχές τοῦ 11^{ου} αἰῶνα, μέ τό νά ἀποδεχθεῖ ἐπίσημα τήν αἰρετική διδασκαλία τοῦ Filioque, ἐξέπεσε στήν κατάσταση τῆς αἰρέσεως. Εἶναι μεγάλο λάθος αὐτό πού ἀναφέρει, ὅτι *«ὁσάκις μιᾶ Τοπική Ἐκκλησία ἀπεδέχετο δημοσίως καί συνοδικῶς μιᾶ αἵρεση, οἱ ἄλλες Τοπικές Ἐκκλησίες ἀπεσχίζοντο ἀπό αὐτή πρό συνοδικῆς κρίσεως»* (σελ. 150). **Οὐδέποτε μιᾶ Τοπική Ἐκκλησία ἀπεσχίσθη ἀπό ἄλλη, λόγω αἰρέσεως, χωρίς Συνοδική κρίση καί ἀπόφαση.** Εἰδικά γιά τήν περίπτωση τῆς Τοπικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, ἡ Συνοδική καταδίκη της, λόγω τῆς αἰρετικῆς διδασκαλίας τοῦ Filioque, προϋπῆρχε ἤδη ἀπό τόν 9ο αἰῶνα στή Σύνοδο τοῦ 879. Τό ἀπόσπασμα τοῦ Ὁσίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, πού ἀναφέρεται στήν Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατά τόν καιρό τῆς Εἰκονομαχίας εἶναι πολύ διαφωτιστικό : *«ἐφ' οἷς ἐτμήθη ἡ τῇδε ἔκκλησία τῶν ἐτέρων τεττάρων ἀναθεματισμοῖς ὑποβαλλομένη αἰώνιους σφραγίδι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»*³¹. Δηλαδή ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπεκόπη ἀπό τίς ἄλλες Τοπικές Ἐκκλησίες, τίς Ἐκκλησίες τῶν ἄλλων τεσσάρων Πατριαρχείων, μέ αἰώνια ἀναθέματα. Ἐδῶ προφανῶς ὁ Ἅγιος ἔχει ὑπ' ὄψιν του τήν Σύνοδο τοῦ Λατερανοῦ (769), διότι κατά τήν Σύνοδο αὐτή καταδικάστηκε ἡ αἵρεση καί ἡ ἐκπεσοῦσα στήν αἵρεση Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί σ' αὐτήν ἐπίσης ἐκφωνήθηκαν τά ἀναθέματα.

Ἡ προσπάθεια, τήν ὁποία καταβάλλει στή συνέχεια ὁ π. Εὐθύμιος, νά προσαρμόσει τήν ἀπόσχιση μιᾶς Τοπικῆς Ἐκκλησίας ἀπό ἄλλες μέ τό περιεχόμενο τοῦ 15^{ου} Κανόνος τῆς ΑΒ' εἶναι τελείως ἄστοχο, διότι ὁ ἐν λόγω Κανόνας δέν κάνει λόγο γιά ἀποτειχίσεις σέ ἐπίπεδο Ἐκκλησιῶν, ἀλλά σέ ἐπίπεδο προσώπων, συγκεκριμένων αἰρετικῶν. Ἡ διακοπή τῆς μνημονεύσεως ἀπό τά δίπτυχα του Πάπα Σεργίου τό 1009 ἀπό τόν Πατριάρχη Σέργιο, (σελ. 154), πού σημαίνει οὐσιαστικά τήν ἀποτειχίση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τήν Ἐκκλησία τῆς Ρώμης, δέν ἔγινε σέ ἐπίπεδο προσώπων, ἀλλά σέ ἐπίπεδο Ἐκκλησιῶν. Ὅταν μιᾶ Ἐκκλησία ἀποτειχίζεται ἀπό ἄλλη Ἐκκλησία, αὐτό γίνεται πάντοτε Συνοδικῶς καί ποτέ σέ προσωπικό ἐπίπεδο Πατριαρχῶν. Ἄρα, ὁ

³¹ PG 99, 1417C, D.

Πατριάρχης Σέργιος απέσχισθη από τόν Πάπα καί τήν Ἐκκλησία τῆς Ρώμης μετά ἀπό Συνοδική ἀπόφαση τῆς Τοπικῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, στήν ὁποία ἀσφαλῶς καταδικάστηκε καί ὁ Πάπας Σέργιος ὡς αἰρετικός. Ἡ φράση, πού ἀναφέρει παρακάτω, περιέχει ἀντίφαση καί παραλογισμό : *«Ὁ Πατριάρχης λοιπόν Κωνσταντινουπόλεως (μετά τῆς περί αὐτόν Συνόδου) απέσχισθη ἀπό τόν Πάπα πρό συνοδικῆς κρίσεως (δηλ. Οἰκουμενικῆς Συνόδου)...»* (σελ. 154). Ἐδῶ ἀφήνει ἐννοηθεῖ ὅτι ἡ Τοπική Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως απέσχισθη ἀπό αὐτήν τῆς Ρώμης πρό συνοδικῆς κρίσεως, ἐπειδὴ δέν συνεκρότησε Οἰκουμενική Σύνοδο. Ὡστόσο, ὅπως εἶναι γνωστό ἀπό τήν Συνοδική παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, μία Τοπική Ἐκκλησία δέν ἀποσχίζεται ἀπό ἄλλη Τοπική μέ Οἰκουμενική Σύνοδο, ἀλλά μέ Τοπική.

Ἡ ἀποτείχισις τῶν Ἀγιορειτῶν Πατέρων ἐπὶ Πατριάρχου Ἰωάννου Βέκκου

Σχετικά μέ τήν ἀποτείχιση καί τόν μαρτυρικό θάνατο τῶν ἐν λόγῳ Ἀγίων Πατέρων, ὁ π. Εὐθύμιος παρουσιάζει τὸ θέμα, ἀποσιωπώντας οὐσιαστικές λεπτομέρειες, οἱ ὁποῖες βέβαια δέν τόν βοηθοῦν νά βγάλει τὰ συμπεράσματα, πού θέλει. Κατ' ἀρχήν πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι, μετά τὸ σχίσμα τοῦ 1054, ὅποτε διεκόπη πλέον ἐπίσημα πάσα ἐκκλησιαστική κοινωνία ὅλων τῶν Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς μέ τήν Ρώμη, ἐδημιουργήθησαν στοῦ Βυζάντιο δύο θρησκευτικές παρατάξεις, πού ἀντιστοιχοῦσαν σέ δύο θεολογικά ρεύματα : τὸ ρεῦμα τῶν Ἑνωτικῶν ἢ Λατινοφρόνων καί τὸ ρεῦμα τῶν ἀνθενωτικῶν ἢ Ὁρθόδοξων. Οἱ πρῶτοι, ἐπηρεασμένοι σέ μεγαλύτερο ἢ μικρότερο βαθμό ἀπό τήν Λατινική θεολογία καί τίς αἰρετικές διδασκαλίες τῶν Παπικῶν, ἦταν ἄνθρωποι μέ μειωμένη Ὁρθόδοξο αὐτοσυνειδησία, ἐνεφανίζοντο ὡς ὑπέρμαχοι τῆς ἐνώσεως καί πίστευαν ὅτι μέ ὀρισμένους συμβιβασμούς καί ὑποχωρήσεις σέ θέματα πίστεως θά μπορούσε νά ἐπιτευχθεῖ καί πάλι ἡ ἔνωσις Ἀνατολῆς καί Δύσεως, ἡ ὁποία βέβαια ἐθεωρεῖτο ὡς ἐπιτακτική ἀνάγκη, προκειμένου ἔτσι νά ἐξασφαλιστεῖ στρατιωτική βοήθεια ἀπό τόν Πάπα γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν Ὀθωμανῶν. Γι' αὐτό καί πρωτοστατοῦσαν στούς διαλόγους μέ τοὺς Παπικούς, πού ἔγιναν οὐκ ὀλίγοι ἀπό τὸ σχίσμα καί ἐντεῦθεν. Δέν μπορούσαν νά ἐννοήσουν ὅτι στά θέματα τῆς πίστεως δέν χωροῦν συμβιβασμοί καί πολιτικές σκοπιμότητες. Ἀντίθετα οἱ Ὁρθόδοξοι, ἀκολουθοῦντες τήν μακραίωνα Ἀποστολική καί Πατερική Παράδοση, δέν ἐδέχοντο κανένα συμβιβασμό, πού αὐτό θά ἐσήμαινε προδοσία τῆς πίστεως καί ἀπώλεια τῆς σωτηρίας, καί καμμία ὑποχώρηση, ἀκόμη καί ἂν ἐπρόκειτο γιά τήν σωτηρία τῆς πατρίδος. Ἦταν μάλιστα ἔτοιμοι νά θυσιάσουν καί τή ζωή τους ἀκόμη, χάριν τῆς πίστεως. Ἐτοποθετοῦσαν, πολύ σωστά, σέ πρώτη προτεραιότητα τήν πίστη καί μετά τήν πατρίδα, διότι ἐπίστευαν ὅτι ἡ πατρίδα δέν θά σωθεῖ ἀπό τόν Πάπα, ἀλλά μόνο ἀπό τόν Θεό, ἐφ' ὅσον διαφυλαχθεῖ ἡ ἀκεραιότητα τῆς πίστεως. Βέβαια ἡ ἱστορική συνέχεια τῶν πραγμάτων ἐδικαίωσε τελικά τοὺς Ὁρθόδοξους καί ὄχι τοὺς Λατινόφρονες. Ἐντεῦθεν προέκυψε μιὰ ἀέννη καί ἀκατάπαυστη πάλη καί ἀνταγωνισμός μεταξύ τῶν δύο μερίδων, ἡ ὁποία συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Μόνο πού τοὺς τότε Λατινόφρονες ἔχουν ἀντικαταστήσει οἱ σημερινοὶ Οἰκουμενιστές. Ἐκεῖνο, πού πρέπει νά τονιστεῖ μετά ἀπό τήν σύντομη αὐτή εἰσαγωγή, εἶναι ὅτι οἱ Ὁρθόδοξοι δέν διέκοπταν τήν ἐκκλησιαστική

κοινωνία με τούς Λατινόφρονες, (παρ' ὅλο πού αὐτοί δέν εἶχαν ἀκραιφνῶς Ὁρθόδοξο φρόνημα), παρὰ μόνον ὅταν αὐτοί προχωροῦσαν, μετά ἀπό διαλόγους καί συνοδικές διαδικασίες, σέ ἐπίσημη ἔνωση μέ τούς Παπικούς. Καί τέτοιου εἴδους ἐνώσεις, μᾶλλον ψευδοενώσεις, ἔγιναν δύο μέχρι τώρα. Ἡ ψευδοένωσις τῆς Λυών τὸ 1274 καί αὐτὴ τῆς Φεράρας-Φλωρεντίας τὸ 1438-39. Τὰ ἀποσπάσματα τῶν Ὁσιομάρτυρων, πού παραθέτει στὸ κεφάλαιο αὐτὸ ὁ π. Εὐθύμιος, προέρχονται ἀπὸ τὴν πρώτη ψευδοένωση τῆς Λυών. Τὸ ὅτι οἱ περὶ οὓς ὁ λόγος Ὁσιομάρτυρες μέχρι τὴν Σύνοδο τῆς Λυών δέν διέκοψαν τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μέ τούς Λατινόφρονες, φαίνεται καί ἀπὸ τὴν παρακάτω ἱστορικὴ λεπτομέρεια, τὴν ὁποία φαίνεται νὰ ἀγνοεῖ ὁ π. Εὐθύμιος : Κατὰ τὸ 1273 ὁ βασιλεὺς Μιχαήλ ὁ Παλαιολόγος ζήτησε τὴν γνώμη τῶν Ἀγιορειτῶν Πατέρων γιὰ τίς ἐνωτικὲς του πρωτοβουλίες καί γιὰ τὸν φιλοπαπικὸ «Τόμο πίστεως», πού εἶχε συντάξει μέ Λατινόφρονες κληρικούς³². Οἱ Ἀγιορεῖτες Πατέρες δι' ἐπιστολῆς τοὺς τὸν προέτρεψαν τότε νὰ μὴ πραγματοποιήσῃ ἔνωση μέ τούς ἀμετανοήτους Λατίνους, διότι διαφορετικὰ **θὰ διακόψουν τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν μέ ὅσους τὴν ἀποδεχθοῦν**³³.

Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι δέν θὰ πρέπει νὰ συγχέεται ἡ διακοπὴ ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας μέ τούς Παπικούς μέ τὴν διακοπὴ αὐτῆς μέ τούς Λατινόφρονες. **Ἄλλη ἢ μία ἀποτείχιση καὶ ἄλλη ἢ ἄλλη ἀποτείχιση.** Ὁ π. Εὐθύμιος, συγχέοντας αὐτὲς τίς δύο μορφές ἀποτείχισεως καί ἐπικαλούμενος τὸν 15^ο Κανόνα τῆς ΑΒ', δίδει τὴν ἐσφαλμένη ἐντύπωση στὸν ἀναγνώστη ὅτι οἱ Ὁσιομάρτυρες εἶχαν διακόψει τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν μέ τούς Λατινόφρονες πρὸ τῆς Συνόδου τῆς Λυών. Καί ἐδῶ τίθενται τὰ ἀμείλικτα ἐρωτήματα : Ἄν οἱ ἐν λόγῳ Ὁσιομάρτυρες ἐθεωροῦσαν τοὺς Λατινόφρονες αἰρετικούς, γιατί δέν ἐφάρμοσαν τὸν 15^ο τῆς ΑΒ' καί δέν ἀποτείχιστηκαν ἀπὸ αὐτοὺς **πρὸ** τῆς Συνόδου τῆς Λυών, ἀλλὰ τὸν ἐφάρμοσαν μόνο μετά ἀπὸ αὐτήν; Ἄν ὁ ἐν λόγῳ Κανόνας εἶχε ὑποχρεωτικὸ χαρακτήρα, θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν ἐφαρμόσουν ὅπωςδήποτε καί ἀπέναντι τοὺς Λατινόφρονες. Φαίνεται εἶχαν λιγότερο ζῆλο γιὰ τὴν πίστη ἀπὸ τὸν π. Εὐθύμιος! Καί γιατί κατηγορεῖ ἐμᾶς, ποῦ ἀκόμη ἐξακολουθοῦμε νὰ ἔχουμε ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν μέ τοὺς σημερινούς Λατινόφρονες (γράφει Οἰκουμενιστές), ἐνῶ παράλληλα ἀγωνιζόμαστε κατὰ τῆς αἱρέσεως μέ κάθε τρόπο, ἐπιζητοῦντες τὴν Συνοδικὴν καταδίκη της; Πῶς οἱ

³² Β. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, Ἀθήναι 1970, § κγ', σ. 386 καὶ ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, «Ὁ θρυλούμενος διωγμός», *ἐν Ἀθωνικῇ Πολιτείᾳ*, Θεσσαλονίκη 1963, σ. 229.

³³ ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ, *Περὶ τοῦ Σχίσματος τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθήναι 1896, σ. 108.

τότε Ὅσιομάρτυρες δέν ἐμολύνοντο ἀπό τήν ἐκκλησιαστική κοινωνία τους μέ τούς Λατινόφρονες καί ἐμεῖς μολυνόμαστε ἀπό τούς Οἰκουμενιστές; Πέραν τούτου οἱ Πατέρες, ἀποτειχιζόμενοι μετά τήν ψευδοένωση τῆς Λυών, εἶχαν πρό ὀφθαλμῶν τους πρῶτον μέν τήν Η' Οἰκουμενική Σύνοδο (879), δεύτερον τήν Τοπική Σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 1054 ἐπί Πατριάρχου Μιχαήλ Κηρουλαρίου, στήν ὁποία ὄχι μόνον καταδικάζεται ἡ αἵρεση τοῦ Παπισμοῦ καί τό Filioque, ἀλλά ἐπιπλέον ἀναθεματίζεται καί ὁ Πάπας Λέων ὁ Θ', τρίτον τίς Τοπικές Συνόδους τῶν ἄλλων τριῶν Πατριαρχείων, πού ἐπακολούθησαν μετά τό σχίσμα τοῦ 1054, πού καί αὐτές διέγραψαν ἀπό τά δίπτυχα τόν Πάπα, καί τέλος τούς Κανόνες Α', Β' καί Ζ' τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς.

Ἡ ἀποτείχισις τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ἀκολουθῶν τὴν μακραίωνη Συνοδικὴ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, δὲν διέκοψε τὸ μνημόσυνο τοῦ Πατριάρχῃ Καλέκα πρὸ τῆς Συνόδου τοῦ 1341, ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ π. Εὐθύμιος, ἐπικαλούμενος τὸν Ἀγιορειτικὸ Τόμο (σελ. 175). Ἐάν ὁ Ἅγιος καὶ οἱ Ἀγιορεῖτες Πατέρες, ποὺ ὑπογράφουν τὸν Τόμο, ἀπετειχίζοντο πρὸ τῆς Συνόδου τοῦ 1341, θὰ τὸ ἔγραφαν αὐτὸ στὸν ἐν λόγω Τόμο μετὰ πάσης ἐπισημότητος καὶ ὄχι στὸν τόπο τῆς ὑπογραφῆς ἐνὸς ἐκ τῶν ὑπογραψάντων, τοῦ Ἐπισκόπου Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὅρους Ἰακώβου. Τὸ ὅτι ὁ Ἅγιος μαζί μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Ἁγίου Ὅρους ἦλθαν στὴν Κωνσταντινούπολη, φέροντες μαζί τους τὸν Ἀγιορειτικὸ Τόμο καὶ ἐπιζητοῦντες Συνοδικὴ ἐξέταση τῶν αἰρετικῶν διδασκαλιῶν τοῦ Βαρλαάμ, καθ' ὃν χρόνον Πατριάρχῃς Κωνσταντινουπόλεως ἦταν ὁ Καλέκας, δείχνει ἀκριβῶς, ὅτι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη (Ἀπρίλιος 1431), τόσο ὁ Ἅγιος ὅσο καὶ οἱ Ἀγιορεῖτες ἐξακολουθοῦσαν νὰ ἔχουν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μὲ τὸν Καλέκα. Διότι, ἂν εἶχαν διακόψει τὸ μνημόσυνό του, δὲν θὰ ἐδέχοντο νὰ συμμετάσχουν στὴ Σύνοδο τοῦ 1341, στὴν ὁποία πρόεδρος ἦταν ὁ Καλέκας. Ἡ ἀποτείχισις τοῦ Ἁγίου ἔγινε κατὰ τὸν χρόνο τῆς παραμονῆς του στὴν φυλακὴ (1343-1347), δηλαδὴ μετὰ τὴν Συνοδικὴ καταδίκη της αἵρέσεως. Τοῦτο φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν μαρτυρία τοῦ ἰδίου τοῦ Καλέκα στὴν ἐγκύκλιο ἐπιστολὴ του, ἡ ὁποία ἐγράφη κατὰ τὴν περίοδο αὕτη: *«Τὸν Παλαμᾶν καὶ τοὺς ὁμόφρονας αὐτοῦ καὶ πάντα τὰ ἀσεβῆ αὐτῶν δόγματα, οἰκειότερον δὲ εἰπεῖν παραληρήματα, τοὺς τε ἐκδικούντας καὶ ἐκλαμβάνοντας καὶ ἐκδεχομένους τὰ ἐν τῷ Τόμῳ (τῷ Ἀγιορειτικῷ) κατὰ τὴν αὐτῶν ἐξηγήσιν, μᾶλλον δὲ φλυαρίαν καὶ οὐ κατ' ἔννοιαν θεοπρεπιῇ καὶ Ὁρθόδοξον... τολμήσαντας ἀκανονίστως καὶ ἀκρίτως ἀποκόψαι τὸ μνημόσυνόν μου, τῷ ἀπὸ τῆς Ζωαρχικῆς καὶ Ἀγίας Τριάδος δεσμῷ καθυποβάλλομεν καὶ τῷ ἀναθέματι παραπέμπομεν. Ἡ ὑπογραφή Ἰωάννης ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης»*³⁴. Στὸ κείμενο αὐτὸ γίνεται κατ' ἀρχὴν λόγος γιὰ τὸν Ἀγιορειτικὸ Τόμο, τὸν ὁποῖο ὁ Καλέκας ἐδῶ καταδικάζει ὡς περιέχοντα ἀσεβῆ δόγματα, παραληρήματα καὶ φλυαρίες. Τὸν Τόμο, ὅμως, αὐτὸν τὸν εἶχε ὑπογράψει καὶ ὁ ἴδιος ὡς Ὁρθόδοξο στὴν Σύνοδο τοῦ 1341. Ἄρα, ἡ καταδίκη του Τόμου ἀπὸ τὸν Καλέκα ἔγινε μετὰ τὴν Σύνοδο αὕτη καὶ ἐπομένως ἡ ἐγκύκλιος αὕτη ἐπιστολή, στὴν ὁποία γίνεται μνεῖα τῆς διακοπῆς τοῦ

³⁴ PG 150, 863D.

μνημοσύνου τοῦ Πατριάρχου ἀπὸ τὸν Ἅγιο, ἐγράφη ὅπωςδὴποτε μετὰ τὴν Σύνοδο, ὅταν δηλαδὴ ὁ Ἅγιος βρισκόταν στὴ φυλακὴ. Ἐπίσης, στὸ ἴδιο συμπέρασμα σχετικὰ μὲ τὸν χρόνο ἀποτείχισεως τοῦ Ἀγίου καταλήγουμε καὶ ἀπὸ τὴν θεολογικὴ πραγματεία τοῦ Ἀγίου : «*Ὅτι παρεξήγησίς ἐστι καὶ ἀνασκευὴ τοῦ Τόμου σαφής*», ἡ ὁποία καὶ αὕτῃ ἐγράφη κατὰ τὸν ἴδιο χρόνο : «*Οὐκοῦν καὶ πολυπλασίως καὶ πολυειδῶς ἐνέχεται καὶ τοῖς ἐν τούτῳ τεθειμένοις ἐνδίκως ἀφορισμοῖς τε καὶ ἀναθεματισμοῖς καὶ ταῖς φρικώδεσιν ἐκείναις ἀποκηρύξεσι... καὶ ὡς τὰ τοῦ Βαρλαάμ φρονῶν καὶ ταῦτα ἐκθύμως ἐπεκδικῶν καὶ ταῦτα μεθ' οὗτω περιφανεῖς τοὺς ἐλέγχους καὶ μετεγγράφους οὕτω τὰς ἀποφάσεις, ἅς χερσὶν οἰκείαις ὑπεσημήνατο καὶ αὐτός*»³⁵. Μεταφράζουμε : «*Ἐπομένως (καὶ ὁ Καλέκας) ἐνέχεται (συγκαταριθμεῖται) πολὺ περισσότερο καὶ μὲ πολλοὺς τρόπους καὶ εἰς τοὺς εἰς αὐτόν (τὸν Βαρλαάμ) τεθειμένους ἐνδίκως ἀφορισμούς (δηλαδὴ στοὺς ἀφορισμούς πού ἐξεφωνήθησαν Συνοδικῶς ἐναντίον τοῦ Βαρλαάμ) καὶ στίς φρικτές ἐκεῖνες ἀποκηρύξεις, πού ἔγιναν ἐναντίον του. Ἰσχύουν δὲ ὅλοι αὐτοὶ οἱ συνοδικοὶ ἀναθεματισμοὶ καὶ εἰς τὸν Καλέκα, διότι φρονεῖ τὰ τοῦ Βαρλαάμ καὶ δικαίωνει ἐκθύμως τὴν διδασκαλίαν του καὶ μάλιστα μετὰ ἀπὸ τόσο περιφανεῖς ἐλέγχους καὶ γραπτὰς ἀποφάσεις (πού ἔγιναν κατὰ τὴ διάρκειαν τῆς Συνόδου), τίς ὁποῖες ἀποφάσεις ὑπέγραψε καὶ ὁ ἴδιος μὲ τὰ χέρια του*». Ὁ Ἅγιος ἐξηγεῖ ὅτι ὁ Καλέκας συγκαταριθμεῖται στοὺς ἀφορισμούς, πού ἐξεφωνήθησαν ἐναντίον τοῦ Βαρλαάμ, ἐπειδὴ ἐπεχείρησε νὰ ἀκυρώσει καὶ νὰ ἀνατρέψει τὸν Ἀγιορειτικὸ Τόμο, τὸν ὁποῖο ἀπεδέχθη ἡ Σύνοδος ὡς κατὰ πάντα Ὁρθόδοξο, τὸν ὁποῖο ἄλλωστε καὶ ἴδιος ὑπέγραψε. Ἔτσι ἀπέδειξε ὅτι «*φρονεῖ τὰ τοῦ Βαρλαάμ*», ἀποδέχεται τίς αἰρετικὰς διδασκαλίας τοῦ Βαρλαάμ. Ἄρα, ἡ ἀποτείχιση τοῦ Ἀγίου δὲν ἔγινε πρὸ συνοδικῆς κρίσεως, ἀλλὰ μὲ βάση τίς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου, τόσο σχετικὰ μὲ τὴν αἵρεση ὅσο καὶ μὲ τὴν καταδίκη καὶ τοὺς ἀφορισμούς τοῦ ἰδίου τοῦ Βαρλαάμ. Προχώρησε δὲ στὴ διακοπὴ τοῦ μνημοσύνου τοῦ Καλέκα, ἔχοντας ὑπ' ὄψιν του ὅχι μόνον τίς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τοῦ 1341, ἀλλὰ καὶ τοὺς Κανόνες Α', Β' καὶ Ζ' τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς, ὅπως ἐξηγήσαμε σὲ προηγούμενο κεφάλαιο. Ἡ ὀνομαστικὴ καταδίκη τοῦ Καλέκα ἔγινε ἀργότερα τὸ 1347.

³⁵ ΕΠΕ 3, 692.

Ίωσήφ Βρυέννιος

Καί τὸ μεγάλο αὐτὸ πατερικὸ ἀνάστημα τῆς Ὁρθοδοξίας, ὁ Ίωσήφ ὁ Βρυέννιος, παρατηροῦμε ὅτι ἔχει τὸ ἴδιο φρόνημα καί ὅτι ἀκολουθεῖ τὴν ἴδια γραμμὴ πλεύσεως, τὴν ὁποῖα ἀκολούθησαν ἀπέναντι στὸν Παπισμὸ οἱ προγενέστεροί του Ἅγιοι Πατέρες καί Ὅσιομάρτυρες, στοὺς ὁποίους ἀναφερθήκαμε παραπάνω. Καί αὐτὸς δηλαδή, ὅπως καί οἱ προηγούμενοι, δὲν ἐδέχετο κανένα συμβιβασμὸ σέ θέματα πίστεως, ποὺ αὐτὸ θὰ ἐσήμαινε προδοσίᾳ τῆς πίστεως καί ἀπώλεια τῆς σωτηρίας καί καμμία ὑποχώρηση ἀκόμη καί ἂν ἐπρόκειτο γιὰ τὴν σωτηρίᾳ τῆς πατρίδος. Ἦταν μάλιστα ἔτοιμος νὰ θυσιάσει καί τὴν ζωὴ του ἀκόμη, χάριν τῆς πίστεως. Ὡστόσο δὲν ἠρνεῖτο τοὺς διαλόγους μὲ τοὺς Παπικούς, ὅπως αὐτὸ φαίνεται καί ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ π. Εὐθυμίου : *«Στίς διαλέξεις μέ τοὺς παπικούς ἀντιπροσώπους, αὐτὸς ἐκαλεῖτο νὰ ἀντιπαρατάξει τὸ Ὁρθόδοξο δόγμα καί νὰ διαλεχθεῖ μέ αὐτοὺς ὡς ἐκπρόσωπος τῶν Ὁρθοδόξων, αὐτὸς ὁμίλει σέ ὅλες τίς ἐπίσημες περιστάσεις ...»* (σελ. 183). Οὔτε ἐπίσης διέκοψε τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μέ τοὺς Λατινόφρονες τῆς ἐποχῆς του, ποὺ ἐπιζητοῦσαν τὴν ἔνωση μέ συμβιβασμούς καί ἀθέτηση τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως. Ἦταν, ὅμως, ἀνένδοτος καί ἀνυποχώρητος ἀπέναντι στοὺς Λατίνους καί δὲν δεχόταν καμμία ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μ' αὐτοὺς καί μέ ὅσους εἶχαν ἐνωθεῖ μ' αὐτοὺς, ὅπως αὐτὸ συνέβη στὴν περίπτωσι τῶν Ἐπισκόπων τῆς Κύπρου, οἱ ὁποῖοι ἐδήλωναν ἐμπράκτως καί ἐνυπογράφως, κατὰ τὴν χειροτονία τους ἐνώπιόν του Λατίνου ἀρχιεπισκόπου, ὅτι ὑποτάσσονται στὴν Ἐκκλησίᾳ τῆς Ρώμης, ὅτι ὁμολογοῦν τὸν Πάπα τῆς Ρώμης *«ἅγιον καί τὴν ἀγίαν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης Ὁρθόδοξον καί Καθολικὴν Ἐκκλησίαν»* (σελ. 186). Ἀγωνιζόταν ἐπιπλέον νὰ πείσει τοὺς Λατινόφρονες τῆς ἐποχῆς του μέ κάθε τρόπο νὰ μὴν προχωρήσουν στὴν πραγματοποίησι τῆς *«ἐπαράτου συγκαταβάσεως»*³⁶, δηλαδή στὴν ἔνωση μέ τοὺς Παπικούς, χωρὶς νὰ ἀποβάλλουν τὸ Filioque καί τίς ἄλλες καινοτομίες τους. Αὐτὸ φαίνεται καί ἀπὸ τὸ παρακάτω περιστατικὸ : Τὸ 1406 τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τὸν ἀπέστειλε στὴν Κύπρο, (ποὺ τότε βρισκόταν κάτω ἀπὸ καθεστῶς Φραγκοκρατίας καί κυριαρχίας τῶν Λατίνων), γιὰ νὰ διαπραγματευθεῖ τὴν ἔνωση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, μέ αὐτὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ἔδωσαν δέ ὁδηγίες νὰ διευθετήσῃ τὸ ζήτημα μέ οἰκονομία. Ὁ Βρυέννιος πράγματι πῆγε στὴν Κύπρο,

³⁶ ΙΩΣΗΦ ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ, *Τὰ εὐρεθέντα, Λόγος συμβουλευτικός*, Θεσσαλονίκη 1991, τ. Α', σ. 403.

ἀλλὰ δὲν ὑπήκουσε στίς ἀπαράδεκτες ἐντολές τῆς Συνόδου, νὰ ἔλθει σὲ ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μὲ τὸν κλῆρο τῆς νήσου. Καὶ τοῦτο διότι ὁ κλῆρος ἤθελε μὲν τὴν ἔνωση μὲ τοὺς Ὁρθόδοξους, δὲν εἶχε ὅμως καμμιά διάθεση νὰ διακόψει κάθε ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μὲ τὴν Ρώμη. Ἀργότερα σὲ εἰδική μελέτη του, ποὺ ἐξεφώνησε τὸ 1412 πρὸς τὴν Ἱερὰ Σύνοδο, ἐπέκρινε ὅσους προσπαθοῦσαν παράλογα νὰ δικαιολογήσουν τοὺς ἐκτὸς Ἐκκλησίας εὐρισκομένους Κυπρίους καὶ ἐπιθυμοῦσαν τὴν ἔνωση μαζί τους³⁷. Ὅλ' αὐτὰ μαρτυροῦν ὅτι τόσο ὁ Ἰωσήφ ὅσο καὶ οἱ προγενέστεροι Πατέρες, γιὰ τοὺς ὁποίους ἔγινε λόγος παραπάνω, εἶχαν τὴν στοιχειώδη διάκριση νὰ καταλάβουν τὴν διαφορὰ ἀνάμεσα στοὺς Λατίνους καὶ στοὺς Λατινόφρονες, ἔτσι ὥστε ἀπὸ μὲν τοὺς πρῶτους νὰ ἀποτειχίζονται, ὄχι ὅμως καὶ ἀπὸ τοὺς δευτέρους. Τὴν ὁποία διάκριση, εὐχῆς ἔργον θὰ ἦταν, νὰ μπορέσουν νὰ ἀντιληφθοῦν τόσο ὁ π. Εὐθύμιος ὅσο καὶ ἐκεῖνοι, ποὺ τὸν ἀκολουθοῦν. Καὶ ἂν μὴ τί ἄλλο τουλάχιστον νὰ παύσουν νὰ κατηγοροῦν ὅσους σήμερα, μιμούμενοι τὸν Ἰωσήφ τὸν Βρυέννιο, ἀγωνίζονται ἐναντίον τῶν αὐθαιρεσιῶν καὶ ἄλλων ἀπαραδέκτων ἐνεργειῶν τῶν σημερινῶν Λατινοφρόνων-Οικουμενιστῶν, χωρὶς νὰ κόβουν τὸ μνημόσυνό τους.

³⁷ ΙΩΣΗΦ ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ, *Τὰ εὐρεθέντα, Μελέτη περὶ τῆς τῶν Κυπρίων πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν μελετηθείσης ἐνώσεως*, τ. Β', σσ. 23, 24.

Ἅγιος Μάρκος Εὐγενικός

Καί ὁ Ἅγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός μέ τήν ὅλη στάση του ἀπέναντι στή ψευδοσύνοδο Φερράρας-Φλωρεντίας ἔρχεται νά ἐπιβεβαιώσῃ ὅλα ὅσα προηγουμένως ἐλέχθησαν περί ἀποτείχισεως στά προηγούμενα κεφάλαια. Ἐξακολουθοῦσε νά ἔχει ἐκκλησιαστική κοινωνία μέ τοὺς Λατινόφρονες τῆς ἐποχῆς του, ἂν καί ἐγνώριζε τὰ φρονήματά τους, καί πρὶν ἀπὸ τὴν Σύνοδο καί κατὰ τὴν διάρκεια τῆς Συνόδου. Μόνο μετὰ τὴν ὑπογραφή τῆς προδοτικῆς γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία ἐνώσεως διέκοψε, ὅπως καί ὀφείλε βέβαια, τὴν ἐκκλησιαστική κοινωνία μέ ὅσους ὑπέγραψαν τὴν ἔνωση, μιμούμενος οὐσιαστικά τοὺς Ἁγίους Ὁσιομάρτυρες, ποὺ ἐμαρτύρησαν ἐπὶ Πατριάρχου Βέκκου μετὰ τὴν προδοτική ἔνωση τῆς Συνόδου τῆς Λυών (1274). Σ' αὐτό τὸ συμπέρασμα συνηγοροῦν ὅλα τὰ κείμενα, ποὺ παραθέτει ὁ π. Εὐθύμιος. Σέ κανένα ἀπὸ τὰ κείμενα αὐτά δέν ὑπάρχει ἡ παραμικρὴ ἔνδειξις περί ἐπισήμου ἀποτείχισεως τοῦ πρὶν ἀπὸ τὴν Σύνοδο. Κατ' ἀρχήν, ἂν ὁ Ἅγιος εἶχε διακόψει τὴν ἐκκλησιαστική κοινωνία μέ τοὺς Λατινόφρονες πρὶν ἀπὸ τὴν Σύνοδο, δέν θὰ δεχόταν κἄν νά συμμετάσχει σ' αὐτήν. Ὡστόσο δέχθηκε νά συμμετάσχει, παρ' ὅλο ποὺ ἡ ἐνωτικὴ σύνοδος σέ ἰταλικὸ ἔδαφος προετοιμαζόταν ὑπὸ ἀπαράδεκτες προϋποθέσεις. Ὁ αὐτοκράτωρ, ἔπειτα ἀπὸ ἀπαίτηση τοῦ παπικοῦ ἀντιπροσώπου, ἔπεισε τοὺς Πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς νά μὴν ἀπαιτήσουν ἀπὸ τοὺς τοποτηρητὲς τους νά ἀποδεχθοῦν μία ἔνωση σύμφωνη μέ *«τάς παραδόσεις τῶν Ἀγίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας»*³⁸, ἀλλὰ ἀντιθέτως ὅποιαδῆποτε μορφή ἐνώσεως θὰ ἀποφασίζοταν κατὰ τὴν ἐνωτικὴ Σύνοδο! Σέ κοινές δέ συνεδρίες τῶν ἐπισημοτέρων κληρικῶν καί πολιτικῶν τῆς ἐπικρατείας (1436) ὑποστηρίχθηκε ἡ συμβατικὴ ἔνωση, δηλαδή ἡ κατ' οἰκονομίαν ἀναγνώριση τῶν αἱρέσεων τῆς Ρώμης, χωρὶς ὅμως ὑποχρεωτικὸ χαρακτήρα γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία³⁹, ἐνῶ ὁ βασιλεὺς ἐφρόντιζε νά ἀποκλείει τὴν συμμετοχὴ τῶν ἐχθρῶν τῶν λατινικῶν καινοτομιῶν ἀπὸ τὴν Σύνοδο⁴⁰. Ὁ Ὁρθόδοξος λαός, οἱ περισσότεροι Ἐπίσκοποι καί πολλοὶ Ἀγιορεῖτες Πατέρες, ἐπειδὴ διέβλεπαν τὴν ἀποτυχία τῆς Συνόδου καί τὸν μεγάλο κίνδυνο, ποὺ ἀπειλοῦσε τὴν Ὁρθοδοξία, ἀπέκρουαν μέ ἐπιμονή τὴν συμμετοχὴ στὴν ἐνωτικὴ Σύνοδο τῶν Λατίνων καί ἀποδοκίμαζαν τὴν σχεδιαζομένη ἔνωση⁴¹. Παρὰ ταῦτα καί παρὰ τίς δυσοίωνες αὐτές προβλέψεις, ὁ Ἅγιος ἀνεχώρησε μαζί τους καί μέ τὸν *«προδιεφθαρμένον»*⁴², ὅπως τὸν χαρακτηρίζει στὴν *«Ἐκθεσή»* του, Πατριάρχῃ Ἰωσήφ γιὰ τὴν Φερράρα, ἂν καί ἐγνώριζε ὅτι ἐκεῖ πρόκειται νά

³⁸ SYLVESTRE SYROPOULOS, *Les Memoires*, Roma 1971, τμῆμα γ', κεφ. ε' – στ', σ. 166.

³⁹ Θ.Η.Ε. 4 (1962-1968) 277.

⁴⁰ ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, *Ὁρθόδοξος Ἑλλάς*, ἐν Λειψία 1872, σσ. 92-93.

⁴¹ Σ. ΜΠΙΛΛΗΣ, *Ὁρθοδοξία καὶ Παπισμός*, τ. Β', Ἀθήναι 1969, σ. 19.

⁴² ΑΓΙΟΣ ΜΑΡΚΟΣ ΕΦΕΣΟΥ, *Ἐκθεσις*, κεφ. στ', ΡΟ 17, 448.

διεξάγει ένα τιτάνιο αγώνα, για να πείσει όχι μόνον τούς Λατίνους, αλλά και τούς Λατινόφρονες συνεπισκόπους του, που ήταν έτοιμοι να υπογράψουν την ένωση με ανεπιτρέπτους συμβιβασμούς σε θέματα πίστεως. Να τούς πείσει δηλαδή ότι στα της πίστεως δεν χωρεί οίκονομία και συγκατάβασις. Ο μέγας έκκλησιάρχης Σύλβεστρος Συρόπουλος, στα απομνημονεύματά του, μάς πληροφορεί ότι, κατά τη διάρκεια των συνεδριάσεων στη Φλωρεντία σε κάποια σύναξη των Ορθοδόξων, που έκαναν, για να πάρουν κατευθύνσεις στην αντιμετώπιση των Λατίνων :

*«Πάλιν μετά παραδρομήν ημερῶν δύο, συνελθόντων ἡμῶν εἰς τὸν πατριάρχην ὡς ἔθος, λόγοι πολλοὶ περὶ τῆς ἐνώσεως ἐκινήθησαν καὶ παρεκίνουν καὶ ἡξίουσαν τὸν Ἐφέσου χρήσασθαι οἰκονομία τινὶ καὶ συγκαταβάσει. Ὁ δὲ ἔλεγεν: οὐκ ἐκχωρεῖ συγκατάβασις εἰς τὰ περὶ τῆς πίστεως»*⁴³. Τὴν ἐπομένη ἡμέρα, που διεξήχθη νέο συμβούλιο τῆς Ὁρθοδόξου ἀντιπροσωπείας, ὁ Συρόπουλος ἀναφέρει τὰ ἑξῆς : « ...καὶ ἀγανακτήσας (ὁ Ἅγιος) τὴν ἰταμότητα καὶ τὸ θράσος αὐτῶν (τῶν Λατινοφρόνων ἀρχιερέων) καὶ καταλαβῶν ὅτι πάντες σχεδὸν προδεδομένοι καὶ ἔτοιμοὶ εἰσὶ πρὸς τὴν τοῦ Λατινισμοῦ συγκατάθεσιν, **ἐσιώπησε**»⁴⁴. Δηλαδή ὅταν ὁ Ἅγιος κατάλαβε ὅτι ὅλοι σχεδὸν εἶχαν ἤδη προδώσει τὴν πίστη καὶ ἦταν ἔτοιμοι νὰ υπογράψουν τὴν ἐπαίσχυντη ἔνωση, δὲν ἀποτείχιστηκε, ὅπως θὰ ἐνεργοῦσε ὁ π. Εὐθύμιος καὶ οἱ ὁμόφρονές του, ἀλλὰ **ἐσιώπησε**, δηλαδή ἐξακολουθοῦσε νὰ ἔχει ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μαζί τους. Ἐπομένως εἶναι πέρα γιὰ πέρα ἐσφαλμένο καὶ δὲν ἔχει κανένα ἔρεισμα τὸ συμπέρασμα, που βγάζει, ὅτι δῆθεν «ὁ Ἅγιος ἦτο κατ' οὐσίαν ἀποτείχισμένος ἀπὸ τὴν Φλωρεντία, καθ' ἣν στιγμὴν αὐτὸς ἤθελε νὰ παραμείνει στὰ ὅρια τῶν Πατέρων καὶ οἱ ὑπόλοιποι προτιμοῦσαν τὸν συμβιβασμὸ καὶ τὸ βόλεμα» (σελ. 214).

Ὁ Ἅγιος ἀγωνίσθηκε μὲ ἀκαταμάχητη γενναιότητα, γιὰ νὰ ματαιώσει τὴν συμβατικὴ ἔνωση. Ἐπειτα, ὅμως, ἀπὸ τὴν πραγματοποιήσῃ της (1439) συνιστοῦσε στοὺς Ὁρθοδόξους: **«Δεῖ γάρ παντάπασιν ἐκείνους (τούς Λατινόφρονες) εἶναι κεχωρισμένους ἡμῶν»**⁴⁵. Οἱ μετὰ τὴν ψευδοσύνοδο ἀγῶνες τοῦ Ἀγίου γιὰ τὴν ἀκύρωση καὶ τὴν Συνοδικὴ ἀποκήρυξή της ἔφεραν καρπούς. Πράγματι, Τοπικὴ Σύνοδος στὰ Ἱεροσόλυμα τὸ 1443, στὴν ὁποία συμμετεῖχαν οἱ τρεῖς Πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς (Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων), κατεδίκασαν καὶ ἀπεκήρυξαν τίς ἀποφάσεις τῆς ψευδοσυνόδου Φερράρας-Φλωρεντίας, καθήρεσαν δὲ τὸν ἐνωτικὸ Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Μητροφάνη⁴⁶. Ἐπίσης, ἡ ἔνωση ἀποκηρύχθηκε ἀπὸ τίς Ἐκκλησίες τῆς Τραπεζοῦντος, Ρωσίας, Μολδοβλαχίας, Ἰβηρίας καὶ Σερβίας, ἀπὸ τούς Ἀγιορεῖτες

⁴³ ΣΥΛΒΕΣΤΡΟΣ ΣΥΡΟΠΟΥΛΟΣ, *Τὰ ἀπομνημονεύματα*, XII, σ. 444.

⁴⁴ Ὁ π., σ. 446.

⁴⁵ ΑΓΙΟΣ ΜΑΡΚΟΣ ΕΦΕΣΟΥ, *Απολογία*, PG 160, 537A.

⁴⁶ Μ. ΓΕΔΕΩΝ, *Πατριαρχικά πίνakes*, σσ. 349-350.

Πατέρες⁴⁷, καθώς επίσης και από μεγάλη Τοπική Σύνοδο, πού συγκοτήθηκε στο Ναό τῆς Ἀγίας Σοφίας στή Κωνσταντινούπολη τό 1450. Στή Σύνοδο αὐτή συμμετείχαν οἱ πατριάρχες Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καί Ἱεροσολύμων, δεκαέξι ἀρχιερεῖς, κληρικοί καί μερικοί ἡγούμενοι⁴⁸.

⁴⁷ Κ. ΒΛΑΧΟΣ, *Ἡ χερσάνησος τοῦ Ἀγίου Ὄρους Ἄθω*, σ. 81.

⁴⁸ ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, *Ἱστορία τοῦ Σχίσματος*, σ. 161.

Τό Αὐτοκέφαλο τοῦ 1850

Στό κεφάλαιο αὐτό ὁ π. Εὐθύμιος παρουσιάζει πολύ συνοπτικά τήν ἐκκλησιαστική κατάσταση κατά τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας-Ἐνετοκρατίας, δηλαδή ἀπό τόν 15^ο μέχρι καί τόν 19^ο αἰώνα, ἐνῶ κάνει ἐκτενέστερη ἀναφορά στό σχίσμα τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας τοῦ 1833. Παραμερίζομε τό θέμα τοῦ σχίσματος, ἐπειδή αὐτό δέν ἔγινε γιά λόγους πίστεως, ἀλλ' ἐπεβλήθη ἄνωθεν ἀπό τοὺς Βαυαροὺς γιά λόγους πολιτικῆς σκοπιμότητος. Θά περιοριστοῦμε μόνο σέ μιὰ μικρὴ ἀναφορά στοὺς Ἁγίους τῆς περιόδου αὐτῆς καί ἰδιαίτερα στοὺς Κολλυβάδες Πατέρες, Ὅσιο Νικόδημο τόν Ἀγιορείτη, Ὅσιο Ἀθανάσιο τόν Πάριο, Ἅγιο Κοσμᾶ τόν Αἰτωλό, Ἅγιο Μακάριο τόν Πάτμιο κ.ἄ. καί στή στάση, ποὺ ἐτήρησαν ἀπέναντι στοὺς Λατίνους καί στοὺς Λατινόφρονες τῆς ἐποχῆς των, γιά τοὺς ὁποίους, περιέργως, κανένα λόγο δέν κάνει (γιατί ἄραγε;) ὁ π. Εὐθύμιος. Κατ' ἀρχὴν ἐκεῖνο, ποὺ πρέπει πρὶν ἀπ' ὅλα νά τονιστεῖ ἐδῶ, εἶναι ὅτι ὅλοι οἱ Πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τήν ἄλωση ἦταν ἀνθενωτικοί, ἐπειδὴ αὐτό ἐπέβαλε ἡ ὀθωμανικὴ πολιτικὴ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Τὸ γεγονὸς αὐτό ἀποτελεῖ ἀληθινὴ εὐλογία τοῦ Θεοῦ, ἀποτελεῖ θά λέγαμε, τὴν μεγάλη πρόνοια τοῦ Θεοῦ στό Γένος μας, γιά νά μᾶς προφυλάξει ἀπὸ τὸν κίνδυνο τοῦ Παπισμοῦ καί τοῦ Προτεσταντισμοῦ, ποὺ ἦταν ἀσυγκρίτως μεγαλύτερος ἀπὸ αὐτὸν τοῦ Ἰσλάμ. Κατὰ τήν περίοδο λοιπὸν αὐτὴ τὸ Φανάρι γίνεται τὸ προπύργιο τῆς Ὁρθοδοξίας, ὁ κυματοθραύστης τῆς Παπικῆς (Οὐνιτικῆς) καί Προτεσταντικῆς προσηλυτιστικῆς προπαγάνδας, ποὺ ἔκανε φοβερὴ θραύση σ' ὅλη τὴν Βαλκανικὴ χερσόνησο καί τὴν Μικρὰ Ἀσία. Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἀντιπαπικὴ στάση τοῦ Φαναρίου εἶχαν ὑπ' ὄψιν τους οἱ Κολλυβάδες Πατέρες καί αὐτὴ ἀποτελοῦσε γι' αὐτοὺς σημεῖο ἀναφορᾶς, ποὺ καθόριζε τὴν συμπεριφορὰ τους σέ ὅλες τὶς ἀξιοδάκρυτες πτώσεις καί προδοσίες τῆς πίστεως, ποὺ παρατηρήθηκαν κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ ἀπὸ διάφορους ἐπισκόπους καί μοναχοὺς, ποὺ μὲ τὴν συμπεριφορὰ τους εἶχαν οὐσιαστικὰ ἐνωθεῖ μὲ τοὺς Λατίνους καί Προτεστάντες. Ἀφ' ἑνὸς δηλαδή δέν εἶχαν καμμιά ἐκκλησιαστικὴ ἐπικοινωνία μὲ ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἐπισκόπους, ποὺ πρόδωσαν τὴν πίστη καί φράγκεψαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔκαναν ὑποδειγματικὸ ἀγῶνα, γιά νά μεταδώσουν κάποιο πνευματικὸ φῶς στὸν Ὁρθόδοξο λαὸ καί νά τὸν προφυλάξουν ἀπὸ τὴν παπικὴ προπαγάνδα. Ὁ ἱερός Μακάριος ὁ Πάτμιος διεκήρυττε μὲ πόνο : *«Ἀπὸ τόσας Συνόδους Τοπικὰς καὶ Οἰκουμενικὰς ἀφωρίσθησαν καὶ ἀνεθεματίσθησαν οἱ Λατίνοι, καὶ*

ἀκόμη ἀμφιβάλλεις ἀνίσως καί εἶναι ἀναθεματισμένοι; Ἀκόμη δέν τό πιστεύεις πῶς εἶναι αἱρετικοί;... Καί πῶς ἐσύ κρατεῖς τούς Λατίνους διά Ὁρθοδόξους;... Ποῖον σημεῖον εἶδες ἀπό αὐτόν τόν φραρόπαπαν πῶς δύναται νά τελειώσῃ μυστήριον, καί προστρέχεις εἰς αὐτόν καί ἐξομολογῆσαι; ... Ἀπό τόν Θεόν τόν ὕψιστον, τόν παντοδύναμον, χωρίζεσαι τήν ὥραν ἐκείνην»⁴⁹. Ὁ δέ Ὁσιος Ἀθανάσιος ὁ Πάριος, ὅπως καί ὁ Ὁσιος Νικόδημος⁵⁰, ἀντιστεκόταν στούς Λατινόφρονες τῆς ἐποχῆς του καί ἐδίδασκε: «Τίς οὖν τούς πάντη ἀβαπτίστους (Λατίνους) ἐρεῖ μή δεῖν βαπτίζεσθαι, τῇ καθολικῇ προσερχομένους Ἐκκλησία; οὐδεῖς δῆπου νοῦν καί φρενῶν μή ἐξεστηκῶς. Τοιγαροῦν βαπτίζονται πανταχοῦ, κἄν τινές, πάθει μᾶλλον ἢ καί ἀμαθεία κινούμενοι, εἰσέτι καί νῦν ἀντιλέγειν ἐθέλουσι, τήν φερομένην Διάταξιν προβάλλοντες, τήν μύρω δεχομένην τούς ἀπό Λατίνων ἐπιστρέφοντας»⁵¹.

⁴⁹ ΕΦΡΑΙΜ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Εὐαγγελική Σάλπιγξ, Λόγος εἰς τήν ἐορτήν τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν*, ἐν Ἀθήναις 1867, σσ. 326-327.

⁵⁰ ΟΣΙΟΣ ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ, *Πηδάλιον*, Ἀθήναι 1970, σημείωσις στὸν μστ' Ἀποστολικόν, σ. 56.

⁵¹ Τοῦ ἰδίου, *Ἐπιτομή εἴτε συλλογὴ τῶν θείων τῆς πίστεως δογμάτων*, ἐν Λειψία αωστ', σσ. 350-352.

Ἡ ἀποτείχισις τοῦ Παλαιοῦ Ἡμερολογίου.

Τὸ θέμα τῆς ἀποτειχίσεως τῶν Παλαιοημερολογιτῶν διαπραγματεύεται ἄριστα ὁ π. Εὐθύμιος, μέ πολλές μαρτυρίες ἀπὸ τοὺς Πατέρες καὶ τὴν Κανονικὴ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὲν ἔχουμε νὰ ἐκφράσουμε καμμία ἀντίρρηση. Σὲ ἓνα μόνο σημεῖο πιστεύουμε ὅτι ἀστοχεῖ. Ἰσχυρίζεται ὅτι : *«Πάντως εἶναι προτιμώτερο νὰ ἀνήκει κανεὶς σέ σχίσματα καὶ παρατάξεις (ἂν βεβαίως ἐντὸς αὐτῶν δὲν ἐμφιλοχωροῦν αἵρετικές δοξασίες), παρά σέ αἵρετικούς Ἐπισκόπους, διότι σύμφωνα μέ τοὺς Πατέρες ἡ αἵρεσις σέ χωρίζει ἀμέσως ἀπὸ τὸν Θεό»* (σελ. 257-258). Θὰ προτιμοῦσε λοιπὸν νὰ ἀνήκει στὸ σχίσμα τῶν Παλαιοημερολογιτῶν; Διότι καὶ στὸ σχίσμα αὐτὸ δὲν ἐμφιλοχώρησαν αἵρετικές δοξασίες, οἱ δὲ ὁπαδοὶ τοῦ κρατοῦν ἀπαρασάλευτα ὅλα τὰ ὀρθόδοξα δόγματα ἀνόθευτα καὶ ἀκέραια. Ὡστόσο γνωρίζουμε ποιά ἦταν ἡ ὅλη πορεία καὶ ἐξέλιξις των μέχρι σήμερα, τὴν ὁποία ἐξέλιξη καὶ ὁ ἴδιος γνωρίζει, διότι τὴν περιγράφει ἄριστα μέ ὅσα ἀναφέρει : *«Αὐτὸ ὅμως πού ἀποδεικνύει τὸν ἐκτροχιασμό αὐτῆς τῆς ἀποτειχίσεως εἶναι ἡ δημιουργία πολλῶν Συνόδων μὴ ἐχόντων μεταξὺ των οὐδεμία ἐκκλησιαστικὴ ἐπικοινωνία. Συνόδων οἱ ὁποῖες ἢ μία πολεμεῖ τὴν ἄλλη, Συνόδων ἀλληλοκαθαιρουμένων, οἱ ὁποῖες ἔχουν ἓνα μόνο συνδετικὸ κρίκο καὶ κοινὸ γνῶρισμα, τὴν μετὰ πάθους ἐμμονή εἰς τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιο. Αὐτὸ ἀποτελεῖ ἓνα εἶδος ἰδιοτύπου Προτεσταντισμοῦ ...Αὐτὴ ἡ κατάστασις τῶν ἀντιμαχομένων Συνόδων, ἴσως εἶναι ἡ μεγαλύτερα ἀπόδειξις διὰ τὸ ὅτι ἐν καιρῷ αἵρέσεως δὲν δημιουργοῦμε αὐθαίρετα Σύνοδο...»* (σελ. 257). Λειτουργήσῃ δηλαδὴ καὶ σὲ αὐτοὺς, ὅπως πολὺ σωστὰ ἀναφέρει, ὁ πνευματικὸς νόμος τῆς ἀνταποδόσεως, ὁ ὁποῖος λέγει, ὅτι ἀπὸ αὐτὸ τὸ παράνομο, τὸ ὁποῖο πράττεις, νομίζοντας ὅτι ὑπηρετεῖς τὸν Θεό, ἀπὸ αὐτὸ καὶ θὰ τιμωρηθεῖς. Τοὺς ἐτιμώρησε, λοιπὸν, ὁ Θεός, ἀφήρесе τὴν Χάριν Του ἀπὸ αὐτοὺς, δὲν εὐδόωσε τὴν προσπάθειά τους, τοὺς παρέδωκε *«εἰς ἀδόκιμον νοῦν ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα»*⁵². Πῶς, λοιπὸν, ἐξηγεῖται νὰ προτιμᾷ αὐτοὺς, πού καταδικάζει καὶ ὁ ἴδιος; Ὅπως σὲ ὅποιο ἐπὶ ἀντίφασιν στὰ λεγόμενά του. Πέραν τούτου ξεχνᾷ ὅτι τὸ σχίσμα δὲν ἐπουλῶνεται οὔτε μέ αἷμα μαρτυρίου, ὅπως χαρακτηριστικὰ τονίζει ὁ ἱερός Χρυσόστομος; Τόσο ἡ αἵρεσις ὅσο καὶ τὸ σχίσμα ὁδηγοῦν ἐξ ἴσου στὴν ἀπώλεια τῆς σωτηρίας, διότι καὶ στίς δύο καταστάσεις ἔχουμε ἔκπτωση ἀπὸ τὸ Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐάν ὁ π. Εὐθύμιος

⁵² Ρωμ. 1, 28.

ἀποτειχίστηκε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ πιστεύει, ὅτι αὐτὴ ἔχει πέσει ἐξ' ὁλοκλήρου στὴν αἵρεση τοῦ Οἰκουμενισμοῦ, δὲν βρίσκεται δὲ ἐπίσης οὔτε στοὺς Παλαιοημερολογῆτες, τότε λοιπὸν ποῦ βρίσκεται ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία; Διότι, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ χάθηκε, ἀφοῦ «*πύλαι ἁδου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς*»⁵³. Ἄς κάνει τὸν κόπο νὰ μᾶς τὴν ὑποδείξει, γιὰ νὰ ξέρουμε κι ἐμεῖς. Ἐκτός κι ἂν πιστεύει ὅτι Ἐκκλησία εἶναι ὁ ἴδιος καὶ ὅσοι τὸν ἀκολουθοῦν ἢ ἂν ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀόρατη, κατὰ τὴν προτεσταντικὴ ἐκκλησιολογία, ὅποτε ψάχνουμε νὰ τὴν βροῦμε. Πάντως νομίζουμε τὸ ἀσφαλέστερο γι' αὐτὸν θὰ ἦταν νὰ ἀκολουθοῦσε μὲ ταπείνωση τὴν στάση καὶ τὴν διαγωγή, ποὺ ἐτήρησαν ἀπέναντι σ' αὐτὴν τὴν παναίρεση μεγάλες σύγχρονες Ὀσιακές μορφές, ὅπως ὁ Γέρων Παῖσιος ὁ Ἀγιορείτης, ὁ Ὁσιος Ἰουστίνος ὁ Πόποβιτς, ὁ Γέρων Σωφρόνιος τοῦ Ἑσσεξ, ὁ Γέρων Ἐφραίμ ὁ Φιλοθεΐτης κ.ἄ., ποὺ ὅλοι τους ἔζησαν μέσα στὸ πετσί τους τὴν αἵρεση αὐτή. Ἐὰν πάλι ἀξιώθηκε νὰ λάβει ἀπὸ τὸν Θεὸ μεγαλύτερα καὶ ὑψηλότερα χαρίσματα ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἔχει προοριστεῖ ὡς ἄλλος Μάρκος Εὐγενικός, ὡς νέος ἄτλας τῆς Ὁρθοδοξίας, νὰ σώσει τὴν Ὁρθοδοξία, αὐτὸ θὰ εἶχε γίνει φανερό μέχρι τώρα στὸν πιστὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ. Τέτοιου, ὅμως, μεγέθους πατερικὸ ἀνάστημα δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ὁ π. Εὐθύμιος.

⁵³ Ματθ. 16, 18.

Ἡ ἀποτειχίσις τῶν Ἀγιορειτῶν Πατέρων ἀπὸ τὸν Πατριάρχῃ Ἀθηναγόρᾳ

Στὸ κεφάλαιο αὐτὸ ὁ π. Εὐθύμιος περιγράφει συνοπτικὰ τὸ ἱστορικὸ τῆς ἀποτειχίσεως ὀρισμένων Ἀγιορειτικῶν Μονῶν (ὀκτὼ τὸν ἀριθμὸ) καὶ τὴν παύση ὑπ' αὐτῶν τῆς μνημονεύσεως τοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου κατὰ τὴν τριετία 1970-1973. Σχετικὰ μὲ τὴν ἀποτειχίση αὐτὴ ἐπισημαίνουμε τὰ ἑξῆς : Ἡ διαφορετικὴ στάσις καὶ τοποθέτησις τῶν Ἀγιορειτικῶν Μονῶν εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν μνημόνευση τοῦ Πατριάρχου ὀφείλεται, κατὰ τὴν ταπεινὴ μας γνώμη, στὸν διαφορετικὸ τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἐξετίμησαν τὴν ἄρση τῶν ἀναθεμάτων τοῦ 1965. Οἱ μὲν πρῶτες, ποὺ ἀποτειχίστηκαν, εἶδαν στὴν ἄρση αὐτὴ τὴν ἔνωση Ὁρθοδοξίας καὶ Παπισμοῦ, παρὰ τίς ὑπάρχουσες δογματικὲς διαφορὰς. Ἐθεώρησαν, δηλαδὴ, ὅτι καὶ στὴν προκειμένη περίπτωσι παραγματοποιήθηκε κάτι ἀνάλογο μὲ τίς ψευδοενώσεις τῆς Λυῶν τὸ 1274 ἢ τὴν ψευδοένωση τῆς Φερράρας-Φλωρεντίας τὸ 1438-9. Ὅποτε ὡς ἄλλοι Ὁσιομάρτυρες ἐπὶ Βέκκου ἢ ὡς ἄλλοι Μάρκοι Εὐγενικοὶ ὕψωσαν τὰ λάβαρα τοῦ ἀγῶνος, ἂν καὶ ὅχι ἐπιτυχῶς, διότι τοὺς ἔλειπε τὸ μαρτυρικὸ φρόνημα, ποὺ εἶχαν οἱ προαναφερθέντες. Ἔτσι ἔσβησε ὁ ἀγώνας τοὺς ἄδοξα καὶ ταπεινωτικὰ, ὅπως σπάει μία σαπουνόφουσκα. Τὸ χειρότερο, ὅμως, εἶναι ὅτι ἡ ταπείνωσις καὶ ὁ ἐξευτελισμὸς τῶν παραπάνω Ἱερῶν Μονῶν ἐσήμαινε μία θριαμβευτικὴ νίκη γιὰ τοὺς Οἰκουμενιστὰς, οἱ ὁποῖοι στὸ ἑξῆς θὰ συμπεριφέρονται μὲ τὸν ἀέρα τοῦ νικητοῦ καὶ θὰ κατορθώνουν νὰ ἐπιβάλλονται στοὺς Ἀγιορεῖτες καὶ νὰ τοὺς κλείνουν τὸ στόμα σὲ ὅποια τυχόν μεταγενέστερη διαμαρτυρία τους. Αὐτὸ ἀκριβῶς βλέπουμε νὰ γίνεται μέχρι σήμερα, ὅπου οἱ Οἰκουμενιστὰς κατορθώνουν δυστυχῶς μὲ τίς ἀπειλὰς καὶ τίς φοβέρες νὰ ἐπιβάλλουν σιγὴν ἰχθύος σ' ὅλους σχεδὸν τοὺς Ἀγιορεῖτες, ἔτσι ὥστε τώρα πλέον, ἔχοντας ἐξασφαλισμένα τὰ νῶτα, νὰ προχωροῦν ἀκάθεκτοι στὰ ἐνωτικὰ τους σχέδια. Οἱ ἄλλες Μονές, ποὺ δὲν ἀποτειχίστηκαν, δὲν ἐθεώρησαν τὴν ἄρση τῶν ἀναθεμάτων ὡς de facto ἔνωση μὲ τὸν Παπισμὸ, ἀλλὰ ἀπλῶς σὰν ἓνα πρῶτο βῆμα πρὸς τὴν ἔνωση. Ἡ μέχρι τώρα πορεία τῶν πραγμάτων ἀπέδειξε ὅτι ἡ ἄρση τῶν ἀναθεμάτων δὲν ἀποτελοῦσε τὴν ἴδια τὴν ἔνωση, διότι τὸ καλὰ ὀργανωμένο καὶ μελετημένο σχέδιο ἐνώσεως, ποὺ κατέστρωσε τὸ Βατικανὸν ἤδη ἀπὸ τὸ 1965⁵⁴, προέβλεπε τὴν ἄρση τῶν ἀναθεμάτων ὡς ἓνα πρῶτο βῆμα πρὸς τὴν ἔνωση καὶ ὅχι ὡς τὴν ἴδια τὴν ἔνωση.

⁵⁴ Περισσότερα σχετικὰ μὲ τὸ σχέδιο τοῦ Βατικανοῦ βλέπε: ΑΡΧΙΜ. ΠΑΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, *Ἡ Ὁρθοδοξία μπροστὰ στὴ θύελλα τοῦ συγχρόνου προτεσταντικοῦ καὶ παπικοῦ Οἰκουμενισμοῦ*, Πειραιεὺς 2011, σσ. 86-91.

Τό σχέδιο προέβλεπε μετά τήν ἄρση τῶν ἀναθεμάτων τήν προλείανση τοῦ ἐδάφους μέ τόν «*Διάλογο τῆς ἀγάπης καί τῆς καταλλαγῆς*», στή συνέχεια τόν θεολογικό διάλογο, κατόπιν τήν ἀναγνώριση τοῦ Παπισμοῦ ὡς κανονικῆς Ὁρθοδοξοῦσης Ἐκκλησίας μέ τόν παραμερισμό τῶν ποικίλλων δογματικῶν διαφορῶν (βλ. ἀποφάσεις τοῦ Balamand) καί τέλος τήν ἐπικέντρωση τῆς θεματολογίας πάνω στό ἐπίμαχο καί ἀκανθῶδες θέμα τοῦ Πρωτείου. Καί ἀκριβῶς σ' αὐτό τό σημεῖο τοῦ διαλόγου βρισκόμαστε σήμερα. Ἐπομένως οἱ Ἱερές Μονές, ποῦ δέν ἀποτειχίστηκαν, εἴτε ἐν γνώσει τους, εἴτε ἐν ἀγνοία τους, δέν ἔπесαν ἔξω.

Γενικά συμπεράσματα

Από την όλη κριτική μελέτη του βιβλίου του π. Εύθυμιου θά μπορούσαμε νά καταλήξουμε στα ακόλουθα συμπεράσματα:

Α) Διάχυτη σ' όλο τὸ βιβλίο, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος, εἶναι ἡ προσπάθεια ἀπαξίσεως καὶ περιθωριοποιήσεως τοῦ Συνοδικοῦ Θεσμοῦ τῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ παράλληλα ὑπερτονίζεται ἡ ἀντίληψη τῆς ἀτομικῆς εὐθύνης τοῦ κάθε πιστοῦ γιὰ τὴν ἐπισήμανση, διάγνωση καὶ προφύλαξή του ἀπὸ τὴν αἵρεση. Μία τέτοια θέση, ὅμως, εἶναι ἀντίθετη καὶ ξένη πρὸς τὴν Πατερικὴ καὶ Συνοδικὴ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Ἅγιοι Πατέρες ἐσέβοντο τὸν Συνοδικὸ Θεσμό ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ καὶ ἔδιναν πρώτη προτεραιότητα σ' αὐτόν, τόσο γιὰ τὴν διευθέτηση καὶ ἐπίλυση τῶν πάσης φύσεως ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, ὅσο ἐπίσης (πρὸ πάντων) γιὰ θέματα αἵρέσεως.

Β) Ὁ ρόλος τῶν ἀληθινῶν ποιμένων, χαρισματῶν καὶ διακριτικῶν Γερόντων καὶ πνευματικῶν Πατέρων, ποὺ πάντοτε ὑπῆρχαν καὶ ὑπάρχουν μέσα στὴν Ἐκκλησία (πέρα τὸ γεγονός, ὅτι εἶναι σπάνιοι καὶ δυσεύρετοι σήμερα), ὑποβαθμίζεται καὶ σχεδὸν ἐκμηδενίζεται. Οἱ Ἅγιοι Πατέρες τῆς ἐποχῆς μας, οἱ φωτισμένες αὐτές ψυχές, οἱ ὁποῖες πρὸ πάντων σήμερα, ἐν καιρῷ δηλαδὴ αἵρέσεως, καλοῦνται νά παίξουν κυριαρχικὸ ρόλο καὶ νά καθοδηγήσουν τὸ ποῖμνιο, (τὸ ὁποῖο στὴν πλειονότητά του παραμένει ἀκατήχητο καὶ ἀπληροφόρητο) στὸ εἰδικὸ αὐτὸ καὶ πολὺ ὑπεύθυνο θέμα τῆς ἀποτειχίσεως, παραμερίζονται. Πουθενὰ στὸ βιβλίο του δὲν γίνεται λόγος γιὰ τίς μεγάλες Ὅσιακές καὶ χαρισματοῦχες μορφές τῆς ἐποχῆς μας, ὅπως ὁ Γέρων Παῖσιος ὁ Ἁγιορείτης, ὁ Ὅσιος Ἰουστίνος ὁ Πόποβιτς, ὁ Γέρων Σωφρόνιος τοῦ Ἑσσεξ, ὁ Γέρων Πορφύριος ὁ Καυσοκαλυβίτης, ὁ Γέρων Ἐφραίμ ὁ Φιλοθεΐτης κ.ἄ. Πουθενὰ δὲν γίνεται λόγος γιὰ τὴν στάση, ποὺ ἐτήρησαν ἀπέναντι στὴν αἵρεση τοῦ Οἰκουμενισμοῦ. Ἐξ ὅσων γνωρίζουμε, ἐνῶ ὅλοι οἱ προαναφερθέντες ἐπεσήμαναν καὶ καταδίκασαν τὴν αἵρεση, κανένας ἐξ αὐτῶν δὲν ἀποτειχίστηκε. Μόνον ὁ Γέρων Παῖσιος διέκοψε προσωρινὰ τὸ μνημόσυνο τοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου στὴν τριετία 1970-1973. Τί συμβαίνει λοιπόν; Ὅλοι αὐτοὶ οἱ Ἅγιοι Γέροντες, γιὰ τοὺς ὁποῖους ὑπάρχουν ἀποδεδειγμένες μαρτυρίες μὲ θαυμαστά γεγονότα ἀπὸ τὴν ζωὴ τους, ποὺ ἀποδεικνύουν τὴν ἀγιότητα τοῦ βίου τους, ἔπесαν ἔξω καὶ πλανήθηκαν στὸ ζωτικῆς σημασίας γιὰ τὴν σωτηρία αὐτὸ θέμα τῆς ἀποτειχίσεως; Δὲν νομίζουμε. Θά καταλογίσουμε σ' αὐτοὺς παράβαση τοῦ 15^{ου} Κανόνος τῆς ΑΒ' Συνόδου; Ἀσφαλῶς ὄχι. Εἶναι

δυνατόν νά μήν ζήτησαν καί νά μήν ἔλαβαν πληροφορία ἀπό τόν Θεό γιά τό ζήτημα αὐτό, πού εἶναι ζήτημα ζωῆς καί θανάτου; Ὁχι βέβαια. Οἱ Ἅγιοι αὐτοί Πατέρες εἶχαν πληροφορία, δέν ἀμφιβάλουμε καθόλου γι' αὐτό, ἀμφιβάλουμε ὅμως ἂν ὁ π. Εὐθύμιος εἶχε πληροφορία νά γράψει αὐτό τό βιβλίο, πού ἔγραψε, μέ τόν τρόπο πού τό ἔγραψε. Ἐνα ἀπό τά δύο πρέπει νά γίνει : Ἡ νά ἀκολουθήσουμε τοὺς Ἁγίους Πατέρες καί νά διαγράψουμε τό βιβλίο τοῦ π. Εὐθυμίου ἢ νά ἀκολουθήσουμε τόν π. Εὐθύμιο καί νά διαγράψουμε τοὺς Ἁγίους Πατέρες. Ὡστόσο, ὁ Θεός μᾶς ἔδωσε πολλές μαρτυρίες, μέ θαυμαστά γεγονότα, γιά τήν ἀγιότητα τῶν πρώτων, ἐνῶ δέν μᾶς ἔδωσε καμία μαρτυρία γιά τήν ἀγιότητα τοῦ δευτέρου.

Γ) Στή θέση τοῦ ρόλου τῶν Ἁγίων Πατέρων τοποθετεῖται τό ἔνσικτο καί εἰσάγεται ἡ ἔννοια τῆς «*ἐξ ἐνσίκτου ἀποτειχίσεως*». Τό ἔνσικτο δηλαδή καί ὄχι ἡ κρίση καί ἡ καθοδήγηση ὑπό τῶν Ἁγίων καί φωτισμένων Γερόντων εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τήν ἀποτείχιση, καλεῖται νά γίνει ὁ ὁδηγός μας σ' αὐτήν. Ἀλλοίμονο, ὅμως, ἂν συμβεῖ κάτι τέτοιο, διότι τό ἔνσικτο καί ἡ ἀτομική κρίσις τοῦ καθενός πολλές φορές μᾶς ἐξαπατᾷ, ἰδίως ὅταν ὁ ἄνθρωπος δέν ἔχει ἀκόμη καθαρίσει τήν ψυχή του ἀπό τά πάθη καί δέν ἔχει ἀξιωθεῖ θείου φωτισμοῦ. Ἡ «*ἐξ ἐνσίκτου ἀποτείχισις*» δέν μαρτυρεῖται σέ κανένα Κανόνα τῆς Ἐκκλησίας καί εἶναι ξένη πρὸς τήν Παράδοσή της.

Δ) Παρερμηνεύει τόν 15^ο Κανόνα τῆς ΑΒ', διότι ἀδυνατεῖ νά τόν δεῖ μέσα στή συνάφειά του μέ τοὺς δύο προηγουμένους, 13^ο, 14^ο καί τό πρῶτο μέρος τοῦ 15^{ου}, ὅπως ἐπίσης καί σέ συνάφεια μέ τοὺς Κανόνες Α', Β' καί Ζ' τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς. Οἱ Κανόνες τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς καταδικάζουν μέ ἓνα γενικό, μὴ ὀνομαστικό, τρόπο κάθε αἵρετικό γνωστῆς καί καταδικασμένης αἵρέσεως, ἐνῶ ὁ 15^{ος} τῆς ΑΒ' θεωρεῖ αὐτονόητη τήν ἀνάγκη τῆς Συνοδικῆς κρίσεως (ὀνομαστικά) τοῦ συγκεκριμένου αἵρετικοῦ ἐπισκόπου, πού μέχρι προτινὸς ἦταν «*πρόεδρος*», κανονικός ἐπίσκοπος, καί στή συνέχεια ἔπεσε στήν αἵρεση, διότι αὐτό ἀπαιτεῖ, ἡ νοηματική συνάφειά του μέ τοὺς δύο προηγουμένους Κανόνες. Πάντως Συνοδική καταδίκη τῶν αἵρετικῶν, εἴτε ὀνομαστικά εἴτε μὴ ὀνομαστικά, εἶναι ἀπαραίτητη καί πούθενά σέ καμμιά περίπτωση δέν ὑπάρχει διακοπή ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας (ἀποτείχιση) χωρὶς καταδίκη τῶν αἵρετικῶν. Ἐπομένως ἡ ἀγωνιώδης προσπάθεια τοῦ π. Εὐθυμίου νά πείσει τὸν ἀναγνώστη γιά «*ἀποτείχιση πρὸ συνοδικῆς κρίσεως*», εἴτε τῆς αἵρέσεως εἴτε τῶν αἵρετικῶν, ἐπαναλαμβάνοντας παντοῦ σ' ὅλο τό βιβλίο τοῦ τήν παραπάνω φράση εἶναι ἐσφαλμένη.

Ἐπίσης, ἀγνοεῖ ἢ θέλει νά ἀγνοεῖ τίς ἐκάστοτε Τοπικές Συνόδους, πού συγκροτοῦσαν οἱ Πατέρες ἀμέσως ἢ λίγο μετά τήν ἐμφάνιση τῆς αἵρέσεως, οἱ ὁποῖες ἔπαιξαν σημαντικό ρόλο στήν ἀποτείχιση τῶν Πατέρων.

Ε) Συγχέει τήν ἀποτείχιση μεταξύ Λατίνων καί Λατινοφρόνων στήν ἐποχή μετά τό σχίσμα τοῦ 1054. Ὅπως ἤδη ἔχει τονιστεῖ, οἱ Πατέρες δέν διέκοπταν τήν ἐκκλησιαστική κοινωνία μέ τούς Λατινόφρονες (παρ' ὅλο πού αὐτοί δέν εἶχαν ἀκραιφνῶς Ὁρθόδοξο φρόνημα), παρὰ μόνον ὅταν αὐτοί προχωροῦσαν, μετά ἀπό διαλόγους καί Συνοδικές διαδικασίες, σέ ἐπίσημη ἔνωση μέ τούς Παπικούς. Καί τέτοιου εἴδους ἐνώσεις, μᾶλλον ψευδοενώσεις, ἔγιναν δύο μέχρι τώρα. Ἡ ψευδοένωσις τῆς Λυών τῷ 1274 καί αὕτη τῆς Φεράρας-Φλωρεντίας τῷ 1438-9. Αὐτό φαίνεται ξεκάθαρα καί ἀπό τά ἴδια τά κείμενα, πού παραθέτει ὁ π. Εὐθύμιος, ἀλλά καί ἀπό ἄλλες πηγές. Ἄν, γιά παράδειγμα, ὁ Ἅγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός εἶχε ἀποτειχιστεῖ ἀπό τούς Λατινόφρονες τῆς ἐποχῆς του, δέν θά δεχόταν καθόλου νά συμμετάσχει στήν ψευδοσύνοδο τῆς Φεράρας-Φλωρεντίας. Ἐπομένως, οἱ Ἅγιοι Πατέρες, πού ἔζησαν μετά τό σχίσμα, ἔθεταν ὡς ὄρο διακοπῆς τοῦ μνημοσύνου τήν ἔνωση μέ τόν Παπισμό καί ὄχι τίς προσπάθειες γιά τήν ἔνωση ἢ τούς διαλόγους.

ΣΤ) Κάνει τό μεγάλο λάθος νά ἐφαρμόζει τόν 15^ο Κανόνα τῆς ΑΒ' στήν περίπτωση τῆς αἵρέσεως τοῦ Οἰκουμενισμοῦ. Ὁ παραπάνω Κανόνας ἐπιτρέπει τήν ἀποτείχιση μόνο σέ περίπτωση αἵρέσεως κατεγνωσμένης ἀπό Σύνοδο ἢ ἀπό Ἁγίους Πατέρες : *«Οἱ γάρ δι' αἵρεσιν τινά παρά τῶν Ἀγίων Συνόδων ἢ Πατέρων κατεγνωσμένην...»*. Ὁ Οἰκουμενισμός δέν ἔχει καταδικαστεῖ μέχρι σήμερα ἀπό Σύνοδο (Τοπική ἢ Οἰκουμενική). Μόνο ἀπό συγχρόνους Πατέρες, πού ἀναφέραμε παραπάνω, ἔχει καταγνωστεῖ, χωρίς ὅμως ὅλοι αὐτοί νά ἔχουν ἀποτειχιστεῖ. Καί δέν ἀποτειχίστηκαν, διότι εἶχαν τόν ἀνάλογο φωτισμό νά διακρίνουν τήν ἀνάγκη τῆς Συνοδικῆς καταδίκης τῆς καινούργιας αὐτῆς αἵρέσεως. Αὐτός, ἄλλωστε, ἦταν ὁ κύριος σκοπός καί ἡ κυρία ἐπιδίωξις τῶν ἀρχαίων μεγάλων Πατέρων, ἡ ἐπίτευξη τῆς Συνοδικῆς καταδίκης τῶν αἵρέσεων καί τῶν αἵρετικῶν τῆς ἐποχῆς των. Τότε μόνο ὁ ἀγώνας των ἀποκτοῦσε στέρεα βάση καί ἀδιάσειστο θεμέλιο. Καί ἀκριβῶς πάνω σ' αὕτη τήν βάση τῆς Συνοδικῆς καταδίκης ἐστήριζαν κατόπιν τήν ἀποτείχισή τους ἀπό τούς αἵρετικούς.

Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πρέπει νά τονίσουμε ὅτι ἡ αἵρεση αὕτη δέν ταυτίζεται οὔτε μέ τόν Παπισμό οὔτε μέ τόν Προτεσταντισμό καί

εἶναι μεγάλο λάθος νά συγχέονται οἱ αἵρέσεις αὐτές μεταξύ τους, ἔστω καί ἂν εἶναι στενά συνυφασμένες καί ἀλληλοπεριχωρούμενες μεταξύ τους. Ὁ Οἰκουμενισμός εἶναι ἓνα καινούργιο θρησκευτικό μόρφωμα τοῦ 20^{ου} αἰῶνος, πού γεννήθηκε, μεγάλωσε καί γαλουχήθηκε μέσα σ' ἓνα κλίμα καί σέ μιὰ ἀτμόσφαιρα πνευματική, πού κυρίαρχο χαρακτηριστικό γνώρισμά της εἶναι τὸ στοιχεῖο τοῦ θρησκευτικοῦ συγκρητισμοῦ, τῆς ἀναμίξεως δηλαδή καί ἐναρμονίσεως ποικίλων αἵρετικῶν θεωριῶν καί θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων, πού ἀνήκουν σέ διάφορες χριστιανικές ὁμολογίες ἢ καί θρησκείες. Αὐτό δέ τὸ πνεῦμα τοῦ θρησκευτικοῦ συγκρητισμοῦ, σύμφωνο κατὰ πάντα μέ τὸ πνεῦμα καί τήν κυρίαρχη ἰδεολογία τῆς Νέας Ἐποχῆς, ἦταν ἄγνωστο μέχρι περίπου τὰ τέλη τοῦ 19^{ου} αἰῶνος στίς αἵρετικές παρασυναγωγές τοῦ Παπισμοῦ, τοῦ Προτεστантиσμοῦ, τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ καί στήν Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Ἐπιπλέον μέσα στούς κόλπους τῆς φοβερῆς αὐτῆς αἵρέσεως κυοφοροῦνται καί ἀναπτύσσονται καινούργιες αἵρετικές θεωρίες, ὅπως ἡ θεωρία τῶν κλάδων, ἡ θεωρία τοῦ δογματικοῦ μινιμαλισμοῦ, τῆς βαπτισματικῆς ἐνότητος κ.ἄ., πού ἦταν ἄγνωστες μέχρι τότε σέ κάθε μιὰ ἀπό τίς παραπάνω χριστιανικές ὁμολογίες. Καί στήν προκειμένη, λοιπόν, περίπτωση τῆς συγχρόνου αὐτῆς αἵρέσεως τοῦ Οἰκουμενισμοῦ εἶναι ἀνάγκη καί ἐμεῖς, ἀκολουθοῦντες τούς Ἁγίους Πατέρες μας, νά στρέψουμε τήν προσοχή μας πρὸς τήν κατεύθυνση αὐτή καί νά ἐντείνουμε τὸν ἀγῶνα μας, μέχρις ὅτου ἐπιτευχθεῖ ἡ Συνοδική καταδίκη τῆς αἵρέσεως. Εἶναι ντροπή γιὰ ὅλους μας, κληρικούς καί λαϊκοὺς, τὸ γεγονός ὅτι μέχρι σήμερα καί ἐνῶ ἔχουν παρέλθει σχεδὸν ἑκατὸ χρόνια, δέν ἐπετεύχθη αὐτός ὁ σκοπός. Εἶναι δέ ἄστοχο τὸ ἐπιχείρημα, πού προβάλλει ὁ π. Εὐθύμιος, ὅτι «*εἶναι μάταιο νά περιμένουμε ἀπόφαση Συνόδου (ἢ ὁποία θὰ καταδικάσει τὸν Οἰκουμενισμό) καί ἐπαναφορὰ συνοδική εἰς τὴν Ὁρθοδοξία, ἐφ' ὅσον κατὰ κοινήν ὁμολογία καί διδασκαλία τῆς Ἀποκαλύψεως καί τῶν Πατέρων περί τῶν ἐσχάτων, ὅλα θὰ βαδίζουν πρὸς τὸ χειρότερο, ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν ἐκπροσώπων της θὰ συμβιβασθεῖ καί θὰ προδώσει, οἱ Ἅγιοι θὰ ἡττηθοῦν, οἱ Ὁρθόδοξοι θὰ διαβιώνουν στίς ἐρήμους καί στά βουνά, ἡ Ἐκκλησία θὰ διασωθεῖ εἰς τὴν ἔρημο, οἱ πλεῖστοι τῶν Ὁρθοδόξων κληρικῶν καί λαϊκῶν θὰ σφραγιστοῦν καί ἐπισήμως θὰ προσκυνήσουν τὸν Ἀντίχριστο*» (σελ. 310). Ἐὰν εἶναι μάταιο νά περιμένουμε ἀπόφαση Συνόδου καί ἐπαναφορὰ Συνοδική στήν Ὁρθοδοξία, τότε αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἔχει καταλυθεῖ καί καταστραφεῖ τὸ Συνοδικὸ Πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας, ἔχει παραλύσει ὅλος ὁ ἐκκλησιαστικὸς ὀργανισμός, καί μάλιστα

κατά τέτοιο τρόπο, ώστε δεν πρόκειται νά επαναλειτουργήσει πλέον στο μέλλον. Αυτό σημαίνει ότι τὰ πάντα ἔχουν πλέον ἀνατραπεῖ, δὲν ἔχει μείνει τίποτε ὀρθιο, ἡ Ἐκκλησία ἔχει ὑποστεῖ ναυάγιο καὶ «*πύλαι Ἰδοῦ κατίσχυσαν*» αὐτῆς. Δὲν εἶναι, ὅμως, ἔτσι τὰ πράγματα. Ὁχι! Ἀλλοίμονο, ἂν φθάσουμε σὲ τέτοια συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα μάλιστα ἔρχονται σὲ εὐθεία ἀντίθεση μὲ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου μας. Ἀλλοίμονο, ἂν μᾶς καταλάβει ὁ πανικός καὶ νομίσουμε ὅτι σήμερα ἡ Ἐκκλησία διασώζεται μόνο στὰ βουνά καὶ στὶς ἐρημιές ἀπὸ ἐλάχιστους πιστοὺς, ἐνῶ ἐπικεῖται ἐντὸς ἐλάχιστου χρόνου ἡ ἔλευση τοῦ Ἀντιχρίστου. Βέβαια, ἡ Ἐκκλησία πάντοτε στὴν ἱστορική της διαδρομὴ εἶχε στραμμένα τὰ βλέμματά της πρὸς τὰ ἔσχατα καὶ ζοῦσε μὲ τὴν προσδοκίᾳ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου. Ἡ ἐσχατολογικὴ αὐτὴ προσδοκία ἦταν μάλιστα ἰδιαίτερα ἔντονη στὰ Ἀποστολικά χρόνια. Ὡστόσο, τὸ γεγονὸς αὐτὸ καθόλου δὲν ἐμπόδισε τοὺς Ἀποστόλους καὶ στὴ συνέχεια τοὺς Ἀγίους Πατέρες νά χάσουν τὴν ἐπαφὴ τους μὲ τὸ ἐδῶ καὶ τὸ τώρα τῆς ἐκκλησιαστικῆς πραγματικότητος, νά ἀναπτύξουν τὸν Συνοδικὸ της Θεσμό καὶ νά διατυπώσουν Κανόνες, ποὺ θὰ ρυθμίζουν ὅλες τὶς πτυχές τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Ἐξ ἄλλου μεγάλες Ἀγιορειτικὲς μορφές τῆς ἐποχῆς μας, ὅπως ὁ Γέρων Παῖσιος, ὁ Γέρων Ἐφραίμ ὁ Φιλοθεΐτης κ.ἄ., ἔχοντες ὑπὸ ὄψιν τους τὶς προφητεῖες τοῦ Ἀγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ποὺ δὲν πραγματοποιήθηκαν ἀκόμη, μᾶς πληροφοροῦν ὅτι δὲν ἔχουμε ἀκόμη φθάσει στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀντιχρίστου.